

Tytti Voutilainen

Sosialismin ajan asiakirjojen arvonmäärityksen perusteet
Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisessa arkistohallinnossa

Tampereen yliopisto

Informaatiotutkimuksen ja
interaktiivisen media laitos

Sivuaineen tutkielma

Toukokuu 2010

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos

VOUTILAINEN, TYTTI: Socialisminajan asiakirjojen arvonmäärityksen perusteet Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisessa arkistohallinnossa.

Sivuaineen tutkielma, 81 s., 18 liites.

Informaatiotutkimus

Toukokuu 2010

Tutkimuksen kohteena on Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon vuonna 1965 antama normi Grundsätze der Wertermittlung, joka ohjasi asiakirjojen arvonmääritystä ja seulontaa. Tutkimuksessa selvitettiin normissa ilmenevää arvonmääritysteoriaa, seulontapoliittisia tavoitteita, seulontakriteerejä, seulonnan menetelmiä ja keinoja sekä seulontaperiaatteita. Lisäksi selvitettiin, miten normi sääteli seulonnan ja hävittämisen menettelyitä. Tutkimuksessa käytettiin sisälön analyysin menetelmää.

Arvonmääritysteoria on provenienssipohjaista. Lähtökohtana on, että arkistonmuodostajan funktio määrää niiden kerryttämien asiakirjojen arvon. Socialistisessa yhteiskunnassa oli selvää, että arvonmääritysteoria perustui myös historialliseen materialismiin, joka antoi mitta-asteikon arkistonmuodostajan yhteiskunnallisen funktion arvioimiseen. Muutoin arvonmääritysteorian historialliseen materialismiin jää abstraktiksi ja ohueksi.

Normin seulontapoliittiset tavoitteet olivat toiminnallisia, taloudellisia ja laadullisia. Toiminnallisia tavoitteita on vain pysyvästi säilytettävien asiakirjojen siirtäminen päätearkistoihin, arkistojen luetteloinnin ja kuvailun helpottuminen sekä keskittyminen merkittävien arkistonmuodostajien ohjaukseen. Tila- ja työkustannusten pieneneminen on taloudellinen tavoite. Laadullisia tavoitteita on saada ilmaisuvoimaisia ja selkeitä arkistoja tutkimuksen käyttöön sekä positiivisen valinnan saavuttaminen.

Viisi seulontakriteeriä, joilla tarkoitetaan arvonmäärityksen tieteellisesti perusteltuja näkökohtia, olivat arkistonmuodostajan funktio, asiakirjojen laji ja luonne, asiakirjojen säilyminen, yhteiskunnalliset murrokset ja alueelliset erityispiirteet. Asiakirjojen säilymisessä on neljä aspektia, jotka ovat asiakirjojen säilymisen muoto, säilymisen kattavuus, päällekkäinen säilyminen ja keskittyminen. Seulontakriteereistä tärkein on funktio, joka käsittää arkistonmuodostajan sektorin, aseman sektorin hierarkiassa, tehtävät ja toimivallan. Huomiota kiinnitettiin myös päällekkäiseen säilymiseen ja säilymisen keskittymiseen. Seulontakriteerit olivat myös seulontaperiaatteita, seulontaa ohjaavia yleisiä toimintaohjeita.

Seulonnan menetelmä on makroseulontaa, joka alkaa arkistonmuodostajien tehtävien, aseman, toimivallan ja arkistonmuodostajien välisten suhteiden analyysistä. Mahdollisemman yleisellä tasolla pyritään tunnistamaan funktioltaan merkittävimmät ja arvokkaimpia asiakirjoja tuottavat arkistonmuodostajat ja myös ne arkistonmuodostajat, jotka eivät tuota säilyttämisen arvoisia asiakirjoja. Analyysin tuloksena arkistonmuodostajat jaetaan malliluotteloissa kolmeen kategoriaan. Seulonnan menetelmiin kuului myös mikroseulontaa, jossa käytetään muita seulontakriteerejä kuin funktiota. Mikroseulonnan välineitä olivat asiakirjojen säilytysaikoja sisältävät asiakirjaluettelot ja korvausfilmaus.

Avainsanat: Saksan demokraattinen tasavalta, seulonnan menetelmät, seulontaa, seulontapolitiikka, arvonmääritys, seulontakriteerit, seulontaperiaatteet, arvonmääritysteoria

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	1
1.2. Aiempi tutkimus	4
1.3. Tutkimustehtävä	7
1.4. Tutkimusaineisto ja sen analyysi.....	8
1.5. Tutkimuksen rakenne	9
2. TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	10
2.1. Arvonmäärityksen ja seulonnan käsitteitä.....	10
2.2 Grundsätzen käsitteet ja saksalainen arkistonmuodostus.....	18
3. YHTEISSAKSALAINEN SEULONTAPERINTÖ	22
4. SAKSAN DEMOKRAATTISEN TASAVALLAN VALTIOLLISEN ARKISTOHALLINNON KEHITYKSEN PÄÄPIIRTEET	25
5. GRUNDSÄTZEN SYNTY, KÄYTTÖÖNOTTO JA RAKENNE NORMINA	29
6. GRUNDSÄTZESSÄ ILMENEVÄT VALTIOLLISEN ARKISTOHALLINNON SEULONNAN KÄSITTEET, TEOREETTISET PERUSTEET JA MENETELMÄT	33
6.1. Arvonmääritysteoria.....	33
6.1.2 Funktiot arvonmäärityksen lähteenä.....	36
6.1.3 Asiakirjojen historiallinen ja käytännöllinen arvo	37
6.2. Seulontapolitiikan tavoitteet.....	38
6.3. Seulonnan kriteerit ja seulonnan periaatteet.....	39
6.3.1 Arkistonmuodostajan funktio (Die Funktion der Registraturbildner).....	39
6.3.2 Asiakirjojen laji ja luonne (Art und Charakter des Schriftgutes)	43
6.3.3 Asiakirjojen säilyminen (Überlieferungslage)	44
6.3.4 Yhteiskunnalliset murrokset (Besonderheiten bei gesellschaftlichen Umwälzungen) ja Alueelliset erityispiirteet (Territorial bedingte Besonderheiten).....	51
6.4. Seulonnan menetelmät	52
6.4.1 Arkistonmuodostajien jako kolmeen kategoriaan	53
6.4.2 Malliluettelot (Musterlisten) ja arkistonmuodostajien luettelot (Registraturbildnerlisten)	58

6.4.3 Säilytettävien ja hävitettävien asiakirjojen ohjeet ja asiakirjojen luettelot (Schriftgutkatalogen)	60
6.4.4 Korvausfilmaus (Ersatzverfilmung)	62
6.4.5 Yhteenveto.....	64
6.5. Seulonnan ja hävittämisen menettelyt.....	65
7. PÄÄTELMÄT JA JATKOTUTKIMUKSEN AIHEET	68
LÄHTEET.....	74
LIITE 1. Grundsätzen (1965) keskeinen sisältö	
LIITE 2. Taulukko nro 3. Tiivistelmä Grundsätzen arvonmäärityksen ja seulonnan järjestelmästä.	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Seulonta, asiakirjan säilytysarvon määrittäminen sekä pysyvästi säilytettävän tai hävitettävän asiakirja-aineiston erottelu on arkistoalan tärkein osa-alue. Seulontaratkaisut vaikuttavat merkittävästi kansalaisten oikeusturvaan ja asiakirjallisen kulttuuriperinnön muotoutumiseen. Vaikka seulonnan yhteiskunnalliset vaikutukset ovat suuret, seulonta on jäänyt arkistonhoitajien ammattikunnan asiaksi. Useimpien maiden kansalaiset eivät tiedä maansa arkistolaitoksen seulontapolitiikan tavoitteita. Vasta asiakirjojen katoamiset tai hävittämisskandaalit saattavat kiinnittää suuren yleisön huomiota seulontaan.

Helsingin Sanomat uutisoi vuonna 2002 huolestuneena, että presidentti Urho Kekkosen sairaskertomus oli kadonnut Helsingin yliopistollisen keskussairaalan arkistosta. Myöhemmin selvisi, ettei kukaan ollut varastanut Kekkosen sairaskertomusta, vaan sen katoamiselle löytyi luonnollinen selitys. Helsingin yliopistollisen keskussairaalan keskusarkisto oli arkistolaitoksen potilasasiakirjojen säilyttämisestä antamia määräyksiä noudattaen seulonut eli poistanut ja hävittänyt presidentin sairaskertomuksen. Koska kaikkia sairaskertomuksia ei niiden suuren määrän vuoksi voi säilyttää pysyvästi, Valtionarkisto päätyi vuonna 1988 soveltamaan niihin syntymäpäiväotannaksi nimitettyä seulontamenetelmää. Ennen 1.5.1987 kuolleiden potilasasiakirjat hävitetään kymmenen vuoden kuluttua henkilön kuolemasta, mutta pysyvään säilytykseen otetaan 18. ja 28. päivinä syntyneiden henkilöiden potilasasiakirjat. (Valtionarkisto 1988, 14.) Urho Kekkosen sairaskertomus seulottiin kymmenen vuotta kuoleman (31.8.1986) jälkeen, sillä hän oli syntynyt 3.9.1900. Jos Kekkonen olisi syntynyt 18. tai 28. päivä, hänen sairaskertomuksensa olisi otettu pysyvään säilytykseen.

Presidentti Kekkosen sairaskertomuksen seulominen kuvastaa hyvin suomalaisia seulontaperiaatteita. Jos julkisen hallinnon tuottama henkilöasiakirja on seulontapäätösten mukaan hävitettävä tietyn määräajan kuluttua, se hävitetään riippumatta asiakirjan kohteena olevan henkilön asemasta tai kuuluisuudesta. Suomalaisen arkistonhoitajan silmissä presidentin ja roskalaatikkoon kuolevan alkoholistin sairaskertomukset ovat täsmälleen samanarvoisia. Toisin on esimerkiksi Ranskassa, jossa julkishallinnon tuottamasta asiakirja-aineistosta kuuluisuuksia ja sosiaalista eliittiä dokumentoivia asiakirjoja otetaan merkittävästi enemmän talteen kuin tavallisen ihmisen asiakirjoja (Orrman 1997, 36). Saksassa sovelletaan seulontakriteeriä, jonka mukaan paljon julkisuutta saaneet tapaukset ja tunnettuja henkilöitä koskevat asiakirjat säilytetään pysyvästi. Saksan ja Ranskan esimerkit poik-

keavat suomalaisista seulptaperiaatteista, jotka korostavat yleisyyden ja edustavuuden merkitystä pysyvästi säilytettävän aineiston valinnassa (Lybeck 1998, 20). Julkishallinnon henkilöasiakirjojen seulptonnassa käytetyn syntymäpäiväotannon tavoitteena on varmistaa, että pysyvään säilytykseen jää mahdollisimman tiivis, käyttökelpoinen ja yhteiskuntaa tasapuolisesti kuvaava asiakirja-aines. (Orman 1997, 35–36.)

Toinen huomiota herättänyt seulptontatapaus on Kanadasta. Kanadan kansallisarkiston seulptajat joutuivat vuonna 1985 Tutkimuskomission eteen vastaamaan, miksi Kanadan arkistolaitos oli hävittänyt melkein kaikki siirtolaisia koskevat asiakirjat, joita olisi tarvittu toisen maailmansodan jälkeen Kanadaan paenneiden sotarikollisten jäljittämisessä. Kansallisarkiston seulptojilla ei ollut muuta selitystä kuin, että siirtolaisasiakirjojen seulptominen ja hävittäminen olivat arkistolaitoksen seulptontamääräysten mukaan täysin asiallista. (Roberts, 2000.) Olipa Kanadan kansallisarkiston ratkaisu siirtolaisasiakirjojen hävittämisestä oikein tai väärin, tapaus kuvaa, kuinka vaikeaa ja vastuullista asiakirjallisen tiedon säilytysarvon määrittäminen on. Kaikkialla kirjallisen kulttuurin maissa julkinen hallinto on yli sadan vuoden ajan tuottanut asiakirja-aineistoa monin verroin enemmän kuin sitä pystytään säilyttämään. Tästä syystä useimmissa maissa arkistoinstituutiot ja arkistonhoitajat ovat kehittäneet kriteereitä ja menetelmiä pysyvästi ja määräajan säilytettävien asiakirjojen valitsemiseen. Vaikka ongelmat ovat kaikkialla samat, yhtenäistä tai edes hallitsevaa seulptontateoriaa ei ole syntynyt.

Tutkimukseni käsittelee entisen Saksan demokraattisen tasavallan (DDR) arkistolaitoksen seulptontateoriaa. Olen yli kaksikymmentä vuotta kestäneen arkistoelämäni ajan tuntenut suurta uteliaisuutta DDR:n arkistotiedettä kohtaan, koska siitä tuntui olevan enemmän olettamuksia ja uskomuksia kuin tutkittua tietoa. Kun DDR:n arkistoista tai ylipäänsä DDR:stä nykyään puhutaan, ensimmäisenä muistetaan Turvallisuuspalvelu Stasi (Staatssicherheitsdienst, viralliselta nimeltään Ministerium für Staatsicherheit) ja sen salaperäiset valtaisat arkistot (esimerkiksi Backhaus 1996; Blom 2002; Pohjola 1999). Suomessa keskustelu DDR:stä kiertyy yleensä Stasin ja suomalaisten yhteyksiin sekä niin sanottuun Tiitisen listaan (esimerkiksi Hentilä 2003; Salomon 2003).

Euroopan tunnetuimpiin arkistoteoreetikoihin kuuluva hollantilainen Eric Ketelaar pohdiskeli Archival Science -aikakausjulkaisuun kirjoittamassaan esseessään *Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection* julkisen hallinnon asiakirjojen luonnetta sekä kansalaisten oikeusturvan takaajina että sorron ja alistamisen välineinä. Sorron välineinä käytetyiksi asiakirjoiksi Ketelaar lukee muun muassa DDR:n turvallisuuspoliisin Stasin, Neuvostoliiton turvallisuuspalvelun

KGB:n ja natsi-Saksan salaisen poliisin Gestapon asiakirjat. (Ketelaar 2002, 225–226.) Stasin oman maan kansalaisista ja ulkomaalaisista keräämät valtaiset asiakirjamäärät ovat epäilemättä olleet sorron ja alistamisen välineitä. On kuitenkin syytä muistaa, etteivät Stasin arkistot mitenkään liity Saksan demokraattisen tasavallan arkistohallinnon seulonntateoriaan ja -käytäntöihin. Arkistolaki ei koskenut Turvallisuuspalvelua, minkä vuoksi se ei arkistonmuodostuksessaan seurannut arkistohallinnon ohjeita ja määräyksiä.

Kirjoitettaessa Saksan demokraattisen tasavallan seulonntateoriasta painotetaan usein sen ideologisuutta. Hyvä esimerkki tästä on kanadalaisen arkistotieteen professorin Terry Eastwoodin vuonna 2002 *Archivaria* -aikakauslehteen kirjoittama essee *Reflections on the Goal of Archival Appraisal in Democratic Societies*. Tarkastellessaan seulonnan tavoitteita demokraattisissa yhteiskunnissa Eastwood totesi, ettei hän pohdiskele seulonnan demokraattista ideologiaa siinä mielessä, että hän tukisi entisen DDR:n arkistonhoitajien tavoin joitakin poliittisia päämääriä. (Eastwood 2002, 35.) DDR:n kuten kaikkien entisen Neuvostoliiton ja sen vaikutuspiiriin kuuluneiden Euroopan kansandemokratioiden arkistolaitosten seulonta ja arkistotiede muutenkin olivat selkeän ohjelmallista marxilais-leniniläistä arkistotiedettä.

Ymmärrän hyvin ideologisuuden vierastamisen, sillä arkistonhoitajien eettiset säännöt korostavat arkistonhoitajan kaiken toiminnan objektiivisuutta, puolueettomuutta ja ammatillista koskemattomuutta (Arkistoviesti 1/1998, 35). Minua vaivaa se, että Euroopan entisten sosialististen maiden arkistotieteen ja seulonnan ideologisuuden käsittely jää paheksuvan toteamuksen asteelle.

Mielenkiintoista on, että kansainvälisessä arkistokirjallisuudessa huomio keskittyy entisen Saksan demokraattisen tasavallan seulonntaan. Sitä vastoin esimerkiksi Neuvostoliiton, Puolan tai Unkarin arkistolaitosten seulonntaa ei juurikaan käsitellä. Saiko Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon seulonntateoria enemmän huomiota kuin muiden kansandemokratioiden seulonntateoriat siksi, että DDR:n valtiollisen arkistohallinnon julkaisuja oli paremmin saatavilla tai siksi, että ne ylittivät kielimuurin helpommin kuin esimerkiksi Neuvostoliiton arkistolaitoksen julkaisut?

Olen kiinnostunut DDR:n seulonntateoriasta myös sen vuoksi, että saksalainen seulonntaperinne on vaikuttanut Suomen arkistolaitoksen seulonntaan. Suomen kielen seulonnan termi on ilmeisesti käänös saksan kielen arvonmäärittäystä tarkoittaneesta *Sichtung* -termistä. Saksasta omaksuttiin myös hallinnollis-hierarkisten seulonntakriteerien käyttö. (Lybeck 1998, 19 ja 21.) DDR:n arkistotieteeseen on maamme arkistolaitoksessa suhtauduttu ristiriitaisesti ja sen erikoisuuksista on varoiteltu. Toisaalta itäsaksalaisen arkistoalan klassikon Gerhart Endersin teos *Archivverwaltungslehre* vuo-

delta 1967 kuului pitkään Suomen arkistolaitoksen ylemmän arkistotutkinnon tutkintovaatimusten kirjallisuusluetteloon. Suomessa Gerhart Enders edustaa saksalaisen arkistotieteen perinteitä länsisaksalaisen klassikon Johannes Papritzin rinnalla.

Kolmas syy kiinnostukseeni on suomalaiselle arkistojattelulle ominainen pragmaattisuus ja käytännölläheisyys. Suomalaisten arkistonhoitajien asenteita teoreettista keskustelua kohtaan voisi liioitellen verrata Kanadan arkistoyhdistyksen julkaisun *Archivarian* numeron 47 (kevät 1999) kannen piirroksen, jossa on kolmen henkilön kasvot ja vuorosanat: “You’re a terrorist? Thank God. I understood Meg to say you were a theorist.” On virkistäväää tutustua niin teoreettiseen järjestelmään kuin entisen DDR:n seulongta oli.

Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon seulongnan vaiheet ovat vivahteikkaat ja kiehtovat. Sen kehityspiirteiden kuvaus ja käännteiden selvittäminen on liian laaja aihe pro gradu -tutkimukseen. Tutkimukseni käsittelee Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon vuonna 1965 antamaa seulongnan normia¹ *Grundsätze der Wertermittlung für die Aufbewahrung und Kassation von Schriftgut der sozialistischen Epoche in der Deutschen Demokratischen Republik* (Arvonmäärityksen perusteet sosialismin ajanjakson asiakirjojen säilyttämiseksi ja seulomiseksi Saksan demokraattisessa tasavallassa.). Grundsätze oli Saksan demokraattisen tasavallan loppuun saakka seulongnan tärkein ohje. Grundsätze on tutkimisen arvoinen myös siksi, että se antoi 1970-luvulla merkittävät herätteet länsisaksalaisen Hans Boomsin seulongtateorian muotoutumiseen (Uhl 1990, palstat 533–534; Treffeisen 2005, 347).

1.2. Aiempi tutkimus

Saksan demokraattisen tasavallan seulongtateoriaa tai marxilais-leniniläistä arkistotiedettä ei ole tutkittu, ja vähäistä on niitä koskeva kirjoittelu. Muiden sosialististen maiden arkistojulkaisut ovat valitettavasti kielitaidon puutteen vuoksi työni ulkopuolella. Entisten kansandemokratioiden arkistolaitosten ongelmista ja arkistohallinnon järjestämisestä kirjoitettiin vilkkaasti Berliinin muurin murtumisen ja Neuvostoliiton romahduksen jälkeen. Alamme tunnetuin kausijulkaisu *The American Archivist* julkaisi vuosina 1988–1993 viisitoista sosialististen maiden arkistolaitoksia käsittelevää kirjoitusta, joista Allenin ja Baumanin artikkeli *Evolving Appraisal and Accessioning Policies of Soviet Archives* käsittelee seulongtaa (Allen ja Bauman 1991). Patricia Kennedy Grimsted sivusi seu-

---

¹ Kutsun jatkossa tätä seulongtanormia lyhyiden vuoksi vain Grundsätzeksi, vaikka selkeästi ymmärränkin lyhenteeni puutteet.

lontaa neljässä laajassa Neuvostoliiton arkistoja käsittelevässä artikkelissaan (Grimsted 1989, 1991, 1992 ja 1993). Saksan liittotasavallan Bundesarchivin johtaja Friedrich P. Kahlenbergin artikkeli käsitteli yhdistyneen Saksan arkistohallinnon järjestämistä. Kahlenbergin artikkeli sisältää lyhyen katsauksen DDR:n arkistohallinnon historiaan. (Kahlenberg 1992.) Muissa artikkeleissa käsitellään ajankohtaisia haasteita kuten arkistolainsäädännön ja koulutuksen uudistamista. Grimstedistä mainittakoon, että hän julkaisi vuonna 1982 artikkelin Leninin arkistoasetuksen sisällöstä ja taustoista (Grimsted 1982). Tämä artikkeli on työni kannalta kiinnostava, koska kaikkien sosialististen maiden arkistolainsäädäntö perustui Leninin arkistoasetukseen (Grimsted 1982, 433).

Toistaiseksi en ole löytänyt yhdestäkään suomalaisesta ennen 1990-lukua kirjoitetusta arkistoalan julkaisusta riviäkään marxilais-leniniläisestä arkistotieteestä. Suomalaisilla arkistonhoitajilla oli hyvät mahdollisuudet saada omakohtaista tietoa tästä teoriasta ja sosialististen maiden arkisto-oloista laajemminkin, sillä Neuvostoliiton ja Suomen arkistolaitokset solmivat 1960-luvulla kahdenvälisen kulttuurinvaihtosopimuksen, jonka perusteella arkistolaitoksen virkamiehet tekivät tutustumismatkoja Neuvostoliiton arkistoihin. Matkoista tuli kirjoittaa matkakertomus Valtionarkistolle, mutta muuten matkahavaintoja ei käsitelty arkistolaitoksen tai Arkistoyhdistyksen seminaareissa. (Anja Jääskeläinen suullisesti 13.10.2003.)

Neuvostoliiton romahduksen jälkeen Suomen ja Ruotsin arkistolaitokset ovat tehneet yhteistyötä Viron, Latvian ja Liettuan arkistolaitosten kanssa. Suomen ja Viron arkistolaitokset järjestivät vuonna 1995 Pärnussa balttilais-pohjoismaisen seulontaseminaarin, jonka alustukset koottiin Kansallisarkiston julkaisuun *Baltic-Nordic Archival Seminar on Appraisal and Disposal in Pärnu October 11.–13. 1995*. Virolaiset, latvialaiset ja liettualaiset alustajat sivusivat neuvostokauden seulontakäytäntöjä, vaikkakin keskittyivät arkistolaitostensa seulontapolitiikan ja -käytäntöjen uudistamiseen.

Ruotsin arkistonhoitajien yhdistyksen (Svenska Arkivsamfundet) julkaisu *Arkiv, samhälle och forskning* poikkeaa muista arkistoalan julkaisuista, sillä sen ulkomaisten arkistojen osastossa referoitiin 1950-luvulta lähtien melko säännöllisesti Itä-Saksan, Neuvostoliiton ja Puolan arkistojulkaisujen artikkeleita. Koska *Arkiv, samhälle och forskning* on ollut suomalaisten arkistonhoitajien suosikkilukemistoa, oletan, että suomalaisten arkistonhoitajien käsitykset sosialististen maiden arkistoista ja arkistoteoriasta perustuivat pääasiassa näihin referaatteihin.

Eniten Saksan demokraattisen tasavallan seulontateoriasta on kirjoitettu saksalaisissa *Der Archivar- ja Archivalische Zeitschrift* -kausijulkaisuissa. Artikkeleista tärkeimpiä ovat Wolfgang Leeschin

vuosina 1965, 1972 ja 1984 kirjoittamat laajat katsaukset DDR:n valtiollisesta arkistohallinnosta, arkistotieteestä, seulonnasta ja muusta arkistotoimesta (Leesch 1965, 1972 ja 1984) ja Hans Boomsin kuuluisa teoria-artikkeli *Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung*, jossa Booms esitti oman ehdotuksensa analysoituaan tarkasti Saksan demokraattisen tasavallan seulontateoreettisia tekstejä (Booms 1972). Friedrich P. Kahlenberg tarkasteli teoksessaan *Deutsche Archiv in West und Ost* molempien Saksojen arkisto-olojen kehitystä vuoden 1945 jälkeen. Kahlenberg otti kantaa myös DDR:n arkistohallinnon seulontaan. (Kahlenberg 1972.)

Berliinin muurin ja Saksojen yhdistymisen jälkeen DDR:n arkistohallinto, arkistojen ongelmat ja uusien osavaltioiden arkisto-olojen järjestäminen saivat paljon huomiota saksalaisissa arkistoalan ammattilehdissä ja Saksan arkistohoitajien vuosien 1995 ja 1996 arkistopäivillä (*Archiv und Gesellschaft*, 1997 ja *Bilanz und Perspektiven des Archivwesens in Deutschland*, 1998). DDR:n arkistohallinnon viimeisenä toimintavuonna valtiollisen arkistohallinnon apulaisjohtaja Reinhard Kluge julkaisi *Archivmitteilungen*issa avoimen ja realistisen artikkelin arkistohallinnon ongelmista (Kluge, 1990). Gerhard Schmidin samana vuonna *Der Archivar*issa julkaisema laaja ja huomiota herättänyt artikkeli *Prologemena zur Archivgeschichte der DDR – Eine Wortmeldung zur Einheit im deutschen Archivwesen* oli ensimmäinen katsaus DDR:n arkistohistoriaan (Schmid 1990).

DDR:n arkistohallinnon seulontateoria ja seulonnan käytännöt käynnistivät 1990-luvun alkupuolella vilkkaan keskustelun arvonmäärittämisestä ja seulonnan periaatteista ja käytännöistä. Sigfried Büttner, Angelika Menne-Haritz ja Bodo Uhl tarkastelivat kriittisesti Saksan demokraattisen tasavallan arkistotiedettä ja seulontateoriaa (Büttner 1990; Menne-Haritz 1991, 1992 ja 1994a; 1994b; Uhl 1990 ja 1994). DDR:n arkistovaikuttajista Berliinin Humboldt-yliopiston arkistotieteen professori Botho Brachmann ja valtiollisen arkistohallinnon seulontakomission johtajana toiminut Liselott Enders osallistuivat tähän keskusteluun selittäen ja puolustaen DDR:n arkistohallinnon seulontaa (Brachmann 1991 ja 1997 ja Enders 1992).

Saksan demokraattisen tasavallan arkistohallinnon perintö on yhä osa saksalaista arkistokeskustelua (katso Arkistoyhdistyksen vuosikirja *Die Archive am Beginn des 3. Jahrtausends – Archivarbeit zwischen Rationalisierungsdruck und Serviceerwartung*, 2002). Saksan liittotasavallan liittovaltionarkiston Bundesarchivin johtajan Friedrich P. Kahlenbergin juhla- ja muistokirja *Archiv und Geschichte* sisälsi useita DDR:n arkistohistoriaa käsitteleviä artikkeleita (*Archiv und Geschichte*, 2000).

DDR:n arkistohallintoa käsittelevistä teoksista merkittävin ja kattavin on Hermann Schreyerin DDR:n valtiollisen arkistolaitoksen historia *Das staatliche Archivwesen der DDR* (Schreyer 2008). Hermann Schreyerin tutkimus on erittäin omakohtainen, sillä hän työskenteli vuosina 1958–1991 Saksan keskusarkistossa ja johti Saksojen yhdistymisen jälkeen vuosina 1991–1998 Bundesarchivin DDR:n osastoa (Abteilung DDR). Myös arkistotieteellinen tutkimus on alkanut kiinnostua DDR:n kaudesta. Andreas Hanslok julkaisi vuonna 2008 tutkimuksen *Museologien und Archivwissenschaft in der DDR – Abgrenzung und Annäherung zweier Nachbarwissenschaften*, jossa hän tutki arkistotieteen ja museologian suhteita. (Hanslok 2008).

1.3. Tutkimustehtävä

Tutkimuskohteeni on Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon vuonna 1965 antama normi Grundsätze der Wertermittlung für die Aufbewahrung und Kassation von Schriftgut der sozialistischen Epoche in der Deutschen Demokratischen Republik. Grundsätze oli seulonnan tärkeimpiä ohjeita Saksan demokraattisen tasavallan loppuun saakka. Sitä ei kumottu edes 1970-luvulla, jolloin valtiollinen arkistohallinto alkoi soveltaa radikaalin sisältölähtöistä seulontaa. Normin tavoitteena oli Reinhard Klugen mukaan marxilais-leniniläisten arvokäsitteiden ja arvonmäärittyskriteereiden kehittäminen, arvonmäärityksen kokonaisvaltaisuus ja positiivisen valinnan saavuttaminen (Kluge 1967, 47–48). Marxilais-leniniläisessä arvonmäärityksessä tuli kokonaisvaltaisesti ja objektiivisesti analysoida arkistonmuodostajan tehtäviä ja asemaa sosialistisessa yhteiskunnassa. Asiakirjan arvoon vaikutti myös se, miten tärkeitä asiakirjoissa kuvastuvat tapahtumat, toiminnot ja asiat olivat sosialistisen yhteiskunnan kehityksen kannalta (Enders 1967 b, 90).

Tutkimuskysymyksiäni ovat seuraavat:

- Miten Grundsätze määrittä asiakirjojen arvon?
- Mitä olivat Grundsätzestä ilmenevät valtiollisen arkistohallinnon seulontapoliittiset tavoitteet?
- Millaiset olivat Grundsätzen seulontakriteerit?
- Millainen oli valtiollisen arkistohallinnon seulontapolitiikan toteuttamiseksi kehitetty seulontastrategia?
- Millaisia olivat Grundsätzen seulontaperiaatteet?

- Mitkä olivat Grundsätzen säätämät seulonnan ja hävittämisen menettelyt?

1.4. Tutkimusaineisto ja sen analyysi

Tutkimusaineistoni koostuu Grundsätzestä, valtiollisen arkistohallinnon Archivmitteilungenin ammattilehden Grundsätzeä selittävistä Günter Müllerin ja Reinhard Klugen artikkeleista, Gerhard Endersin oppikirjasta *Archivverwaltungslehre*² sekä valtiollisen arkistohallinnon vuonna 1971 julkaisemasta arkistoalan käsikirjasta *Taschenbuch Archiwesen der DDR* (Saksan demokraattisen tasavallan arkistolaitoksen taskukirja) ja arkistohallinnon vuonna 1976 ilmestyneestä arkistotermistöstä *Lexicon Arhivwesen der DDR*.³ Lexicon kattaa 700 käsitettä ja on laajin tietämäni arkistosanasto maailmassa. Käytän myös Heinrich Otto Meisnerin ja Wolfgang Leeschin Archivmitteilung lehdessä vuonna 1960 julkaisemaa sanastoa⁴ *Grundzüge einer deutschen Archivterminologie* (Saksalaisen arkistoterminologian pääpiirteet). Tutkimusaineistooni kuuluvat vielä Wolfgang Leeschin Der Archivar -lehdessä vuosina 1965 ja 1972 julkaisemat artikkelit

Grundsätzen ilmestymisen jälkeen sen soveltamisesta ja kehittämisestä sekä seulonnan ylipäänsä käytiin molemmissa Saksoissa vilkasta keskustelua (Kluge 1967; Blaschke 1967; Enders 1967b, Enders, 1968; Brachmann 1969; Enders, Koppelow ja Müller 1969; Enders, 1969; Brachmann-Teubner 1969; Schreckenbach 1969; Enders, 1971; Booms 1972 ja Kahlenberg 1972). Koska Grundsätzen vastaanotto ja kehittäminen eivät kuulu tutkimukseeni, rajaan nämä sinänsä kiinnostavat seulonntatekstit tutkimusaineiston ulkopuolelle.

Käytän tutkimuksessani sisällön analyysin menetelmää. Käänsin aluksi Grundsätzen kokonaan suomeksi ymmärtääkseni sen paremmin. Luin ja analysoin saksalaista alkutekstiä ja pyrin tunnistaa-

---

² Gerhart Endersin oppikirjasta käytössäni on ollut oppikirjan v. 1967 julkaistu toinen täydennetty laitos. Enders (1924–1972) muokkasi oppikirjastaan vielä kolmannen laitoksen, joka ilmestyi seuraavana vuonna. Kolmannen laitoksen ensimmäinen painos myytiin nopeasti loppuun eikä uutta painosta otettu DDR:n aikana. Seuraava painos ilmestyi noin vuonna 2004, ja se sisälsi Gerhart Endersin lesken Liselottin esipuheen, teoksen toimittajien Eckart Henneningin ja Gerald Wiemersin artikkelit oppikirjan merkityksestä ja Gerhart Endersin elämäntyöstä sekä Gerhart Endersin bibliografian. (Enders 2004.)

³ Käytän sanastosta jatkossa lyhennettä Lexikon.

⁴ Heinrich Otto Meisnerin ja Wolfgang Leeschin ”Saksalaisen arkistoterminologian pääpiirteet” on kiinnostava siksikin, että se julkaistiin DDR:ssä Potsdamissa työskennelleen Meisnerin ja Saksan liittotasavallassa Münsterissä vaikuttaneen Leeschin yhteistyönä Archivmitteilungenin numerossa 4/1960. Grundzüge, jota lyhennettä käytän jatkossakin, sisältää 190 käsitelmäritelmää.

maan ne kohdat, joissa mielestäni on kyse arvonmääritysteoriasta, seulantapolitiikasta, seulantakriteereistä, seulonnan menetelmistä ja keinoista (seulontastrategiasta) sekä seulonnan periaatteista. Nämä käsitteet selvitän tarkemmin luvussa 2.1. Käsitteiden määrittelyssä nojaan suomalaisiin määritelmiin. Käyttämäni suomalaisen käsitejärjestelmän lisäksi työssä on toinen käsitejärjestelmä, Grundätzen käsitejärjestelmä, joka on osittain erilainen eikä ole suoraan sovitettavissa käyttämäni käsitejärjestelmään. Kahden käsitejärjestelmän rinnakkain kuljettaminen on tutkimukseni menetelmällinen ongelma. Toisinaan olen joutunut valitsemaan, kumman käsitejärjestelmän mukaisessa merkityksessä käsitettä käytän.

Seuraavaksi siirsin lyhenteillä merkityt kohdat tutkimuksen liitteenä olevaan analyysitaulukkoon (liite 1). Analyysitaulukon, Grundsätzeä selittävän tutkimusaineiston ja työkokemukseni avulla pyrin muodostamaan käsityksen Grundsätzen arvonmääritysteoriasta, seulantakriteereistä, seulantapolittisista tavoitteista, seulonnan menetelmistä ja keinoista sekä seulonnan periaatteista. Lopuksi tiivistin tutkimuskysymysteni vastaukset taulukkoon nro 3 (liite 2).

1.5. Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen johdantoluvussa 1 esitellään ensin tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet. Tämän jälkeen seuraa katsaus Saksan demokraattisen tasavallan arkistohallintoa ja sen seulantaa koskevaan kirjallisuuteen. Kirjallisuuskatsauksen jälkeen esitellään tutkimustehtävä. Johdantoluvun viimeinen alaluku selvittää tutkimusaineistoa ja käytettyä tutkimusmenetelmää.

Koska arvonmäärityksen ja seulonnan käsitteet ovat työni keskiössä, olen paneutunut käsitteiden määrittelyyn ja määritelmien analyysiin. Luku 2 on omistettu käsitteille. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen käyttämäni käsitejärjestelmän. Luvun tarkoituksena on myös auttaa lukijaa ymmärtämään arvonmäärityksen ja seulonnan kenttää. Alaluvussa 2.2. tarkastelun kohteena on Grundsätzen käsitejärjestelmä. Kolmas ja neljä luku taustoittavat tutkimusta. Kolmas luku käsittelee yhteissaksalaisia seulantaperintöä, joksi kutsun ennen Berliinin muurin rakentamista Saksassa valinneita seulantakatsomuksia, menetelmiä ja käytäntöjä, ja jonka molempien Saksojen arkistonhoitajat vielä 1960-luvulla jakoivat. Grundsätze ei syntynyt tyhjiössä vaan sen luoneet arkistohallinnon asiantuntijat nojasivat aikaisempaan seulantaperintöön, jonka tärkeimpien vaiheiden tunteminen auttaa mieltämään Grundsätzen seulonnan järjestelmän. Neljäs luku selvittää Saksan demokraattisen tasavallan arkistohallinnon vaiheita ja organisaatiota, sillä on tärkeää tietää, millaisissa oloissa Grundsätze laadittiin. Luku helpottaa myös Grundsätzen esimerkkien ymmärtämistä.

Viides ja kuudes luku ovat tutkimuksen pääluvut. Viidennen luvun aiheena on tutkimuskohde Grundsätze der Wertermittlung, ja siinä selvitetään Grundsätzen syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, Grundsätzen laatineen työryhmän työskentelyä sekä Grundsätzen soveltamisalaa ja rakennetta. Alaluvussa 6.1. tarkastellaan Grundsätzen arvonmäärittysteoriaa. Alaluku 6.2. keskittyy Grundsätzen seulonnapoliittisia tavoitteisiin. Alaluvussa 6.3. tarkastellaan seulonnan kriteerejä ja periaatteita. Luku 6.4. käsittelee seulonnan menetelmiä ja keinoja. Sen lopussa olevassa yhteenvedossa pohditaan Grundsätzessä ilmenevää makroseulontaa. Viimeinen luku 6.5. selvittää Grundsätzen seulonnan ja hävittämisen menettelyitä. Loppuluku 7. kokoaa tutkimuksen tulokset ja esittää jatkotutkimusaiheita.

2. TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Arvonmäärityksen ja seulonnan käsitteitä

Tämän tutkimuksen suurimpia ongelmia on ollut saksalaisten käsitteiden kääntäminen ja määrittäminen, sillä saksalaisten arkistoalan käsitteiden ala eroaa suomalaisista. Yleisesti hyväksytyjä käsittemääritelmiä ei juuri ole, sillä perinteisesti arkistoalan käsitteet ovat kansallisia. Vieraskielistä arkistokirjallisuutta luettaessa täytyy ensimmäiseksi selvittää, mitä arkistokulttuuria kirjoittaja edustaa ja miten hänen käyttämänsä käsitteet, esimerkiksi asiakirja ja arkisto, kyseisessä kulttuurissa ymmärretään. Käytän tässä työssä itselleni tutuimpia suomalaisia käsittemääritelmiä. Suomalaiset käsitteet perustuvat arkistolakiin ja sen perusteella annettuihin normeihin (Kilkki 2010, 3).

Suomessa asiakirjan ja arkiston määritelmät ovat väljiä. Arkistolaitoksen normi määrittelee asiakirjan seuraavasti: Asiakirja on kirjallinen tai kuvallinen esitys taikka sellainen sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla aikaansaatu esitys, joka on luettavissa, kuunneltavissa tai muutoin ymmärrettävissä teknisin apuvälinein. Arkisto on saman normin mukaan yhteisön tehtävien hoitamisesta tai henkilön toiminnasta kertyneiden asiakirjojen kokonaisuus.(Arkistolaitos 2003, 45.) Voimassa oleva arkistolaki (831/94) ei aseta asiakirjalle mitään erityisiä kriteerejä. Lain 6. §:n 1. momentissa määritellään ne asiakirjat, jotka kuuluvat lain piirissä olevien arkistonmuodostajien eli viranomaisien arkistoihin: Arkistoon kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet arkistonmuodostajalle sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä. Arkistolaissa ainoa vaatimus on, että asiakirja on saapunut viranomaiselle sen tehtävien johdosta tai on syntynyt arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä eli on laadittu arkistonmuodostajan toimesta. (Orrman 2002, 146–147.)

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa käytetään vain yhtä asiakirjan käsitettä (Valtonen 2005, 20). Suomessa ei puhuta arkistoasiakirjoista kuten Saksassa, jossa Archivgut -käsitteellä⁵ tarkoitetaan arkistokelpoiseksi (archivwürdig) määritettyä arkistoon siirrettävää tai siirrettyä asiakirja-aineistoa. Saksassa käytetään archivwürdig (arkistokelpoinen) -käsitettä silloin, kun asiakirjalla katsotaan olevan pysyvästi säilytettävän asiakirjan ominaisuuksia. (ICA:n sanasto 2003). Anglosaksisella kieli-alueella aktiiviset asiakirjat, *records*, muuttuvat passiivitilassaan arkistoon siirrettäessä arkistoasiakirjoiksi, *archives* (Valtonen 2005, 20). Toisinaan Suomessa puhutaan aktiiviasiakirjoista ja passiiviasiakirjoista, kun halutaan kuvata asiakirjan vaihetta sen elinkaaren aikana. Aktiiviasiakirjat ovat arkistonmuodostajan toimenpiteitä edellyttäviä asiakirjoja. Passiiviasiakirjoilla tarkoitetaan asiakirjoja, jotka eivät aiheuta arkistonmuodostajalle toimenpiteitä. (Rastas 1985, 232, 236.)

Arkisto-käsitteellä on Suomessa kolme merkitystä. Arkisto tarkoittaa tietyn arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena syntyneitä asiakirjojen kokonaisuutta. Käsitteellä tarkoitetaan myös asiakirjojen säilytystilana käytettyä huonetta tai rakennusta. Kolmanneksi arkistoiksi kutsutaan instituutioita tai suurten organisaatioiden yksiköitä, joiden tehtävänä on säilyttää yhden tai useampien arkistonmuodostajien arkistoja. Arkistonmuodostajalla tarkoitetaan yhteisöä tai henkilöä, jonka toiminnan tuloksena on muodostunut arkisto. (Orrman 1994, 19–20.)

Alkuperäperiaate eli provenienssiperiaate⁶ liittyy arkistonmuodostajaan. Provenienssiperiaatteeseen kuuluu, että kukin arkisto säilytetään omana itsenäisenä kokonaisuutenaan niin, että siihen kuuluvia asiakirjoja ei jälkikäteen siirretä arkistosta toiseen tai yhdistetä useita arkistoja yhdeksi kokonaisuudeksi. Lisäksi arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä arkistolle muotoutunut rakenne ja yksittäisen asiakirjan paikka säilytetään arkistossa. Asiakirjat säilytetään siis alkuperäisessä yhteydessään siinä arkistossa ja sillä paikalla arkiston sisällä, mihin ne ovat arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä päätyneet. (Orrman 1994, 21.) Provenienssiperiaatteen vastakohtaksi nostetaan ns. pertinenssiperiaatetta, joksi kutsutaan 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella suurissa arkistoinstituutioissa noudatettua tapaa hajottaa arkistot ja järjestää niiden asiakirjat maantieteellisiksi tai temaattisiksi kokonaisuuksiksi (Lybeck 2006, 220). Provenienssi- ja pertinenssiperiaate liitetään yleensä arkistojen järjestämiseen, luettelointiin ja kuvailuun, mutta käsitteitä käytetään myös seulonnassa.

---

⁵ Saksalaisista asiakirjaa tarkoittavista käsitteistä ja käsitelmäritelmistä katso esimerkiksi Hans-Joachim Schreckenbachin artikkeli Archivgesetze und Archivterminologie (Schreckenbach 2000, 157–181).

⁶ Provenienssiperiaatteen kehittymisestä ja siitä käydystä keskustelusta katso esimerkiksi Lybeck 2006, 220–227.

Provenienssipohjaisessa seulonnassa lähtökohtana on arkistonmuodostaja ja sen tehtävät, pertinenssipohjainen seulonta puolestaan perustuu asiakirjojen tietosisältöön.

Arvonmääritys, seulonta ja arvonmääritysteoria

Arvonmäärityksen ja seulonnan käsitteitä ei voida suoranaisesti erottaa toisistaan. Meillä on vanhas-taan puhuttu seulonnasta ja hävittämisestä. Hävittäminen on ymmärretty konkreettiseksi toimenpi-teeksi, määrääjän säilytettävien asiakirjojen poistamiseksi arkistosta ja niiden tuhoamiseksi säily-tysaikojen umpeuduttua (Arkistolaitos 1997, 49). Seulonta on viime vuosiin asti määritelty seuraavasti: seulonta on asiakirjojen säilytysajan ja -tavan määrittäminen sekä säilytettävän ja hävitettävän aineksen erottelu arkistossa (Arkistolaitos 1997, 49). Seulonta on mielestäni mielletty prosessiksi, johon sisältyy analyttinen säilytysarvon, -tarpeen ja -tavan punnitseminen ja sitä seuraava määrä-ajan ja pysyvästi säilytettävien asiakirjojen valikointi.

Arvonmääritys on uusi tulokas Suomen arkistotermistössä. Arkistolaitoksen julkaisuissa arvonmää-rityksen käsite määritellään ensimmäisen kerran vuonna 2003 seuraavasti: “Yhteisön tuottamien asiakirjallisten tietojen⁷ säilytysarvon määrittely, jolloin tärkeät tiedot rajataan vähämerkityksistä tiedoista ja tiedot jaetaan pysyvästi ja määrääjän säilytettäviin ryhmiin. Arvonmäärityksen yhtey-dessä päätetään tietojen säilytystavasta ja -muodosta.” Samassa normissa seulonnan käsite on mää-ritelty aikaisempaa suppeammaksi: asiakirjallisten tietojen määrälliseen supistamiseen liittyviksi toimenpiteiksi. (Arkistolaitos 2003, 45.)

Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2008–2010 -asiakirjan mukaan arvonmääritys on yhtä kuin asiakirjallisten tietojen määrittely, jonka tavoitteena on rajata ajallisesti rajoittamatonta arvoa omaavat tiedot (pysyvästi säilytettävät) sellaisista asiakirjallisista tiedoista, joilla on ajallisesti rajoi-tettu merkitys (määrääjän säilytettävät). Arvonmäärityksen tuloksena on säilytysaika kullekin asia-kirjasarjalle, tehtäväkohtaiselle asiakirjatyypille tai muille asiakirjallisten tietojen ryhmille. (Arkis-tolaitos 2008b, 2.) Seulontapolitiikka-asiakirjassa seulonnan käsite määritellään tietojen määrän su-pistamiseen tähtääviksi toimenpiteiksi, joilla tiedot arvonmäärityksen perusteella jaetaan pysyvästi ja määrääjän säilytettäviin ryhmiin, määritellään säilytyksen määrääjat (arkistonmuodostajan toi-mesta) ja määrätään tietojen säilytystavat (tallennusvälineestä) (Arkistolaitos 2008b, 2). Vuoden

---

⁷ Asiakirjatieto ja asiakirjallinen tieto – käsitteet ilmaantuivat suomalaisen arkistokeskusteluun 1990-luvun lopulla, ja niitä käytetään puhuttaessa sähköisistä asiakirjoista. Sähköisessä toimintaympäristössä asiakirja ei ole konkreettinen objekti kuten perinteinen paperiasiakirja, vaan Jaana Kilkin sanoin ominaisuus, jota kuvataan ilmaisuilla asiakirjatieto ja asiakirjallinen tieto (Kilki 2010, 11).

2003 ja 2008 määritelmät eroavat toisistaan siten, että vuoden 2008 seulantapolitiikka-asiakirja tarkentaa seulonnan käsitettä ja kaventaa arvonmäärityksen käsitettä siirtämällä tietojen säilytystavan määräämisen seulongaan. Ymmärrän arvonmäärityksen ja seulonnan käsitteet siten kuin ne määritellään arkistolaitoksen seulantapolitiikka-asiakirjassa.

Arvonmääritystä ja seulongaa käsittelevissä teksteissä tapaa harvoin pohdintaa arvonmääritystä ja seulongaa ohjaavista teoreettisista näkemyksistä. Valtaosa seulantateksteistä käsittelee nimenomaan seulonnan menetelmiä ja menetelmien soveltamista. Arvonmäärityksen ja seulonnan teoreettiset perusteet ovat usein piiloisia. (Craig 2004, 84.) Arvonmäärityksen teorian käsitettä ei ole Suomessa määritelty. Toistaiseksi ainoa löytämäni määritelmä on kanadalaisen Terry Cookin määritelmä, jota Barbara Craig modifioi teoksessaan *Archival Appraisal* (Craig 2004, 162). Cookin mukaan arvonmääritysteoria on historiallinen, filosofinen ja operationaalinen tutkimus (exploration) niistä eskplisiittisistä lähteistä tai suorista vaikuttimista, joihin arkistonhoitajan tulisi perustaa päätöksensä asiakirjojen arvosta, merkityksestä tai tärkeydestä. Jos asiakirjalla on arvoa jossakin tilanteessa, on voitava vastata, kenelle tai mille se on arvokas. On voitava vastata, mitkä syyt johtivat tehtyyn päätökseen ja miksi niitä käytettiin. Edelleen Cook katsoo, että seulonta- ja hankintapolitiikat, -strategiat ja -metodologiat ovat eri keinoja, joiden avulla spesifit teoreettiset tai filosofiset määritelmät arvosta voidaan tunnistaa ja soveltaa käytännön työssä. (Lainattu teoksessa Graig 2004, 162.) Pidän Cookin määritelmää hyvänä ja selkeänä. Yksinkertaistan kuitenkin hänen määritelmänsä: Arvonmääritysteoria on perusteltu näkemys niistä seikoista, joihin päätökset asiakirjojen arvosta perustetaan.

Seulantapolitiikka, seulontastrategia, seulantaperiaatteet ja seulantakriteerit

Seulantapolitiikasta, seulontastrategiasta ja seulantaperiaatteista käytän Arkistolaitoksen seulantapolitiikka 2008–2010 ja Seulontastrategia 2008–2010 -nimisten asiakirjojen määritelmiä. Seulantapolitiikka on seulantatoiminnan tavoitteellinen linjaus. Esimerkiksi Sveitsin liittovaltion kansallisarkiston seulantapolitiikan tavoitteet ovat seuraavat: 1) turvata kansalaisten oikeudet ja etuisuudet, mutta myös osoittaa heille asetetut velvollisuudet, 2) ylläpitää todisteet valtion toiminnasta, eritoten suhteessa kansalaisiin, 3) mahdollistaa jatkuva ja järkipäiväinen hallinnollinen asioiden hoitaminen, 4) turvata tietolähteet demokraattisen yhteiskunnan tulevaisuudelle ja 5) huolehtia historiankirjoituksen lähteistä. (Hanhisalo 1997, 16.)

Suomen arkistolaitoksen seulantapolitiikalla on useita tavoitteita, joista tärkein on, että pysyvästi säilytetään asiakirjalliset tiedot, jotka olennaisella tavalla valaisevat viranomaisten keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä, niiden toimivaltaa, toiminnan suunnittelua, johtamista ja päätöksiä sekä niiden

täytäntöönpanoa ja vaikutuksia kansalaisiin, eri väestöryhmiin ja ympäristöön samoin kuin kansalaisten ja viranomaisten välistä vuorovaikutusta. Pysyvästi säilytetään asiakirjat, jotka olennaisella tavalla valaisevat Suomen historiallista, valtiollista, yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista, väestöllistä ja sivistyksellistä kehitystä sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöä ja sen muutoksia. Arkistolaitoksen seulantapolitiikka-asiakirjasta voidaan ottaa esille laadullisten tavoitteiden lisäksi määrällisiä tavoitteita. Laadulliseksi voidaan lukea tavoite, että pysyvästi säilytettävät asiakirjat sisältävät yksilölle ja yhteiskunnalle merkittävää tietoa mahdollisimman taloudellisessa ja käyttökelpoisessa muodossa. Tavoite säilyttää julkishallinnon asiakirjallisten tietojen vuosikasvusta keskimäärin 10–15 prosenttia on puhtaasti määrällinen. (Arkistolaitos 2008b, 3–4.)

Seulontastrategialla tarkoitetaan menetelmiä ja keinoja, joiden avulla seulantapolitiikkaa toteutetaan (Arkistolaitos 2008b, 2). Suomen arkistolaitoksen seulantatoiminta perustuu ennakkoseulonnan menetelmään, jossa asiakirjallisille tiedoille määritellään säilytysajat ja säilytysmuodot ennen kuin asiakirjoja kertyy organisaatioon. Arkistolaitoksen arvonmääritysanalyysi perustuu makroseulonnan ja mikroseulonnan yhdistämiseen. (Arkistolaitos 2008a, s. 1–2.)

Seulontaperiaate on asiakirjallisten tietojen seulonnan yleinen toimintaohje (Arkistolaitos 2008b, 2). Suomessa pitkään noudatettu periaate on ollut, että arvonmäärityksessä eri tieteen- ja tutkimusalojen tietotarpeet on pyrittävä ottamaan tasapuolisesti huomioon. Seulontaperiaate voi olla niinkin yksinkertainen ja käytännöllinen, että samaa tietoa ei pidä säilyttää pysyvästi usean viranomaisen arkistossa. (Arkistolaitos 2008a, 2–3.)

Suomessa seulontakriteereillä tarkoitetaan asiakirjojen ominaisuutta (arviointiperustetta), jonka perusteella ne erotetaan joko pysyvästi tai määräajan säilytettävien joukkoon. Seulontakriteerit voivat olla säilyttämiskriteereitä (ominaisuus edellyttää pysyvää säilytystä) tai hävittämiskriteereitä (ominaisuus ei edellytä pysyvää säilytystä) (Arkistolaitos 2008b, 3). Säilyttämiskriteeristä on kysymys silloin, kun säilytetään pysyvästi asiakirjat, joiden tiedot ovat ajallisesti tai alueellisesti kattavia tai kun säilytetään asiakirjat, jotka sisältävät ainutlaatuista informaatiota. Asiakirjan lukukelvottomuus tai huono kunto voi puolestaan olla hävittämiskriteeri. (Arkistolaitos 2008a, 2–3.) Seulontaperiaatteet ja -kriteerit ovat usein lähellä toisiaan. Toisinaan on vaikea erottaa, onko kyse seulontaperiaatteesta vai seulontakriteeristä.

Grundsätzen käyttämä das Wertungskriterium -käsite voidaan suomentaa arviointikriteeriksi. Nimitän sitä tässä työssä kuitenkin seulontakriteeriksi. Grundsätze ja sitä kommentoivat tekstit eivät määrittele seulontakriteerin käsitettä. Grundsätzen laatineella työryhmällä ja sitä kommentoineilla

arkistohallinnon asiantuntijoilla näyttää olleen yhtenäinen käsitys seulontakriteerin merkityksestä. Vuonna 1976 ilmestynyt Saksan demokraattisen tasavallan arkistolaitoksen sanasto (Lexikon Archivwesen der DDR) määritteli seulontakriteerin asiakirjojen arvonmäärityksen tieteellisesti perustelluksi näkökohdaksi⁸ (Lexikon 1976, 99). Mielestäni Grundsätzen laatijat ja siitä kirjoittaneet ymmärsivät seulontakriteerin Lexikonin määrittelemällä tavalla. Käytän tässä työssä seulontakriteerin käsitettä siten kuin Grundsätze käyttää sitä. Seulontakriteeri on siis arvonmäärityksen tieteellisesti perusteltu näkökohta.

Positiivinen ja negatiivinen valinta ja seulonta

Positiivisen ja negatiivisen seulonnan käsitteet ovat ymmärtääkseni saaneet alkunsa Herman Meinertin vuonna 1939 kirjoittamasta artikkelista, jossa Meinert ehdotti, että seulonnan painopiste siirrettäisiin negatiivisesta lopputuloksesta, arvottoman aineiston erottamisesta, positiiviseen päämäärään eli pysyvästi säilytettävän aineksen valintaan (lainattu teoksessa Rohr 1958, 77). Negatiivisesta seulonnasta puhutaan silloin, kun seulonnan lähtökohta on hävittämisessä, toisin sanoen vähämerkityksisten ja tarpeettomien asiakirjojen tunnistamisessa. Positiivisen seulonnan näkökulma on toinen. Asiakirjojen arvonmäärityksessä pyritään tunnistamaan arvokkaat, pysyvästi säilytettävät asiakirjat.

Makroseulonta

Makroseulonnan (macro-appraisal)⁹ teorian ja menetelmän isänä pidetään kanadalaista Terry Cookia (Beaven 1999, 154; Couture 2005, 98). Makroseulonnan käsitettä käytetään yleisesti kuvattaessa Australiassa, Alankomaissa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa 1980-luvulta lähtien kehitettyjä eri seulontasuuntauksia. Yhtenäistä makroseulonnan teoriaa tai menetelmää ei ole, mutta kaikissa suuntauksissa yhteistä on top down -lähestymistapa, jossa arvonmääritys ei kohdistu asiakirjoihin, vaan niitä tuottaviin arkistonmuodostajiin ja/tai funktioihin. (Lybeck 2006, 232–233.) Makroseulonnan vastakohtaksi nostetaan usein mikroseudonta, jossa keskitytään yksittäisen asiakirjojen tai asiakirjaryhmiä arviointiin erilaisten kriteerien mukaan (Craig 2004, 88).

---

⁸ Bewertungskriterien: wissenschaftlich begründete Gesichtspunkte für die Bewertung von Registraturgut und Archivgut. Tämä ajattelu periytynee ainakin 1930-luvulta, sillä Adolf Brenneken Archivkunde tuntee käsitteet Wertungsgesichtspunkt ja Wertmassstab (Brenneke, 1953, 42–42).

⁹ Makroseulonnan ideat periytyvät saksalaiseen arkistojatteluun. Erytisest Hans Boomsin näkemyksillä oli suuri vaikutus Terry Cookin, Gerald Hamin ja Helen Samuelsin ajatteluun (Cook 1992, 48–49; alaviite 38).

Kanadalainen Brian P.N. Beaven (1999) analysoi laajassa artikkelissaan kanadalaista makroseulontaa. Hänen mukaansa makroseulonnan eri muodoissa on yhteistä se, että arvonmäärityksen kohteena eivät ole asiakirjat, vaan ne tuottanut synty-yhteys (prosessi). Huomio kiinnitetään nimenomaan arkistonmuodostajiin ja niiden tehtäviin. Tavoitteena on kuvata asiakirjojen syntyprosessi, arvioida yhteiskunnallisten prosessien merkitys ja analysoida asiakirjojen ja tehtävien väliset suhteet. Makroseulonta alkaa arkistonmuodostajien tehtävien (funktioiden) sekä toimivallan, koon, toiminnan luonteen ja merkittävyyden analysoinnilla. Määrittelemällä tärkeimmät yhteiskunnalliset funktiot on mahdollista rajata ne alueet, joiden tuottamat asiakirjat ovat tutkimusarvoltaan merkittävimpiä. Yhteiskunnallisesti merkittävien tehtävien tunnistamisen jälkeen voidaan siirtyä mikrotasolle analysoimaan arkistonmuodostajan tuottamia asiakirjoja ja niiden suhteita tehtäviin. Asiakirjatasolla tapahtuvan analyysin tarkoitus on varmistaa makroseulonnan yhteydessä laaditut hypoteesit siitä, mihin arvokkaimmat asiakirjat ovat paikannettavissa. (Beaven 1999, 157.)

Beaven toteaa, että makroseulontaan liitetään usein uskomus, että funktioiden merkitys määrää niiden kerryttämien asiakirjojen arvon. Vähäpätöisen tehtävän tai arkistonmuodostajan yhteydessä ei voisi kertyä säilyttämisen arvoisia asiakirjoja. Beaven kiistää tämän käsityksen. Hänen mielestään funktioiden arvo ja asiakirjojen arvo eivät ole suorassa suhteessa toisiinsa. (Beaven 1999, 161.) Jos funktio on merkittävä, ei ole varmaa, että kaikki sen yhteydessä kertyvät asiakirjat tai edes osa asiakirjoista on pysyvästi säilytettäviä. Beaven katsoo, että funktioiden arvonmäärityksen ja arkistoaineiston välillä on metodologinen kuilu ”methodological gap”. (Beaven 1999, 163.) Beavenin mukaan makroseulonta toimii usein paremmin vähämerkityksisten massa-asiakirjoja eliminoimisessa kuin arvokkaiden asiakirjojen tunnistamisessa (Beaven 1999, 164–165). Makrotasoinen funktioiden analyysi on välttämätön asiakirjojen synty-yhteyksien ymmärtämiseksi, mutta ei sellaisenaan riitä tehokkaan seulonnan menetelmäksi. Funktionaalista analyysia on tarkistettava tutkimalla konkreettisesti niiden yhteydessä syntyviä asiakirjoja (Beaven 1999, 167, 182). Beaven suosittaa väljää ja joustavaa makroseulonnan mallia, jossa asiakirjojen synty-yhteyden analyysin jälkeen määritellään pysyvästi säilytettävät asiakirjat soveltamalla erilaisia hyviksi havaittuja ja koeteltuja mikroseudonnan työkaluja. (Beaven 1999, 187–191.)

Sveitsin liittovaltion kansallisarkiston makroseulonnan malli on kiinnostava, jos pidetään mielessä Brian Beavenin varoitukset tekemästä suorista päätelmiä funktioiden ja asiakirjojen arvon suhteista. Sveitsin liittovaltion kansallisarkiston seulontamalli lähtee arkistonmuodostajien (viranomaisten) toimivallan ja lakisäätteisten tehtävien arvonmäärityksestä (Hanhisalo 1997, 17). Viranomaiset jaetaan toimivallan perusteella kolmeen luokkaan. A-kategorian viranomaisilla on norminantovaltuus

ja suuri osa yhteiskunnallisesta suunnittelusta. Niiden päätöksillä on selvä toimeenpanokelpoisuus. B-kategorian viranomaisilla on A-kategorian viranomaisia vähäisempi asema suunnittelussa, mutta toisaalta suuri harkintavalta päätösten toimeenpanossa. C-kategorian viranomaiset eivät osallistu suunnitteluun, niillä ei ole harkintavaltaa eikä niiden toiminnalla ole suuria vaikutuksia yhteiskuntaan. (Lybeck 1998, 23; Hanhisalo 1997, 18.)

Virastojen tehtävät luokitellaan vastaavasti kolmeen luokkaan. Tehtävien ja toimivallan kombinaatio ratkaisee, mitkä niihin liittyvät asiakirjat säilytetään pysyvästi ja mitkä hävitetään. A-kategorian arkistonmuodostajan A- ja B-tehtäviin liittyvät asiakirjat säilytetään pysyvästi ja C-tehtäviin liittyvät asiakirjat hävitetään. B-kategorian arkistonmuodostajan A-tehtäviin liittyvät asiakirjat säilytetään pysyvästi, C-tehtäviin liittyvät asiakirjat hävitetään, mutta B-tehtävien yhteydessä kertyvät asiakirjat otetaan erityisarviointiin. C-kategorian arkistonmuodostajien B- ja C-tehtäviin liittyvät asiakirjat hävitetään. A-tehtäviin kuuluvista asiakirjoista tärkeimmät valitaan pysyvään säilytykseen. (Hanhisalo 1997, 18.)

Sveitsin kansallisarkiston seulontapolitiikan tavoitteena on, että 80 prosenttia seulonnasta tapahtuu makrotasolla, toimivallan ja tehtävien tasolla (Hanhisalo 1997, 17). Mikroseudontaa sovelletaan vain kahteen ryhmään: B-kategorian arkistonmuodostajien B-tehtäviin liittyviin asiakirjoihin ja joihinkin harvoihin C-kategorian arkistonmuodostajien A-tehtävissä kertyviin asiakirjoihin. (Hanhisalo 1997, 18.)

Arkistolaitoksen seulontastrategia 2008–2010 -asiakirja vahvistaa suomalaisen makroseulonnan mallin. Arvonmääritysanalyysissa yhdistetään makroseulonnan ja mikroseudonnan analyysitasot. Makrotasolla asiakirjojen ja asiakirjallisten tietojen arvoa analysoidaan välillisesti arkistonmuodostajasta käsin. Arkistonmuodostajan yhteiskunnallinen merkitys ja toiminnan luonne määräävät asiakirjojen tärkeyden. Makroseulontaan perustuvassa arvonmäärityksessä seuraavat arkistonmuodostajan ominaispiirteet ovat tärkeitä: tehtävät, toiminnan laaja-alaisuus ja vaikutukset, asema hallintohierarkiassa, toimintaprosessit sekä organisaatio ja sen vaiheet. Makroseulonnan tavoitteena on näitä ominaispiirteitä analysoimalla tunnistaa keskeisiä asiakirjasarjoja, asiakirjaryhmiä ja tietojärjestelmiä, jotka sisältävät toimintaa, tehtäviä ja toiminnan tuloksia dokumentoivia pysyvästi säilytettäviä tietoja. Makroseulonnassa voidaan myös monien asiakirjakokonaisuuksien kohdalla todeta, ettei niitä tarvitse säilyttää pysyvästi. (Arkistolaitos 2008a, 2.)

Arkistolaitoksen mikroseudonnassa arvonmäärityksen kohteena ovat organisaation arkistonmuodostus, arkiston asiakirjakokonaisuudet ja niiden tietosisällöt. Mikrotasolla selvitetään arkistonmuodos-

tuksen ja arkiston rakenne, asiakirjasarjojen ja -ryhmien arkistointijärjestys, tehtävien ja asiakirjojen väliset suhteet, tietojärjestelmät, rekisteröintitavat ja -kaavat, asiakirjojen toiminnalliset ja sisällölliset suhteet sekä asiakirjojen tietosisältö ja määrä ja tietojen ainutkertaisuus. Mikroseulonnan tavoitteena on selvittää, mitä tietoja ja kuinka paljon tietyn toiminnan ja tehtävän tuloksena kertyy ja miten ainutkertaisia tiedot ovat. (Arkistolaitos 2008a, 2.) Mikroseulonnan tavoitteena on myös päällekkäisen tiedon säilyttämisen välttäminen. Tällä pyritään siihen, ettei organisaation toiminnasta säilytetä tarpeettomasti samansisältöisiä tietoja ja asiakirjakopioita, jollaisia voi olla organisaation omissa arkistoissa tai muiden organisaatioiden arkistoissa. (Arkistolaitos 2008a, 2.)

Arkistolaitoksen seulonnan tavoitteena on tunnistaa pysyvästi säilytettävät asiakirjat mahdollisimman yleisellä tasolla, siis makrotasolla, mikä tehostaa seulontaa. (Arkistolaitos 2008a, 2–3.) Arkistolaitoksen seulontamenetelmiin kuuluu myös informaatioarvon huomioonottaminen, otantamenetelmien käyttö ja kustannustekijöiden huomioiminen (Arkistolaitos 2008a, 3).

Suomen arkistolaitoksen makroseulonnan malli on Sveitsin mallia pehmeämpi, väljempi ja varovaisempi. Arkistonmuodostajien tehtävät, asema ja toimivalta ovat tärkeitä suomalaisessa makroseulonnassa, mutta malli ei sisällä rakennettu olettamusta tehtävien ja niiden yhteydessä syntyvien asiakirjojen yhteydestä. Arkistonmuodostajien tehtäviä, asemaa ja toimivaltaa arvioidaan, mutta arviointiin ei anneta mitta-asteikkoa. Molempien maiden makroseulonnan mallit tavoittelevat arvomääritystä mahdollisimman yleisellä tasolla. Sveitsin mallissa tämä näyttäisi tehtävien ja toimivallan arviointisääntöjen avulla onnistuvankin. Sveitsin makroseulonta menee myös niin pitkälle, että jo arkistonmuodostajaryhmän tasolla ratkaistaan, minkä tasoisissa tehtävissä kertyvät asiakirjat voidaan hävittää. Suomessa mikroseulonnan asema on huomattavasti merkittävämpi.

2.2 Grundsätzen käsitteet ja saksalainen arkistonmuodostus

Grundsätzen käsitteiden tulkinnassa ja määrittelyssä käytän hyväksi Grundsätzen omia määritelmiä. Turvaudun myös Heinrich Otto Meisnerin ja Wolfgang Leeschin Archivmitteilung -lehdessä vuonna 1960 julkaisemaan sanastoon Grundzüge einer deutschen Archivterminologie ja DDR:n valtiollisen arkistohallinnon Lexikoniin. Gerhart Endersin oppikirja Archivverwaltungslehre sisältää myös käsitelmääritelmiä.

Grundsätze käyttää asiakirjasta yleisimmin Schrifgut -käsitettä, joka esiintyy normin nimessäkin. Käsitteen ilmoitetaan kattavan kirjoitettujen asiakirjojen lisäksi kuvat ja ääninauhat (Grundsätze 1965, s. 9, alaviite 1). Meisnerilla ja Leeschilla Schrifgut -käsite kattaa urkundit, aktit ja kirjeet.

(Meisner & Leesch 1960, 142, määritelmä nro 72). Lexikonin määritelmä on myös hyvin yleinen, sillä siinä Schriftgut tarkoittaa yhteiskunnallisen kommunikoinnin välineeksi kiinnitettyä kirjallista informaatiota¹⁰. Määritelmän tarkennuksessa käsitteen kerrotaan olevan yleiskäsite, joka kattaa erilaiset asiakirjalajit kuten kuvadokumentit, ääninauhat ja Registratur - ja Archvigut -käsitteet. (Lexicon 1976, 247.) Schriftgut tarkoittaa Grundsätzessä yleisesti arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä kertyviä ja arvonmäärityksen kohteena olevia asiakirjoja. Käsitteen ala kattaa arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuuden, arkistonmuodostajan toimintayksikön asiakirjat, aktiryhmät (Aktengruppen), yksittäiset aktit (die einzelne Akteneinheit) ja yksittäiset asiakirjat (ein Vorgang und ein einzelnes Schriftstück) (Grundsätze 1965, § 5; 10).

Grundsätze tuo kaksi uutta asiakirjan säilytysaikaa kuvaavaa käsitettä: Schriftgut mit praktischen Wert ja Schriftgut mit historischen Wert, jotka voidaan kääntää historiallista ja käytännöllistä arvoa omaaviksi asiakirjoiksi (Grundsätze 1965, § 6; 23–26). Tarkastelen näitä käsitteitä tarkemmin arvonmääritysteoriaa käsittelevässä luvussa.

Harvakseltaan Grundsätzessä esiintyviä, asiakirjaa tarkoittavia käsitteitä ovat Archivgut ja Unterlagen. Archivgut -käsitteen merkitys on arkistossa pysyvästi säilytettävä asiakirja-aines. Unterlagen -käsite esiintyy Grundsätzessä yhden kerran esimerkissä 46, ja sillä tarkoitetaan mielestäni viranomaisen toiminnan yhteydessä kertyviä asiakirjoja. (Grundsätze 1965, esimerkki 46; 38.)

Käsitteet Akteneinheit, Akten, Aktengruppen ja Vorgang und Schriftstück kuuluvat saksalaiseen arkistonmuodostukseen. Niiden merkitys oli aikalaisille niin ilmeinen, ettei niitä tarvinnut määritellä. Akten -käsite¹¹ esiintyy aina monikossa, yksikön merkitsemisessä Grundsätze käyttää die Akteneinheit -käsitettä. Saksassa saman asian käsittelyyn liittyvät asiakirjat kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi, jota nimitetään aktiksi. Aktien muodostumista (Aktenbildung) eli aktien ryhmittelyä, luokittelua ja asiakirjojen sijoittamista aktiin ohjataan aktisuunnitelmilla (Aktenplan). Aktisuunnitelmien Deweyn desimaaliluokitukseen perustuva asiaryhmitys ohjaa aktien kertymistä aktiryhmiin (Aktengruppen). Aktisuunnitelma luokittelee aktit, määrittää aktien välisen järjestyksen ja niiden väliset suhteet. Aktisuunnitelmien laadinnassa pidetään tärkeänä asiakirjojen säilytysaikojen huomioon ottamista niin, että tiettyyn aktiryhmään tai asiaryhmään kertyvillä asiakirjoilla olisi samat

---

¹⁰ Schriftgut – schriftlich fixierte Information als Mittel gesellschaftlicher Kommunikation (Lexikon 1976, 247).

¹¹ Suomessa aktia nimitetään toisinaan asiakirjavihkoksi (Pohjola 1983, 142). Käytän kuitenkin aktin käsitettä.

säilytysajat. Aktisuunnitelmia on laadittu yksittäisille viranomaisille, viranomaisryhmille tai kokonaisille hallinnonaloille. (Lexikon 1976, 21–25; Enders 1967a, 61–71.)

Lexikonin mukaan Vorgang (yleensä monikossa Vorgänge) -käsite tarkoittaa asiakirjojen kokonaisuutta, johon on asiakirjojen sisäisen yhteenkuuluvuuden vuoksi liitetty erilaisia (yksittäisiä) asiakirjoja. Vorgang on aktinmuodostuksen alin aste ja pienin kokonaisuus, joka voi saada sisältöä kuvaavan nimikkeen (Aktentitel). Vorgang voi koostua yhdestä yksittäisestä asiakirjasta, mutta myös useista akteista. (Lexikon 1976, 289). Meisnerin ja Leeschin sanasto tuntee Aktenvorgang -käsitteen, joka tarkoittaa kutakin asiaa koskevien eri asiakirjojen kokonaisuutta, jossa asiakirjojen sisäinen yhteys on ratkaiseva tunnusmerkki (Meisner & Leesch 1960, 1459.) Grundsätzessä Vorgang - käsitettä käytetään siinä merkityksessä, että Vorgang on aktia pienempi ja spesifisempi kokonaisuus. Vorgang -käsitteelle ei ole suomen kielessä vastinetta, ja sitä on vaikea kääntää täsmällisesti. Käännän sen asiakirjaksi tai yksittäiseksi asiakirjaksi. Schriftstück esiintyy useimmin ilmaisussa Vorgänge und Schriftstücke, mutta myös yksinään, jolloin se tarkoittaa yhtä yksittäistä asiakirjaa.

Registraturbildner -käsite tarkoittaa arkistonmuodostajaa, jonka Grundsätze määrittelee valtiollisen organisaation, yrityksen tai muun vastaavan kokonaisuudeksi (Grundsätze 1965, § 29; 15). Itsenäisiä arkistonmuodostajia voivat olla valtiokoneiston orgaanit ja laitokset tai valtion tehtävää hoitavat juridiset henkilöt, kansantalouden orgaanit, yritykset ja laitokset, puolueiden, joukkojärjestöjen (die Massenorganisation) tai muiden yhteiskunnallisten organisaatioiden orgaanit ja laitokset sekä fyysiset henkilöt ja julkishenkilöt (Grundsätze 1956, § 30; 15). Arkistonmuodostajan toimintayksiköistä Grundsätze käyttää Strukturteil-, Referat- ja Sachgebiet -käsitteitä, joille ei ole suomalaisia vastineita. Referat on pienempi organisatorinen yksikkö kuin Strukturteil ja Sachgebiet pienempi kuin Referat. Käsitteiden suhde on sama kuin suomen kielen käsitteiden osasto, toimisto ja jaos. Käännän nämä kolme käsitettä toimintayksiköiksi tai yksiköiksi.

Sodanjälkeisessä saksalaisessa arkistokirjallisuudessa seulonnasta käytetään Bewertung -käsitettä. Tämän käsitteen tilalle Grundsätze toi uuden käsitteen die Wertermittlung, joka voidaan kääntää arvon tutkimiseksi tai selittämiseksi. Käsite määritellään kuudennessa pykälässä seuraavasti: Durch die Wertermittlung wird festgestellt, welches Schriftgut ausschliesslich praktischen und welches historischen Wert besitzt. Mielestäni die Wertermittlung -käsite tarkoittaa tässä arvonmäärittystä. Käsitettä käytetään Grundsätzessä myös siten, että se kattaa arvonmäärittelyn sekä pysyvästi ja määräajan säilytettävien asiakirjojen valikoinnin (Grundsätze 1965, 9.) Die Wertermittlung oli käsitteenä

käytössä vain 1960-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä DDR:n valtiollisen arkistohallinnon teksteissä palattiin die Bewertung -käsitteeseen. Saksan perinteisen der Kassation -käsitteen Grundsätze määrittelee toimenpiteeksi, jossa käytännöllistä arvoa omaavat asiakirjat, joiden säilytysaika on umpeutunut, erotetaan muista asiakirjoista ja hävitetään (Grundsätze 1965, § 8; 10). Vernichtung -käsite tarkoittaa yksinomaan määrääjän säilytettävien asiakirjojen hävittämistä (Grundsätze 1965, § 8; 10).

Grundsätzen seulonnan käsitteistä hohdokkain on positiivinen valinta (die positive Werausele), jonka merkitystä olen selvittänyt edellisessä luvussa.

Funktio on Grundsätzen tärkein seulontakriteeri. Nykysuomen sanakirja määrittelee funktion toiminnaksi, toiminnoksi ja tehtäväksi (Nykysuomen sanakirja 1985, 301). Grundsätzessä käsitteen ala on laajempi, eikä sitä voi kääntää yhdellä sanalla. Funktion käsite kattaa arkistonmuodostajan toimialan (sektorin), aseman kyseisen toimialan organisatorisessa rakenteessa sekä tehtävät ja toimivallan (Grundsätze 1965, § 32; 16). Käytän funktion käsitettä tässä merkityksessä.

Grundsätze määrittelee hallintoarkiston (der Verwaltungsarchiv) yhden tai useamman arkistonmuodostajan laitokseksi, joka sitä koskevien määräysten mukaan vastaa arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä kertyvien asiakirjojen vastaanotosta, asiakirjojen seulomisesta ja hävittämisestä sekä päätearkistoon siirrettävien asiakirjojen väliaikaisesta säilyttämisestä siihen asti, kun ne siirretään päätearkistoon (Grundsätze 1965, § 10; 10). Päätearkistot puolestaan ovat itsenäisiä tai kullekin arkistonmuodostajalle erikseen säädettyjä tieteellisiä laitoksia, jotka säädetyn toimivaltansa mukaan ottavat vastaan toimivaltaansa kuuluvien arkistonmuodostajien historiallista arvoa omaavia (pysyvästi säilytettäviä) asiakirjoja ja säilyttävät, kuvailevat ja käyttävät niitä (Grundsätze 1965, § 9; 10).

Valtiolliseksi arkistofondiksi käännettävä käsite Staatliche Archivfond esiintyy Grundsätzen esipuheessa ja Grundsätzeä kommentoivissa artikkeleissa. Lexikon määrittelee valtiollisen arkistofondin sosialistisen valtion omistuksessa olevaksi arkistoaineistojen kokonaisuudeksi, jonka muodostavat valtioon liittyvien instituutioiden ja henkilöiden arkistot sekä hallintoarkistossa olevat valtiolliset ja toverilliset asiakirjat, arkistolliset kokoelmat ja niiden hakemistot. Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistofondin mallina oli Neuvostoliiton valtiollinen arkistofondi, jonka perustamisesta säädettiin niin sanotulla Lenin arkistodekreetilla Neuvostoliiton arkistolaitoksen uudelleenorganisoinnista ja keskittämisestä. (Lexikon 1965, 262–263.)

3. YHTEISSAKSALAINEN SEULONTAPERINTÖ

Saksan seulonnan historiaa koskevissa artikkeleissa todetaan seulontateoreettisen keskustelun alkaneen Saksassa jo 1900-luvun ensimmäisinä vuosina (Uhl 1990, palsta 530; Treffeisen 2003, 345; Brübach 2003, 387). Viranomaisissa kertyvien asiakirjojen määrä oli alkanut kasvaa niin, että tarvittiin ohjeet hävitettävien asiakirjojen erottamiseen säilyttämisen arvoisista asiakirjoista. (Enders 1967a, 88.) Preussissa tiedetään laaditun hävitettävien asiakirjojen luetteloita jo 1830-luvulla, ja vuonna 1858 säädettiin, että viranomaisten tuli kääntyä hävitettävien ja säilytettävien arkistoaineistojen valinnassa arkistoinstituutioiden puoleen (Kolsrud 1992, 30). Arkistojen ja arkistonhoitajien asema muuttui 1800-luvun lopulla, kun historiantutkimus kiinnostui arkistoista. Jos arkistonhoitajat olivat aiemmin olleet oikeustieteellisen koulutuksen saaneita hallintovirkamiehiä, jotka huolehtivat asiakirjoista hallinnon ja arkistonmuodostajan itsensä tarpeita ajatellen, uudet arkistonhoitajat olivat historioitsijoita, joita ennen muuta kiinnosti asiakirjojen arvo ja käyttö historiantutkimuksessa. (Enders 1967a, 88.)

Ensimmäisen seulontakeskustelun teemoja oli, voisiko ylipäänsä kehittää teoriaa tai sääntöjä asiakirjojen valintaan. Woldemar Lippert lienee tiivistänyt parhaiten keskustelun hengen toteamalla, ettei yksityiskohtaisilla säännöillä ja systeemeillä ollut seulonnassa arvoa. Teoriaa tärkeämpi oli käytäntö, jossa tunteen ja intuition tuli ohjata arkistonhoitajaa asiakirjojen valinnassa. (Treffeisen 2003, 346.)

Toinen vaihe saksalaisessa seulontakeskustelussa alkoi 1920-luvulla, jolloin viranomaiset ja arkistonhoitajat huomasivat olevansa pulassa sota-aikana ja sen jälkeen kertyneiden asiakirjamäärien kanssa. Puolustusvoimat ja julkinen hallinto olivat tuottaneet niin paljon asiakirja-aineistoa, ettei sen säilyttäminen ja hallitseminen ollut mahdollista. Asiakirja-aineiston määrän kasvun nähtiin myös haittaavan tieteellistä tutkimusta. (Kolsrud 1992, 26; Menne-Haritz 1994a, 231–232.)

Saksalaiset arkistonhoitajat alkoivat Preussin valtionarkiston johdolla kehitellä kriteerejä ja ohjeita Massenproblem -ilmiöksi kutsumansa asiakirjojen kasvun hillitsemiseksi (Menne-Haritz 1994a, 231). Karl Otto Müller ehdotti v. 1926 arkistonmuodostajien hierarkiaa seulonnan kriteeriksi. Müllerin mielestä keskushallinnon ja aluehallinnon asiakirjat olivat arvokkaampia kuin paikallishallinnon asiakirjat. Müller painotti seulonnassa hallintovirkamiesten ja arkistonhoitajien yhteistyön tarvetta. Seuraavana vuonna säädettiin, että Preussin osavaltion arkistoviranomaisten tuli joka kymmenes vuosi järjestelmällisesti arvioida ministeriöiden asiakirjat ja valita pysyvään säilytykseen

otettavat asiakirjat. (Kolsrud 1992, 30–31.) Eri puolilla Saksaa annettiin määräyksiä, etteivät viranomaiset voineet hävittää asiakirjojaan ilman valtionarkistojen lupaa (Enders 1967a, 88).

Preussin valtionarkiston pääjohtaja Ernst Zipfel asetti vuonna 1936 seulontakomission laatimaan seulonnan yleiset ohjeet. Komission muodostivat silloiset arkistoalan huippunimet Heinrich Otto Meisner, Hermann Meinert ja Wilhelm Rohr. Sodan vuoksi vuonna 1940 lakkautettu komissio ei saanut aikaiseksi yhtenäisiä seulonnan kriteerejä ja periaatteita, mutta sen linjauksia voidaan päätellä komission jäsenten Gothan arkistopäivillä vuonna 1937 pitämien esitelmien ja niistä muokattujen artikkeleiden perusteella. (Kretzschmar 2007, 41; Brenneke, 1953, 42.)

Heinrich Otto Meisner vaati Gothan arkistopäivillä, että asiakirjojen arvonmäärityksessä oli siirryttävä sormenpääntuntumalla (Fingerspitzengefühl) tapahtuvasta määrityksestä rationaalisten kriteerien käyttöön. Meisnerin seulonnan painopisteet olivat asiakirjojen ikä, (rajavuosi, jota vanhempia asiakirjoja ei enää seulota¹²), asiakirjojen sisältö ja arkistonmuodostajan asema hallinnollisessa hierarkiassa. (Brenneke 1953, 42; Uhl 1990, palsta 531; Uhl 1994, 20.) Kolsrudin mukaan Meisner omaksumi Müllerin hallinnollis-hierarkiset kriteerit, mutta täydensi niitä siten, että aluehallinnon asiakirjojen arvo oli kiinni siitä, kuinka paljon viranomaisella oli itsenäistä päätöksentekovaltaa. Meisner otti kantaa myös arkistoinstituutioiden asemaan seulonnassa. Hänen mielestään viranomaisten tuli itse arvioida asiakirjansa viiden vuoden välein ja hävittää ne asiakirjat, joita toiminnassa ei enää tarvittu. Ratkaisu asiakirjan pysyvistä säilyttämisestä tai hävittämisestä kuului kuitenkin arkistoviranomaisille. (Kolsrud 1992, 31.) Merkittäviin arkistosiirtoihin liittyvät seulontaratkaisut tuli myös raportoida niin sanotuissa motiivikertomuksissa (Motivenberichten). Tarkoituksena oli, että Preussin arkistohallinnon tiedotteissa julkaistut selostukset arkistonmuodostajien tehtävistä, toiminnasta, asiakirjoista ja seulontaratkaisuista ohjaisivat arkistonhoitajia seulonnassa ja yhtenäistäsivät seulontaa. (Uhl 1990, palsta 531; Brübach 2003, 388.)

Hermann Meinert toi seulontakeskusteluun positiivisen valinnan käsitteen. Hänen mielestään seulonnan painopiste tuli siirtää negatiivisesta lopputuloksesta, arvottoman aineiston erottamisesta, positiiviseen päämäärään eli pysyvästi säilytettävän aineksen valintaan (lainattu teoksessa Rohr 1958, 77). Meinert painotti arviointitoiminnassa (Wertungsgeschäft) asiakirjan alkuperää (die Herkunft), siis synty-yhteyttä (provenienssia). Arkistoaineistoa ei saanut tarkastella erillään, vaan tuli arvioida sen merkitystä aineiston tuottaneen viranomaisen toiminnassa ja suhteissa muihin viranomaisiin.

---

¹² Meisner ehdotti rajavuodeksi vuotta 1600 (Brenneke 1953, 40). Suomessa julkishallinnon asiakirjojen seulonnan rajavuosi on vuosi 1920 ja tiliasiakirjoissa v. 1901 (Arkistolaitoksen seulontastrategia 2008–2010, 1).

(Brenneke 1953, 42.) Asiakirjan sisältö ja tuleva käyttö olivat arvioinnissa tärkeitä näkökohtia (Kretzschmar 2007, 41). Asiakirjan sisältöä tuli arvioida selkeiden asteikkojen (Wertmasstaben) mukaan. Meinertin arvoasteikot olivat valtio, kansa ja kulttuuri (Volk, Staat und Kultur¹³). (Brenneke 1953, 42; Kretzschmar 2007, 41.)

Seulontateoreettinen keskustelu virisi uudelleen 1950-luvun lopulla, jolloin saksalaiset viranomaiset ja arkistonhoitajat olivat jälleen samanlaisten Massenproblem -ongelmien edessä kuin ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Koblenzin arkistokokouksessa vuonna 1957 Georg Wilhelm Sante ja Wilhelm Rohr ottivat uudelleen esiin Müllerin ja Meisnerin hallinnollis-hierarkiset kriteerit ja esittivät Gerhart Endersin vallankumouksellisiksi luonnehtimat teesit (Enders 1967a, s. 91). Koblenzin arkistokokous oli muutenkin merkittävä, sillä se oli viimeinen yhteissaksalainen arkistokokous, johon DDR:n arkistonhoitajat saattoivat osallistua (Schmid 1990, 506).

Georg Wilhelm Sante totesi, etteivät arkistoviranomaiset mitenkään voineet entiseen tapaan yksityiskohtaisesti kontrolloida ja arvioida yhä pahemmaksi paisuvaa asiakirjojen tulvaa. Asiakirja asiakirjalta etenevän valinnan sijasta arkistoviranomaisten tuli keskittyä tunnistamaan arvokkaita asiakirja-aineistoja tuottavat arkistonmuodostajat, mikä tapahtuisi analysoimalla niiden tehtävien tärkeyttä. Mitä merkittävämpiä arkistonmuodostajan tehtävät olivat, sitä suurempi osa sen toiminnan yhteydessä kertyvistä asiakirjoista valittiin pysyvään säilytykseen. Jos arkistonmuodostajan tehtävät olivat vähämerkityksisiä ja rutiiniluonteisia, arkistonmuodostajan kaikki asiakirjat saattoi hävittää. (Sante 1958, 91–93; 95.)

Sante ei esittänyt perusteita tehtäviltään ja toiminnoiltaan tärkeiden arkistonmuodostajien valintaan. Wilhelm Rohr puolestaan löysi perusteet hallinnon rakenteista. Mitä enemmän arkistonmuodostajalla oli itsenäistä toimivaltaa, sitä tärkeämpiä tehtävät ja niiden yhteydessä kertyvät asiakirjat olivat. Arkistonmuodostajat voitiin panna arvojärjestykseen aseman, toimeenpanovallan ja tehtävien mukaan. (Rohr 1958, 79–81.) Hans Booms nimitti Santen ja Rohrin teesejä Santen ja Rohrin malliksi, mikä on ilmaisuna vakiintunut seulontakeskusteluun (Booms 1972, 21).

---

¹³ Kansallissosialismin kulttuuriperinnön muodostamista (Überlieferungsbildung) tutkinut Robert Kretzschmar huomauttaa Meinertin arvoasteikkojen sopivan erinomaisen hyvin kansallissosialismin maailmankuvaan. Kretzschmar katsoo, että saksalainen seulontakirjallisuus on sivuuttanut Meinertin, Meisnerin ja Rohrin ajattelun taustalla olleet vaikuttimet ja esittää, että kolmikön asenteita ja toimintaa kolmannessa valtakunnassa tutkittaisiin tarkemmin. (Kretzschmar 2007, 34–35; 40–42.)

Koblenzin kokoukseen osallistunut Fritz Zimmermann torjui Meisnerin, Meinertin, Müllerin sekä Santen ja Rohrin ajatukset asiakirjan arvon lähteistä (Zimmermann 1958, 101–102). Zimmermann ehdotti arvonmäärityksen ja seulonnan ongelmien ratkaisuksi arkistollisen arvo-opin (die archivalische Wertlehre) luomista (Zimmermann 1958, 105). Arvonmäärityksessä ratkaisevaa oli asiakirjan yleinen arkistoarvo (der generelle Archivwert), jonka hän jakoi ulkoiseen ja sisäiseen arvoon (der äussere und innere Archivwert). Kun asiakirjalla on ulkoista arvoa, sillä voi olla aineellista, esteettistä, harvinaisuusarvoa tai antiikkiarvoa. Zimmermann totesi, ettei modernien asiakirjojen yhteydessä voi puhua ulkoisesta arkistoarvosta. (Zimmermann 1958, 107–108.) Moderneilla asiakirjoilla sen sijaan oli sisäistä arkistoarvoa, jota oli mahdollista mitata selvittämällä, mihin tarkoituksiin asiakirjoja käytettiin. Asiakirjojen käyttötilastojen analyysit antoivat tietoa, millaisia asiakirjoja oli käytetty tutkimuksen lähteinä. Toiseksi oli selvitettävä asiakirjojen käyttöä käytännöllisiin tarkoituksiin, esimerkiksi oikeusturvakysymyksiin ja hallinnon tarpeisiin. Kolmanneksi tuli arvioida asiakirjojen käyttöä ideaalisiin tarkoituksiin, joilla Zimmermann tarkoitti asiakirjojen tietosisällön arvioimista eri käyttäjäryhmien tarpeisiin. (Zimmermann 1958, 108–116.)

Zimmermannin mielestä asiakirjan arvo ei ollut kiinni arkistonmuodostajan tehtävistä tai asemasta, vaan asiakirjan kysynnästä. Asiakirjan arvonmäärityksessä täytyi lähteä käyttäjien, lähinnä historiantutkijoiden tarpeista ja kysymyksistä. (Zimmermann 1958, 121–122.) Zimmermann siis hylkäsi provenienssin asiakirjan arvon lähteenä ja nosti sen tilalle asiakirjan tietosisällön. (Uhl 1994, 24–25; Menne-Haritz 1994, 235.)

Provenienssipohjaista seulontaa 1990-luvun seulontakeskustelussa puolustanut Angelika Menne-Haritz on sitä mieltä, että 1930-luvun seulonnassa otettiin askeleita kohti sisältölähtöistä pertinenssiperusteista seulontaa. Koblenzin arkistokokouksen jälkeen saksalaisessa seulontateoriassa luovuttiin provenienssipohjaisesta ja siirryttiin asiakirjojen tietosisällöstä lähtevään seulontaan (Menne-Haritz 1994, 235).

4. SAKSAN DEMOKRAATTISEN TASAVALLAN VALTIOLLISEN ARKISTOHALLINNON KEHITYKSEN PÄÄPIIRTEET

Saksan ehdottoman antautumisen jälkeistä aikaa v. 1945 kutsutaan Saksassa nollahetkeksi (Stunde null). Raskaat pommitukset olivat raunioittaneet suurimmat kaupungit, tuhonneet useimmat tuotantolaitokset ja katkaisseet liikenneyhteydet. Miljoonat saksalaiset olivat menettäneet kotinsa ja omaisensa. Voittajavallat jakoivat kesäkuun lopussa Saksan miehitysvyöhykkeisiin siten, että Neuvosto-

liitto sai Saksan itäiset osat: Saksi-Anhaltin, Thüringenin, Mecklenburgin sekä Berliinin itäpuolen. Miehitysvaltojen kiireisin tehtävä oli saattaa normaali elämä alkuun omalla vyöhykkeellään. Puna-armeija alkoi luoda Neuvostoliiton miehitysvyöhykkeelle neuvostotasavaltaa, missä sitä avusti armeijan mukana Berliiniin saapunut ryhmä Walter Ulbrichtin johtamia, Moskovassa sodan aikana eläneitä emigranttikommunisteja. (Hentilä 1992, 11–19.) Miehitysvyöhykkeet kasvoivat erilaisten taloudellisten, poliittisten ja hallinnollisten olojen vuoksi vähitellen erilleen. Kylmän sodan puhkeaminen vuonna 1946 johti kahden Saksan valtion perustamiseen. Saksan demokraattinen tasavalta perustettiin lokakuussa 1949. (Hentilä 1992, 34–37.)

Saksan demokraattinen tasavalta oli työläisten ja talonpoikien valtio Saksan maaperällä. Korkein valta kuului sen poliittisen teorian marxismi-leninismien mukaan työväenluokalle. Valtiota johti tietoinen etujoukko, vallankumouksellinen puolue SED (Saksan sosialistinen yhtenäisyyspuolue). Proletariaatin diktatuurissa kaikki oli alistettu puolueelle. (Saksan liittotasavallassa Saksan demokraattista tasavaltaa kutsuttiin SED-valtioksi.) SED:n keskuskomitea määrätti politiikan suuntaviivat (direktiivit), jotka edustuksellinen elin, kansankamari vahvisti. Valtion hallinnon tehtävänä oli puolueen päätösten toteuttaminen. Puolueapparaatin valta, joka ulottui kaikille elämän alueille, vakiintui vuosina 1949–1953. Puolueen organisaatiossa työskenteli satoja tuhansia työntekijöitä. Virkakoneiston suuruutta lisäsivät vielä kansanarmeija ja valtiollinen turvallisuuspoliisi Stasi, joiden henkilökunta kasvoi jyrkästi Berliinin muurin rakentamisen jälkeen vuonna 1961. (Hentilä 1992, 42–44.)

Saksan demokraattinen tasavalta oli hyvin riippuvainen Neuvostoliitosta, josta se otti mallia kaikissa mahdollisissa asioissa. Neuvostoliitto piti maata tiukemmassa otteessa kuin muita kansandemokratioita, koska Saksan jako jäyti kylmän sodan aikana pahasti Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton suhteita, ja koska molempien Saksojen asema itsenäisinä valtioina ei ollut selviö. (Hentilä 1992, 48.)

Saksan demokraattisen tasavallan arkistohistoriasta Der Archivar -lehteen vuonna 1990 kirjoittanut Gerhard Schmid toteaa, että sodan päätyttyä itäisen ja läntisen miehitysvyöhykkeen arkistotilanne oli samanlainen. Sodasta hengissä selvinneet arkistonhoitajat keskittivät voimansa usein katotta ja hoitajatta jääneiden arkistojen kokoamiseen, suojaamiseen ja käyttöön saattamiseen. Arkisto-olojen erilliskehitys alkoi Saksan demokraattisen tasavallan perustamisesta. Uuden valtion hallinto oli, toisin kuin Saksan liittotasavallassa, tiukan keskitetty ja hierarkkinen. (Schmid 1990, 502.)

Vuonna 1949 perustettu valtiollinen arkistohallinto (Staatliche Archivverwaltung) toimi sisäministeriön, siis poliisiministeriön, alaisuudessa ja tiukassa valvonnassa. Valtiolliseen arkistohallintoon

kuuluivat valtionarkistot (Staatsarchiv) ja Potsdamissa toiminut Valtion keskusarkisto (Deutsche Zentralarchiv, myöhempi Zentraales Staatsarchiv). Paikallishallinnon keskusarkistoja olivat kaupunkien ja piirien arkistot (Stadt- und Kreisarchiven). (Schreyer 2008, 29, 76–77, 110–111.) Arkistohallinnon tehtävä oli johtaa, hoitaa ja vaalia sosialistisen valtion omistuksessa olevaa valtiollista arkistofondia, jota olen selittänyt luvussa 2.2. Valtiollisen arkistofondin käsite sai arkistohallinnossa kulttiaseman. Schreyerin mukaan valtiollinen arkistofondi ei todellisuudessa ollut yhtenäinen ja keskitetysti johdettu. Ministeriöt, monet suuret viranomaiset ja voimakkaat talouden johtoorganisaatiot eivät halunneet alistua arkistohallinnon ohjaukseen eivätkä siirtää pysyvästi säilytettäviä asiakirjojaan Valtion keskusarkistoon tai valtionarkistoihin. SED-puolueen, massaorganisaatioiden ja turvallisuuselimiä arkistot eivät kuuluneet valtiollisen arkistohallinnon toimivaltaan. (Schreyer 2008, 110–112.)

Akateeminen arkistokoulutus alkoi DDR:ssä Potsdamissa vuonna 1950, jolloin arkistohallinnon alaisuuteen perustettiin arkistotieteen instituutti (Institut für Archivwissenschaft). Viisi vuotta myöhemmin arkistohallinnon alaisuuteen avattiin arkistohallinnon ammattioppilaitos (Fachschule Archivwesen). Vuosikymmenen lopulla arkistotieteen instituutti siirrettiin valtiollisen arkistohallinnon yhteydestä osaksi Humboldt -yliopiston filosofista tiedekuntaa ja historian laitosta. (Schreyer 2008, 30–31, 50, 84–85, 148.) Arkistotieteen instituutin ensimmäisiä opettajia oli Itä-Berliiniin jäänyt Heinrich Otto Meisner, joka koulutti valtiollisen arkistohallinnon 1960- ja 1970-lukujen keskeiset vaikuttajat (Schreyer 2008, 87).

Hermann Schreyer näkee valtiollisen arkistolaitoksen historiassa neljä vaihetta, joista ensimmäistä hän nimittää porvarilliseksi vaiheeksi, vuosina 1945–1958 (Schreyer 2008, 7.) Preussin valtionarkiston perinteitä seuranneet arkistonhoitajat voivat vielä 1940- ja 1950-luvuilla työskennellä kohtalaisen vapaasti. Puolueen linjaukset otettiin toki huomioon, mutta tärkeimmät teoreettiset ja käytännölliset vaikutteet tulivat Saksan liittotasavallasta. Arkistonhoitajat saattoivat vuoteen 1957 asti osallistua yhteissaksalaisiin arkistopäiviin ja ylläpitää suhteita läntisiin kollegoihin. (Schmid 1990, palstat 503–504; Schreyer 2008, 76–78.)

Seuraava vaihe – Sosialistisen arkistolaitoksen rakentaminen – alkoi vuonna 1958, jolloin SED:n valtataistelun Walter Ulbrichtille hävinnyt ja politbyroosta syrjäytetty puolueen keskuskomitean kaaderipäällikkö Karl Schirdewan nimitettiin valtiollisen arkistohallinnon johtajaksi (Schreyer 2008, 81). Schirdewanin nimityksen jälkeen Stasi alkoi kiinnittää erityistä huomiota arkistolaitokseen (Hentilä 1992, 63). Karl Schirdewan alkoi johtaa arkistohallintoa puolueyössä oppimallaan

tavalla ja istutti arkistohallintoon SED:n organisaatiokulttuurin ja puoluekurin. Hänen päämääräänä oli ´eine marxistisch-leninistische Durchdringung und Umgestaltung der Archivwissenschaft, eine durchgehende Ideologisierung der Archivpraxis, ein unnachsichtiger Kampf gegen die bürgerlichen Elemente im Archivwesen´ (arkistotieteen marxilaistaminen, arkistokäytäntöjen perinpohjainen ideologisointi ja peräänantamaton kamppailu arkistolaitoksen porvarillisia elementtejä vastaan). (Schmid 1990, palstat 505–506.) 1950-luvun lopulla monet arkistonhoitajat muuttivat länteen (Schreyer 2008, 92). Berliinin muurin rakentaminen vuonna 1961 kiristi ilmapiiriä myös arkistohallinnossa. Saksan demokraattiseen tasavaltaan jääneet, porvarillisina pidetyt arkistonjohtajat erotettiin viroistaan tai siirrettiin syrjään. (Schreyer 2008, 93, 108, 146–147.)

Virastaan vuonna 1965 vapautetun Schirdewanin seuraajat olivat puolueen kaadereita tai korkearvoisia sisäministeriön ja Stasin upseereita, jotka puolestaan miehittivät arkistohallinnon kaikki tasot puolueen ja turvallisuuspoliisin virkailijoilla. Valtiollista arkistohallintoa kutsuttiin sisäministeriön sankarihautausmaaksi (Heldenfriedhof des MdI). (Schmid 1990, palsta 507; Schreyer 2008, 149.) Vähitellen arkistolaitos muuttui Schmidin mukaan marxilais-leninistiseksi, puoluevallan hyväksikäyttämäksi hallinnonalaksi (Schmid 1990, palstat 507–510).

Arkistolaitos oli 1970- ja 1980-luvuilla samanlaisessa pysähtyneisyyden tilassa kuin muukin yhteiskunta. Tämä oli kohtalokasta arkistonhoitajien ammattitaidon kehittymiselle. Puhtaasti ammatillista koulutusta ei sallittu, ja arkistonhoitajien yhdistyksen perustaminen estettiin. Yhteydenpito ulkomaalaisiin kollegoihin katkaistiin. Läntisen ammattikirjallisuuden saaminen ja käyttäminen oli lähes mahdotonta. Schmid huomauttaa varsin painokkaasti, että arkistonhoitajien enemmistö pysyi puolueen ja turvallisuuselinten puristuksesta huolimatta uskollisina ammatti-identiteetille ja teki työnsä niin hyvin kuin taisi. (Schmid 1990, 505–513.)

Arkistohallinnon politisoituminen kuvastuu hyvin Archivmitteilungenin numeroista. Poliittinen fraseologia tunkeutui 1960-luvulla artikkeleihin. Viittaukset Marxiin, Engelsiin, Leniniin ja puoluekokousten päätöksiin tulivat pakollisiksi. Samaan aikaan lähdeluetteloista katosivat viittaukset läntisiin ja ennen sotaa vaikuttaneisiin arkistoteoreetikoihin. Jos kirjoittaja oli kuitenkin käyttänyt esimerkiksi länsisaksalaista lähdettä, hän vähätteli tekijää tekstissä tai lähdeviitteessä. Ongelmista ja vaikeuksista saattoi kirjoittaa vain kiertoilmauksia käyttäen. (Schmid 1990, 510–511.) Pysähtyneisyyden kauden artikkeleiden kieli oli toisinaan niin umpifraseologista, että sisältö jää hämäräksi.

Berliinin muurin avautuminen vuonna 1989 ja Saksojen yhdistyminen 3.10.1990 mullisti DDR:n arkistohallinnon. Tiukan keskitetystä hallintomallista siirryttiin federalistiseen hallintoon, jossa jo-

kainen osa-valtio vastaa alueensa arkistotoimesta ja asiakirjahallinnosta. Ne arkistohallinnon johtajat ja päälliköt, jotka olivat taustaltaan puoluekaadereita ja Stasin virkamiehiä, menettivät työpaikkansa. Myös Stasin ilmiantajiksi paljastuneet arkistonhoitajat irtisanottiin. Ennen Saksojen virallista yhdistymistä itäsaksalaiset ja länsisaksalaiset aloittivat tiiviin ja järjestelmällisen yhteistyön Itä-Saksan arkistojen kehittämiseksi. (Kahlenberg 1992, 75–76.) Arkistohallinnon suurimpia ongelmia olivat arkistorakennusten huono kunto, arkistotilojen riittämättömyys, pätevän työvoiman puute, arkistoaineistojen avaaminen yleisölle sekä arkistonhoitajien täydennyskoulutus erityisesti sähköisten asiakirjojen, konservoinnin ja seulonnan osalta (Kluge 1990, 5–8.).

Uusien osavaltioiden arkisto-olot olivat ilmeisesti aluksi kaoottiset. Lakkautettujen virastojen ja organisaatioiden arkistot olivat täysin heitteillä, sillä työpaikoiltaan lähteneet työntekijät olivat jättäneet jälkeensä valtavat määrät sekalaisessa kunnossa olevia arkistoja. Vastuu entisen Saksan demokraattisen tasavallan arkistoista kuuluu Saksan liittotasavallan arkistotointa johtavalle Bundesarchivin Abteilung DDR-osastolle. Bundesarchivin yhteydessä toimiva säätiö huolehtii SED-puolueen ja massaorganisaatioiden aineistoista. (Vuorensola 1999, 20–22.) Stasin aineistoja hoitaa vuonna 1991 perustettu virasto Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BstU), joka tunnetaan ensimmäisen johtajansa Joachim Gauckin nimellä Gauck-Behörde (Pohjola 1999, 13–14).

5. GRUNDSÄTZEN SYNTY, KÄYTTÖÖNOTTO JA RAKENNE NORMINA

Grundsätzen synty ja soveltamisala

Saksan demokraattisen tasavallan arkistohallinto asetti huhtikuussa 1964 tutkimusryhmän selvittämään arvonmäärittystä ja seulontaa sekä laatimaan asiakirjojen arvonmäärittymisen, seulonnan ja hävittämisen perusteet. Valtionarkistojen (Staatarchiven) asiantuntijoista koottu tutkimustyöryhmä työskenteli valtiollisen arkistohallinnon arkistotieteen osaston johdolla. (Müller 1964, 193.) Tutkimusryhmä käytti hyväkseen valtionarkistojen sosialismin osastojen (Abteilung Sozialismus) kokemuksia sosialismin ajan arkistojen kuvailusta ja otti mallia muiden maiden, erityisesti sosialististen maiden seulonnasta (Grundsätze 1965, 6). Sosialististen maiden esikuvista olivat tärkeitä Neuvostoliiton, Unkarin ja Tshekkoslovakian esikuvat (Leesch 1965, 361). Tutkimusryhmä jakaantui neljään työryhmään, jotka tarkastelivat ja analysoivat arkistonmuodostajien funktioita ja niiden yhteydessä kertyvien asiakirjojen suhteita sekä arkistonmuodostajien keskinäisiä suhteita. Yksi työryhmä keskittyi keskushallinnon, piirikuntahallinnon ja piirien hallinnossa toimiviin johtaviin valtion ja talou-

den organisaatioihin. Toinen työryhmä otti tarkasteltavaksi paikallishallinnon organisaatiot. Kaksi työryhmää tutki kansan omistamia yrityksiä ja tuotanto-osuuskuntia. Työryhmien tutkimat arkistonmuodostajat toimivat ruskohiilen, laivanrakennuksen, maa- ja metsätalouden ja kansansivistyksen sektoreilla. (Grundsätze 1965, 6–7.)

Tutkimusryhmä jätti luonnoksensa Wertermittlung und Kassation von Schriftgut der sozialistischen Epoche der DDR (DDR:n sosialistisen ajanjakson asiakirjojen arvonmääritys ja seulonta) syksyllä 1964 (Müller 1964, 193). Raportista virisi vilkas keskustelu arkistohallinnon piirissä. Luonnos ei ole käytettävissäni, mutta sen sisällöstä saa viitteitä tutkimusryhmän johtajan Günter Müllerin ja Reinhard Klugen luonnosta selittävistä artikkeleista (Müller 1964, 192–197; Kluge 1965, 13–19). Käydyn keskustelun jälkeen normi julkaistiin seuraavana vuonna melkoisesti muokattuna ja ideologisesti voimakkaammin painotettuna – tämä on länsisaksalaisen Leeschin tulkinta (Leesch 1972, palsta 157).

Grundsätzen esipuheen ensimmäinen lause (Grundsätze 1965, 5) viittaa Saksan sosialistisen yhteinäisyyspuoleen SED:n tammikuussa 1963 pidettyyn puoluekokoukseen ja saman vuoden heinäkuussa käynnistettyyn talousohjelmaan Das neue ökonomische System der Planung und Leitung der Volkswirtschaft (NÖSPL: Uusi talousjärjestelmä kansantalouden suunnittelemiseksi ja johtamiseksi). Talousohjelman tavoitteena oli tuotannon kannattavuuden parantamiseksi hajauttaa hallintoa ja antaa yrityksille enemmän valtaa ja vastuuta. (Hentilä 1992, 75.) Uuden talousohjelman mukaan toiminnan taloudellisuuteen ja tehokkuuteen oli kiinnitettävä huomiota myös valtiollisessa arkistolaitoksessa (Grundsätze 1965, 5). Koska valtiollisen arkistofondin piiriin kuuluivat periaatteessa kaikki yhteiskunnan eri aloilla toimivat viranomaiset, yritykset ja yhteisöt ministeriöistä lastentarhoihin, valtion arkistolaitoksen oli hallittava huomattavan paljon enemmän asiakirja-aineistoa kuin kapitalististen maiden arkistolaitosten. Hallinnon, talouden ja tieteen tuotannon kasvu lisäsi asiakirjojen määrää, jonka hallitsemiseen tarvittiin entistä enemmän tilaa ja henkilökuntaa (Kluge 1965, 13.) Saksan demokraattisen tasavallan arkisto-oloja seuranneen Wolfgang Leeschin mielestä naapurimaan arkistonhoitajia kohdannut paperin tulva johtui myös siitä, että suunnittelujärjestelmä byrokratisoi hallinnon ja talouden (Leesch 1972, palsta 157). Asiakirjojen hallitsematon kasvu hidasti asiakirjojen kuvailua ja siten haittasi arkistojen käyttöä tutkimuksessa (Kluge 1965, 13).

Grundsätzen esipuhe toteaa, etteivät arkistolaitoksen siihen asti käyttämät seulonnan menetelmät riittäneet Massenproblem -ilmiön hallitsemiseen. Valtion arkistohallinnolla ei ollut yhtenäistä arvonmäärityksen, seulonnan ja hävittämisen järjestelmää. Monilla hallinnonaloilla ei ollut lainkaan

seulontaohjeita. Käytännön syistäkin haluttiin kehittää arvonmäärittystä ja seulontaa. Tarvittiin arvonmäärittystä, seulontaa ja hävittämistä yleisesti ja yhtenäistävästi säätelevä normi, joka erittelisi arvonmäärittelyn teoreettiset perusteet, seulonnan menetelmän ja käytännöt. Valtiollinen arkistohallinto halusi myös siirtää arvonmäärittelyn ja seulonnan painopistettä negatiivisesta seulonnasta positiiviseen seulontaan. (Grundsätze 1965, 5–6.) Kyseessä on siis seulonnan näkökulman muutos. Reinhard Kluge katsoi, että normin tavoitteena olivat marxilais-leniniläisten arvokäsitteiden ja arvonmäärittelykriteereiden kehittäminen, arvonmäärittelyn kokonaisvaltaisuus ja positiivisen valinnan saavuttaminen (Kluge 1967, 47–48).

Grundsätze koski kaikkia valtiollisen arkistohallinnon toimivaltaan kuuluvia organisaatioita, ja sitä oli tarkoitus soveltaa sosialistisen ajan, siis vuodesta 1945 lähtien kertyneiden asiakirjojen seulontaan. Tosin Hugo Cordshagen antoi ymmärtää, että Grundsätzeä voisi käyttää metodisena ohjeena myös kapitalistisen ja feodaalisen ajanjakson asiakirjojen seulontaan (Cordshagen 1965, 19). Esipuhe korostaa Grundsätzen luonnetta arvonmäärittystä yleisesti ohjaavana abstraktina käsikirjana, jota ei saanut käyttää kaavamaisesti. Arvonmäärittelyn monimutkaisuuden vuoksi Grundsätzen kaltainen yleisohje saattoi käsitellä vain keskeisimpiä seikkoja. Grundsätzen oikeanlainen käyttö edellytti sekä dialektisen ja historiallisen materialismin että marxilaisen historian tutkimuksen menetelmien ja kysymyksenasettelun tuntemusta. Lisäksi soveltajan tuli tuntea ja hallita hyvin sosialistinen valtio- ja talousrakenne sekä oman arkistonsa toimivallassa olevien arkistonmuodostajien tehtävät ja asema. (Grundsätze 1965, 8.)

Grundsätzen rakenne

Grundsätzen esipuhe selvittää normin taustaa ja laatimista sekä ilmaisee normin tarkoituksen ja soveltamisalan. Esipuhetta seuraava luku Gegenstand und Aufgabe määrittelee, mitä normissa tarkoitetaan valtiollisen arkistofondin, arvonmäärittelyn, pysyvästi säilytettävien asiakirjojen, hävittämisen, hallintoarkiston ja päätearkiston käsitteillä. Arvonmäärittelyn määritelmä tuo ilmi, mihin sillä pyritään ja mikä sen merkitys on valtiollisen arkistofondin kannalta. Määritelmä on myös kuvaus arvonmäärittelyn prosessista ja kohteesta.

Normin taustojen, soveltamisalan ja käsitteiden määrittelyn jälkeen normi jakaantuu kahteen pääluokkaan, joista ensimmäinen käsittelee arvonmäärittystä (Wertermittlung) ja toinen säilyttämistä ja seulontaa (Aufbewahrung und Kassation). Grundsätzen säännöt on ilmaistu juoksevasti numeroiduin pykäläin, joita on kaikkiaan 130. Tarvittaessa sääntöjä (pykälä) valaistaan esimerkein, jotka myös on numeroitu juoksevasti. Esimerkkejä on kaikkiaan 54.

Arvonmäärityksen pääluku jakaantuu neljään alalukuun: 1) dialektisen ja historiallisen materialismin käyttö arvonmäärityksessä, 2) asiakirjojen arvo, 3) arvonmäärityksen kriteerit ja 4) arvonmäärityksen toteuttaminen. Kaksi ensimmäistä lukua ovat arvonmääritysteorian kannalta keskeisiä. Asiakirjojen arvoa tarkasteleva luku ilmaisee, mihin asiakirjojen arvo perustuu ja millaisilla kriteereillä sitä arvioidaan. Luku määrittelee ja kuvaa esimerkein asiakirjan historiallisen ja käytännöllisen arvon. Voidaan sanoa, että Grundsätzen sisältämä arvo-oppi, Wertlehre, sisältyy kahteen ensimmäiseen alalukuun. Kolmas luku, arvonmäärityksen kriteerit, on Grundsätzen laajin ja esittelee yksityiskohtaisesti Grundsätzen viisi arvonmäärityksen kriteeriä.

Neljäs alaluku kuvaa arvonmäärityksen toteuttamista ylhäältä alas etenevänä analyysinä. Keskeistä tässä luvussa on ajatus arkistonmuodostajien jaosta kolmeen eri luokkaan (kategoriaan) niiden tehtävien ja toimivallan mukaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluneet arkistonmuodostajat hoitivat yhteiskunnallisesti merkittäviä päämäärätehtäviä, joiden yhteydessä syntyvistä asiakirjoista suurin osa oli pysyvästi säilytettäviä. Toisessa kategoriassa olivat ne arkistonmuodostajat, joiden tehtävistä osa oli yhteiskunnallisesti merkittäviä. Merkittävien tehtävien yhteydessä kertyneet asiakirjat säilytettiin pysyvästi ja muut hävitettiin. Kolmanteen kategoriaan kuuluivat ylläpito- ja tukitehtäviä hoitaneet arkistonmuodostajat, joiden asiakirjat pääsääntöisesti hävitettiin.

Toinen pääluku säilyttäminen ja hävittäminen jakaantuu kolmeen alalukuun: 1) perusteet, 2) säilyttäminen ja 3) hävittäminen. Perusteissa esitellään omassa alaluvussaan malliluetteloiden (Musterlisten) ja arkistonmuodostajien luetteloiden (Registraturbildnerlisten) käsitteet. Malliluettelot ja arkistonmuodostajien luettelot olivat valtiollisen arkistohallinnon kehittämiä apuvälineitä, joiden avulla arkistonhoitajat saattoivat tunnistaa, mihin luokkaan arkistonmuodostaja kuului. Apuvälineiden esittelyn lisäksi perusteiden lukuun sisältyy alaluku asiakirjahallinnon merkityksestä ja asiakirjaluetteloiden laatimisesta. Asiakirjaluettelot olivat luetteloita arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä kertyneistä asiakirjoista ja niiden säilytysajoista. Viimeinen perusteiden alaluku käsittelee valtiollisen arkistohallinnon, valtionarkistojen ja arkistoinstituutioiden yhteydessä toimineita seulontakomissioita ja niiden tehtäviä. Säilyttämistä käsittelevä luku sisältää yleisiä määräyksiä säilytysvelvollisuudesta, säilytysajoista ja siirtovelvollisuudesta. Grundsätzen viimeinen luku ohjaa asiakirjojen hävittämismenettelyä.

6. GRUNDSÄTZESSÄ ILMENEVÄT VALTIOLLISEN ARKISTOHALLINNON SEULONNAN KÄSITTEET, TEOREETTISET PERUSTEET JA MENETELMÄT

6.1. Arvonmääritysteoria

Grundsätzen arvonmääritysteoria perustuu yhtäältä dialektiseen ja historialliseen materialismiin ja toisaalta käsitykseen, että arkistonmuodostajan funktion¹⁴ merkitys vaikuttaa arkistonmuodostajan toiminnassa kertyvien asiakirjojen arvoon.

Arvonmäärityksen perustuminen marxilaiseen dialektiseen ja historialliseen materialismiin tuodaan selvästi esiin Grundsätzen arvonmääritystä käsittelevässä ensimmäisessä pääluvussa. Dialektisen ja historiallisen materialismin käyttöä opastava alaluku alkaa: ”Dialektinen ja historiallinen materialismi on yhtenäisten arvonmääritysten perusteiden luomisen ja soveltamisen tieteellinen perusta. Koska sen menetelmillä voidaan tunnistaa yhteiskunnallisen kehityksen lainalaisuudet, se antaa tieteellisen mittakaavan valtion, talouden ja yhteiskunnan arkistonmuodostajien arviointiin.” (Grundsätze 1965, § 11; 11).

Historiallisen materialismin perusteita noudattaen arvonmäärityksessä tulee kiinnittää erityistä huomiota yhteiskunnallisen kehityksen liikkeelle paneviin voimiin (Grundsätze 1965, § 14; 11). Tässä kohden Grundsätze vetoaa Karl Marxin oppiin perustasta (die Basis) ja päällysrakenteesta (der Überbau). Perustalla tarkoitetaan yhteiskunnan aineellisten ja taloudellisten olojen kokonaisuutta. Kaikki perustavalaatuiset yhteiskunnalliset muutokset johtuvat tuotantovoimien kehityksestä, mistä tuotanto-olot ovat riippuvaisia. Tuotanto-olot ilmenevät konkreettisesti tuotantovälineiden omistussuhteina, luokkien välisinä suhteina ja sosiaalisina kerroksina sekä jakelun ja vaihdon eri muotoina. (Grundsätze 1965, § 14; 11.)

Päällysrakenne (der Überbau) kattaa aikakautensa vallitsevat poliittiset, juridiset, filosofiset, taiteelliset ja muut ideat ja katsomukset sekä niitä vastaavat laitokset ja organisaatiot, joita ovat valtio, poliittiset puolueet, tieteelliset ja kulttuuriset laitokset. Päällysrakenteella on johtava asema sosialistisen yhteiskunnan rakentamisessa, ja se vastaa perustaa ja vahvistaa sitä. (Grundsätze 1965, § 15; 12.) Kunkin aikakauden taloudelliset rakenteet, aineellinen perusta, synnyttävät sen filosofisen, aja-

---

¹⁴ Nykysuomen sanakirja määrittelee funktion toiminnaksi, toiminnoksi ja tehtäväksi (Nykysuomen sanakirja 1985, 301). Grundsätzessä funktion käsite on laajempi, eikä sitä voi kääntää yhdellä käsitteellä. Funktion käsite kattaa arkistonmuodostajan toimialan, aseman kyseisen toimialan organisatorisessa rakenteessa sekä tehtävät ja toimivallan (Grundsätze 1965, § 32; 16). Käytän funktion käsitettä tässä Grundsätzen laajemmassa merkityksessä.

tuksellisen ja kulttuurisen päällysrakenteen. (Saarinen 2007, 334). Perusta ja päällysrakenne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa.¹⁵

Grundsätzen 16 § selittää perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutusta arvonmäärityksessä siten, että taloudellisten olojen muutokset eivät kuvastu yksinomaan perustaan kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjoissa, vaan myös päällysrakenteeseen kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Vastaavasti päällysrakenteen olot eivät näy vain siihen kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjoissa vaan heijastuvat myös perustan arkistonmuodostajien asiakirjoihin. Tämän vuoksi ei voida sanoa, että perustaan kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjat olisivat arvokkaampia kuin päällysrakenteeseen kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjat tai päinvastoin. (Grundsätze 1965, § 16; 12.)

Grundsätzen 20 §:n mukaan normin olennaisin sisältö on asiakirjojen historiallisen arvon arvioimisessa. Niinpä oli välttämätöntä hallita marxilaisen historiatieteen menetelmät, päämäärät ja tehtävät sekä tietää olennaiset historialliset yhteydet, tapahtumat ja tosiasiat ja ottaa ne arvonmäärityksessä huomioon (Grundsätze 1965, § 20; 12). Tässä lienee ajatus arvonmääritystä suorittavasta marxilaisesta historioitsija-arkistonhoitajasta. Marxin historiakäsitykseen¹⁶ kuuluu olennaisesti ajatus tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden ristiriidoista, jotka johtavat tuotantotapoja muuttaviin historiallisiin murroksiin (Saarinen 2007, 347). Tuotantotapoja ovat esimerkiksi alkeellinen kommunismi, orjayhteiskunta, feodalismi ja kapitalismi. Yhteiskunnan hallitsevat luokat saavuttavat ja menettävät asemansa sen mukaan, miten ne kykenevät kehittämään tuotantovoimia ja tuotantotapaa (Eagleton 2000, 469).

---

¹⁵ ”Elämänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset tulevat tiettyjen väistämättömien heidän tahdostaan riippumattomien suhteiden, tuotantosuhteiden alaisiksi, jotka vastaavat heidän materiaalisten tuotantovoimiensa tiettyä kehitystasetta. Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, sen reaali-perustan, jolle kohoaa juridinen ja poliittinen päällysrakenne ja jota vastaavat määräytyvät yhteiskunnallisen tajunnan muodot. Aineellisen elämän tuotantotapa on ylipäätään yhteiskunnallisen, poliittisen ja henkisen elämän ehtona. Ihmisten tajunta ei määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin heidän yhteiskunnallinen olemisensä määrää heidän tajuntansa.” Marxin ”taloustieteellinen teoria historiasta” on lainattu teoksesta Eagleton 2000, 18–19. Marxin tärkeimpiä käsitteitä on tuotantotapa, joka koostuu tuotantovoimista ja tuotantosuhteista. Tuotantovoiman muodostavat työvoima ja tuotantovälineet (raaka-aineet ja työvälineet). Tuotantosuhteet ovat puolestaan omistussuhteita, tuotantovälineiden omistajien ja haltijoiden suhteita niihin, jotka eivät omista tuotantovälineitä, mutta jotka antavat työvoimansa omistajien käyttöön (Saarinen 2007, 333; Eagleton 2000, 42.)

¹⁶ Karl Marxin vuonna 1859 esittämästä taloudellisten yhteiskuntamuodostumien edistyksellisten vaiheiden ketjusta tuli Saksan demokraattisessa tasavallassa maailmanhistorian kehityslaki ja kaikkea historiantutkimusta sitova dogmi (Hentilä 1994, 151.)

Arvonmäärityksen perustuminen dialektiseen ja historialliseen materialismiin jää Grundsätzensä abstraktiksi ja ohueksi. Aikalaiset eivät juuri valaise asiaa. Gerhart Enders toteaa Archivverwaltunglehre -oppikirjassaan historiallisen materialismin olevan sosialistisessa yhteiskunnassa määräävä historian käsitystapa. Yhteiskunnan kehityksen lainalaisuuksia kuvaavana tieteenä historiallinen materialismi määrittää arkistollisten arvojen mitta-asteikon. Erityistä merkitystä on taloudelliseen perustaan kuuluvien tuotantovoimien, varsinkin tuottavan ihmisen ja tuotanto-olojen, historian lähteillä. Erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden vuorovaikutuksen vuoksi päällysrakenteen osilla (die Elemente des Überbaues) on olennainen asema kehitysprosessissa, mikä ilmenee valtiokoneiston merkityksestä vallan välineenä (als Machtinstrument) ja sen taloudellis-organisatorisesta ja kulttuuris-kasvatuksellisesta tehtävästä sosialismin rakentamisessa. (Enders 1967a, 87.)

Reinhard Kluge käsitteli historiallista materialismia muita aikalaisia yksityiskohtaisemmin. Grundsätzen -luonnosta arvioivassa artikkelissaan Kluge kirjoitti, että tuotannon käsite kattaa suuren määrän eri ilmiöitä, jotka näkyvät johonkin mittaan asiakirjoissa. Tällaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi tekniikka, ihminen tuotantovoimien osana, tuotantovoimien kehityksestä riippuvat yhteiskunnalliset työnjaot, omistamisen muodot, aineellisten hyödykkeiden vaihto ja jakelu ja siihen liittyvät raaka-aineiden, tuotantovälineiden ja kulutustavaroiden kaupan eri muodot sekä palkkaus ynnä finanssi- ja vakuutustoimi. Klugen mielestä historiallisen materialismin kannalta keskeistä on kuitenkin ihmisten toiminta tuotannossa, sillä tuottavan ihmisen työ itsessään kiihdyttää yhteiskunnallista kehitystä. Osuustoiminnan muodot, työtä tekevien osallistuminen yritysten suunnitteluun ja johtoon, heidän aktiivinen osallistumisensa suunnitelmien ylittämiskamppailuihin ja parannusehdotuksiin paremman laadun ja alhaisempien kustannusten puolesta sekä aktivistien aloitteesta käynnistynyt liike viisivuotissuunnitelmien täyttämiseksi ja ylittämiseksi DDR:n perustamisen 15-vuotispäivän kunniaksi ovat Klugen mukaan esimerkkejä tuotantoprosessien elementeistä. Ne ratkaisevat historian kulun ja ovat historiatieteen kannalta monipuolisia ja konkreettisesti kuvattavia. Arkistonhoitajan velvollisuus on ottaa ne arvonmäärityksessä huomioon. (Kluge 1965, 16.)

Koska omistussuhteilla on ratkaiseva merkitys tuotanto-oloissa, tutkimuksellisesti kiinnostavia yksityiskohtia ovat Saksan demokraattisessa tasavallassa käyty kamppailu omistussuhteiden muuttamisesta, sota- ja natsirikollisten ja junkkereiden omaisuuden pakkolunastus sekä kansan omistaman teollisuuden, kaupan, maatalouden ja muun toverillisen omaisuuden synty. Aineellisten hyödykkeiden jakelun ja vaihdon kohdalla tutkimus ei ole kiinnostunut yksityiskohdista, vaan yleisestä, kuten normeista sekä tuotantoa edistävästä tai estävästä seikoista. (Kluge 1965, 16.)

Kluge huomautti artikkelissaan, että tuotannon kehityksen kannalta merkittäviä asiakirjoja, esimerkiksi työtä tekevien yhteistyösuhteita kuvaavia asiakirjoja, syntyy vähän, kun taas jakeluun ja vaihtoon liittyviä materiaalihallinnon ja kirjanpidon asiakirjoja kertyy valtavat määrät.

Kluge otti kantaa myös päällysrakenteen heijastumiin. Valtiokoneisto, puolueet, yhteiskunnalliset organisaatiot sekä hallitsevan luokan voimajärjestöt (Machtorgane der herrschenden Klasse) ja niiden asiakirjat ovat arkistonhoitajan mielenkiinnon kohteita ja työkenttää. Sosialistisen valtion kannalta tärkeimpiä ovat taloudelliset-organisatoriset toimijat. Tutkimuksessa ei tule unohtaa yhteiskunnan poliittista ja sosiaalista kehitystä ja siihen liittyvää luokkataistelua, joka on historiatieteessä historiallisen prosessin perustavalaatuinen lainalaisuus. (Kluge 1965, 16–17.)

6.1.2 Funktiot arvonmäärityksen lähteenä

Grundsätzen 4. § määrittelee arvonmäärityksen asiakirjojen yhteiskunnallisen arvon arvioimiseksi, joka tapahtuu asiakirjojen tieteellis-historiallisia, poliittisia, oikeudellisia, taloudellisia, kulttuurisia ja muita merkityksiä tarkastellen (Grundsätze 1965, § 4; 9). Arvonmäärityksen kohteena ovat arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä syntyneet asiakirjat (Grundsätze 1965, § 5; 10). Grundsätze noudattaa provenienssiperiaattia.

Grundsätzeä valmistelleen tutkimusryhmän lähtökohtana oli se, että arkistonmuodostajan funktiolla on merkitystä arkistonmuodostajan asiakirjojen arvolle (Grundsätze 1965, 6). Sosialistisen ajanjakson asiakirjojen arvonmääritys täytyy aloittaa arkistonmuodostajien ja niiden yhteiskunnallisen funktion tutkimuksella. Arkistonmuodostajan funktiot määräävät sen toiminnasta syntyvien asiakirjojen arvon. (Grundsätze 1965, § 28; 15.) Arvonmäärityksen kohteena eivät ole yksittäiset asiakirjat vaan arkistonmuodostajien funktiot. Asiakirjojen arvoa analysoidaan välillisesti arkistonmuodostajan funktiosta käsin. Grundsätze siirtää arvonmäärittäjän huomion asiakirjatasolta, mikrotasolta, makrotasolle arkistonmuodostajaan ja sen toiminnan yhteydessä kertyviin asiakirjoihin.

Arkistonmuodostajan funktio määräytyy sen mukaan, mihin yhteiskuntaelämän toimialaan arkistonmuodostaja kuuluu, mikä sen asema toimialansa organisatorisessa rakenteessa on ja millaisia sen tehtävät ja toimivalta ovat (Grundsätze 1965, § 32; 16).

Grundsätze lähtee siitä, että joidenkin arkistonmuodostajien asiakirjat heijastavat yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia paremmin kuin muiden arkistonmuodostajien asiakirjat, mikä johtuu näiden arkistonmuodostajien tehtävien merkityksestä, organisatorisesta asemasta ja toimivallasta. Yhteiskunnan kehityksen kannalta perustavalaatuista funktioita hoitavien ja yhteiskunnan kehitystä johta-

vien arkistonmuodostajien asiakirjat ovat arvokkaampia kuin muiden arkistonmuodostajien asiakirjat. (Grundsätze 1965, § 18; 11.) Historiallinen materialismi antaa arvonmäärittäjälle lähtökohdan arkistonmuodostajan funktioiden ja yhteiskunnallisen aseman arvioimiseen (Groß 1971, 68).

Grundsätzen 13 § korostaa normin kompleksista luonnetta ja varoittaa, että Grundsätzen näkökohtien ja menettelytapojen kaavamainen käyttö voi johtaa vääriin arvioihin arvonmäärityksessä (Grundsätze 1965, § 13; 11). Kyseinen pykälä korostaa Grundsätzen kaikkien kriteerien käyttöä, mutta se ei lähemmin selvitä, mitä kompleksisella käytöllä tarkoitetaan. Ilmaisun merkitys selviää Reinhard Klugen artikkelista, jossa Kluge käyttää ilmaisua ”kompleksinen seulonta” (Komplexe Bewertung). Siinä yhtäkään arkistonmuodostajaa ei arvioida muista arkistonmuodostajista erillään, vaan suhteessa muihin arkistonmuodostajiin. (Kluge 1967, 48.)

6.1.3 Asiakirjojen historiallinen ja käytännöllinen arvo

Sosialistisen ajanjakson asiakirjojen arvo riippuu siitä, miten ne palvelevat sosialistista valtio- ja talouskoneistoa, yhteiskunnallisia organisaatioita ja DDR:n kansalaisia yhteiskunnallisen elämän eri alojen kehityksessä (Grundsätze 1965, § 21; 13.) Asiakirjojen arvoa käsittelevässä luvussa Grundsätze tuo kaksi uutta käsitettä: asiakirjan historiallisen ja käytännöllisen arvon. Asiakirjan arvo määräytyy asiakirjan viittaaman yhteiskunnallisen ilmiön objektiivisesta merkityksestä sekä siitä, kuinka paljon asiakirja antaa tietoa kyseisestä yhteiskunnallisesta ilmiöstä. (Grundsätze 1965, § 22; 13.) Yhteiskunnallisen ilmiön objektiivinen merkitys jää tässä selittämättä.

Grundsätzen mukaan asiakirjan käytännöllinen arvo ilmenee asiakirjan ominaisuudesta todistusvälineenä ja muistin tukena valtion, talouden ja yhteiskunnan poliittisiin, oikeudellisiin, taloudellisiin, hallintoteknisiin ja muihin tarkoituksiin sekä DDR:n kansalaisten oikeuksien turvaamiseen. Kaikilla asiakirjoilla on eriasteista ja ajallisesti vaihtelevaa käytännöllistä arvoa. Käytännöllistä arvoa omaavat asiakirjat säilytetään määrääjän asianomaisessa hallintoarkistossa. Tarkan säilytysajan arvioiminen ei ole aina mahdollista. (Grundsätze 1965, § 23; 13.) Tapaturma-asiakirja-aktit ovat Grundsätzen esimerkki käytännöllistä arvoa omaavista asiakirjoista. Tapaturma-asiakirjoilla on käytännöllistä arvoa, joka on luonteeltaan sekä hallintoteknistä että oikeudellista, ja joka liittyy kiinteästi tapaturmassa vahingoittuneeseen henkilöön. Tapaturma-asiakirjat menettävät käytännöllisen arvonsa henkilön kuoleman jälkeen. (Grundsätze 1965, § 23, esimerkki 1; 13.)

Asiakirjan historiallinen arvo riippuu siitä, miten hyvin se palvelee historian tutkimuksen lähteenä ja miten se auttaa ymmärtämään DDR:n tasavallan yhteiskunnallista kehitystä. Historiallista arvoa

omaavat asiakirjat säilytetään pysyvästi toimivaltaisessa päätearkistossa. (Grundsätze 1965, § 24; 13.)

Käytännöllisen ja historiallisen arvon välillä on dialektinen vuorovaikutus. Tällä tarkoitetaan sitä, että tietyillä asiakirjoilla voi olla käytännöllisen arvon lisäksi historiallista arvoa. Esimerkiksi valtiollisen rakennusvalvonnan asiakirja-akteilla on kansantaloudellista ja oikeudellista arvoa. Jos ne liittyvät historiallisesti merkittävään rakennuskohteeseen, niillä on historiallista arvoa. (Grundsätze 1965, § 25; 14.) Dialektiseen vuorovaikutukseen kuuluu myös se, että historiallista arvoa omaava asiakirja, joka on menettänyt välittömän käytännöllisen arvonsa, voi tulla uudelleen käytettäväksi käytännöllisiin tarkoituksiin.

6.2. Seulontapolitiikan tavoitteet

Grundsätzen syntyä ja soveltamisalaa käsitelleessä luvussa 5 tuotiin esiin, että Saksan demokraattisen tasavallan valtiollinen arkistohallinto kamppaili 1960-luvun puolivälissä vaikean Massenproblem -ilmiön kanssa. Monilta hallinnonaloilta puuttuivat seulontaohjeet. Asiakirjojen hallitsematon kasvu aiheutti tilaongelmia, hidasti arkistojen järjestämistä, luettelointia ja kuvailua sekä haittasi asiakirjojen käyttöä.

Konkreettiset ongelmat näkyvät Grundsätzen seulontapoliittisten tavoitteiden käytännöllisyytenä. Jaan Grundsätzestä ilmenevät seulontapoliittiset tavoitteet toiminnallisiin, taloudellisiin ja laadullisiin tavoitteisiin. Nimitän toiminnalliseksi sellaista tavoitetta, jonka toteutuminen parantaa arkiston toimintaa. Grundsätzestä voidaan tunnistaa kolme toiminnallista tavoitetta, joista ensimmäinen tavoite on se, että valtionarkistoihin siirretään vain pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja, ja pysyvästi ja määrääjän säilytettävät asiakirjat erotetaan toisistaan jo silloin, kun ne ovat vielä arkistonmuodostajan hallussa.¹⁷ (Grundsätze 1965, 5; § 2; 9). Toinen toiminnallinen tavoite on, että Grundsätzen käyttö helpottaa ja nopeuttaa arkistojen luettelointia ja kuvailua (Grundsätze 1965, 8). Kolmas toiminnallinen tavoite ilmaistaan 65 §:ssä, jossa arkistonmuodostajien luokittamisen tavoitteeksi otetaan keskittyminen tärkeitä yhteiskunnallisia tehtäviä hoitaviin arkistonmuodostajiin (Grundsätze 1965, § 65; 32). Kun vähäpätöisiä tehtäviä hoitavat arkistonmuodostajat voidaan tunnistaa jo yläta-

---

¹⁷ Tämä tavoite on yleinen esimerkiksi Pohjoismaissa. Suomessa arkistolaki (831/1994) määrää, että arkistolaitokseen vastaanotetaan vain pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. Ne viranomaiset ja julkishallinnon yhteisöt, jotka ovat arkistolain mukaan velvollisia siirtämään pysyvästi säilytettävät asiakirjansa arkistolaitokseen, seulovat ja hävittävät asiakirjansa itse.

solla, päätearkistojen voimavarat voidaan tehokkaammin keskittää tärkeitä tehtäviä ja arvokkaita asiakirjoja tuottavien arkistonmuodostajien ohjaukseen (Müller 1964, 193; Kluge 1965, 18–19).

Grundsätzen taloudellinen tavoite on, että seulonta helpottaa massa-asiakirjojen hallintaa ja tilaongelmien ratkaisua (Grundsätze 1965, 5). Tehokas seulonta vähentää tila- ja säilytyskustannuksia sekä arkistojen hallintaan tarvittavia työkustannuksia. Asiakirjojen hallinnan ja tilaongelmien helpotumista voidaan pitää myös toiminnallisena tavoitteena.

Grundsätzen hyödyntämisen ansiosta tieteellinen tutkimus saa käyttöönsä rakenteiltaan selkeitä, ylimääräisestä painolastista puhdistettuja ilmaisuvoimaisia arkistoja. Näin taataan valtiollisen arkistofondin korkea hyötyefekti. (Grundsätze 1965, 5; § 2; 9). Tässä ilmaistaan Grundsätzen laadullinen seulontapoliittinen tavoite. Arvonmääritys parantaa valtionarkistoissa pysyvästi säilytettävien arkistojen laatua ja arvoa. Reinhard Kluge painotti Grundsätzen tavoitteista kirjoittaessaan positiivisen valinnan saavuttamista (Kluge 1967, 47–48). Grundsätzessä positiivisen valinnan saavuttamista ei tuoda suoraan esiin, mutta sen saavuttaminen on mielestäni luettavissa Grundsätzen rivien väliin kirjoitetuksi laadulliseksi tavoitteeksi.

6.3. Seulonnan kriteerit ja seulonnan periaatteet

Seulontakriteerit määriteltiin käsiteluvussa 2.1. asiakirjojen arvonmäärityksen tieteellisesti perustelluksi näkökohdaksi¹⁸. Seulonnan periaatteet puolestaan määriteltiin yleisiksi toimintaohjeiksi. Grundsätzeä analysoidessani totesin, että seulontakriteerit ovat myös seulontaperiaatteita. Liitetaulukosta 1 ja 2 voidaan nähdä, että käsitelmääritelmien käyttö tuotti samat tulokset. Tästä syystä käsittelemäni seulonnan kriteerejä ja periaatteita samassa luvussa.

Grundsätze tunnistaa seuraavat viisi seulontakriteeriä: arkistonmuodostajan funktio, asiakirjojen laji ja luonne, asiakirjojen säilyminen, yhteiskunnalliset murrokset ja alueelliset erityispiirteet. Käsittelemäni seulontakriteerit Grundsätzessä esittämisjärjestyksessä.

6.3.1 Arkistonmuodostajan funktio (Die Funktion der Registraturbildner)

Kuten arvonmääritysteoriaa käsitelleessä luvussa todettiin, arkistonmuodostajan funktion tutkiminen on asiakirjojen arvonmäärityksen tärkein lähtökohta (Grundsätze 1965, § 28; 15). Funktion tutkiminen alkaa arkistonmuodostajan rajaamisella, millä tarkoitetaan sen selvittämistä, onko tietyn

---

¹⁸ Bewertungskriterien: wissenschaftlich begründete Gesichtspunkte für die Bewertung von Registraturgut und Archivgut.

aineiston tuottanut itsenäinen arkistonmuodostaja vai sen osa. Grundsätze määrittelee arkistonmuodostajan valtiollisen organisaation, yrityksen tai muun vastaavan kokonaisuudeksi (Grundsätze 1965, § 29; 15). Itsenäisiä arkistonmuodostajia voivat olla valtiokoneiston orgaanit ja laitokset tai valtion tehtävää hoitavat juridiset henkilöt, kansantalouden orgaanit, yritykset ja laitokset, puolueiden, joukkojärjestöjen (die Massenorganisation) tai muiden yhteiskunnallisten organisaatioiden orgaanit ja laitokset sekä fyysiset henkilöt ja julkishenkilöt (Grundsätze 1956, § 30; 15).

Tutkittaessa, onko kyseessä itsenäinen arkistonmuodostaja vai tietyn arkistonmuodostajan toimintayksikkö (der Strukturteil), jota ei pidetä itsenäisenä arkistonmuodostajana, on ratkaisevaa, missä määrin organisatorisesti, funktionaalisesti ja asiakirjahallinnollisesti itsenäinen arkistonmuodostaja on (Grundsätze 1965, § 31; 15). Uuden talousjärjestelmän (NÖSPL) vaikutuksesta yhdeksän aiemmin itsenäistä raiteenrakennuksen ja erikoisrakentamisen yritystä koottiin erikoiskombinaattiin Volkseigene Spezialbau-Kombinat Vehrkehrsbau Magdeburg. Vaikka yritykset olivat erikoiskombinaatin alaisia, ne olivat edelleen huomattavan itsenäisiä tehtäviensä hoitamisessa. Tämän vuoksi niitä on pidettävä itsenäisinä arkistonmuodostajina, jotka ylläpitävät omaa hallintoarkistoa. (Grundsätze 1965, esimerkki 6; 15–16.) Itsenäiselle arkistonmuodostajalle on ominaista, että sille kertyy oma erillinen arkisto.

Arkistonmuodostajan funktion käsite kattaa seuraavat kolme osa-aluetta: 1) yhteiskuntaelämän sektori (toimiala), johon arkistonmuodostaja kuuluu, 2) arkistonmuodostajan asema sektorinsa organisatorisessa rakenteessa sekä 3) arkistonmuodostajan tehtävät ja toimivalta. Arkistonmuodostajat voidaan jakaa sektorinsa, hierarkisen asemansa sekä tehtäviensä ja toimivaltansa perusteella eri ryhmiin. (Grundsätze 1965; § 32; 16.) Grundsätze tarkastelee useiden esimerkkien avulla sektorin, hierarkian sekä tehtävien ja toimivallan vaikutusta arkistonmuodostajaan.

Jokainen arkistonmuodostaja kuuluu johonkin valtiokoneiston, kansantalouden tai yhteiskunnallisen organisaation sektoriin. Oma sektori vaikuttaa ratkaisevasti arkistonmuodostajan tehtäviin ja toimivaltaan. (Grundsätze 1965, § 33; 16.) Kunkin sektorin sisällä on erilaisin suhtein toisiinsa yhteydessä olevien valtiollisten ja yhteiskunnallisten orgaanien, laitosten ja yritysten järjestelmä. Arkistonmuodostajat ovat saman- tai eriarvoisessa suhteessa toisiinsa. (Grundsätze 1965, § 34; 16.) Mitä korkeammalla arkistonmuodostaja sektorinsa hierarkiassa on, sitä merkittävämpiä sen tehtävät ja toimivalta ovat. Hierarkiset suhteet ilmenevät ylempänä olevan arkistonmuodostajan ohjaustoimivaltana alempana. Alempana oleva arkistonmuodostaja on selontekovelvollinen ylemmälle. Yläta-

son arkistonmuodostajan alaisuudessa on yleensä useita keskenään samalla tasolla olevia arkistonmuodostajia. (Grundsätze 1965, § 35; 16–17.)

Grundsätze kuvaa arkistonmuodostajan organisatorista asemaa eri sektoreilla kuudella esimerkillä, joista valitsin tähän kaksi. Saksan demokraattisen tasavallan valtion viranomaisten hierarkiaa kuvaavan esimerkin nro 8 mukaan valtion viranomaiset voidaan jakaa keskushallinnon, piirikuntahallinnon ja piirien viranomaisiin sekä kunnallisiin viranomaisiin. Keskushallinnon viranomaisia ovat kansankamari, valtioneuvosto, ministerineuvoston ja sen eri elimet kuten ministeriöt, valtion suunnittelukomissio, kansantalouden neuvosto, maatalouden neuvosto ja tuotannon johto. Piirikuntahallinnon viranomaisia ovat piirikunnan päivät, piirikunnan neuvosto, piirikunnan talousneuvosto, piirikunnan maatalouden neuvosto ja tuotannon johto sekä valtion elimet, jotka eivät ole piirikunnan päivien tai piirikunnan neuvoston alaisia. Piirien viranomaisia ovat piiripäivät, piirien neuvosto, piirien maatalouden neuvosto ja tuotannon johto, kaupunkipiirien kaupunginvaltuusto ja neuvosto sekä valtion elimet, jotka eivät ole piirin tai piirin neuvoston alaisia. Kunnallisia viranomaisten ovat piirien kaupunkien ja kuntien valtuustot ja neuvostot. (Grundsätze 1965, esimerkki 8; 17.)

Myös kansantalouden eri sektoreiden arkistonmuodostajat ovat samanarvoisissa tai eriarvoisissa suhteissa toisiinsa. Grundsätze varoittaa kuitenkin valtionhallinnossa yleisten jaotusten kaavamaisesta soveltamisesta kansantalouteen. (Grundsätze 1965, 37; 18). Esimerkki 12 kuvaa laivanrakennusteollisuutta, jonka johto kuuluu kansantalouden neuvoston raskas- ja kuljetuskoneenrakennusosastolle. Sen alaisuudessa ovat 12 kansan omistamaa telakkaa, viisi hankintayritystä ja kaksi tutkimusinstituuttia. (Grundsätze 1965, esimerkki 12; 19.)

Arkistonmuodostajat voidaan jäsentää myös niiden tehtävien ja toimivallan mukaan. Toimivaltansa vastaavasti arkistonmuodostajat suorittavat hallinto-, tuotanto-, opetus-, tutkimus-, huolto-, taloudenjohto- ja muita tehtäviään (Grundsätze 1965, § 39; 21). Toimivallan eroa havainnollistaa esimerkki Saksan posti- ja lennätinlaitoksesta, jonka kaikilla organisaatioilla ja laitoksilla on samat perustehtävät: kirje-, paketti-, raha- ja aikakauslehtilähetysten, sanomien (kaukopuhelujen, lennätin- ja radiosanomien) sekä radio- ja televisiolähetysten välittäminen. Posti- ja lennätinlaitoksen organisaatiot ja laitokset eroavat toisistaan kuitenkin asemansa, toimivaltansa, tehtäviensä ja valtuuksiensa mukaan. Posti- ja lennätinlaitoksen ministeriö johtaa Saksan postia, antaa yleiset normit, laatii perusteet ja ohjeet sekä vastaa Saksan postihallinnon kehittämisestä. Posti- ja lennätinlaitoksen piirikunnan johto johtaa Saksan postin organisaatioita ja laitoksia piirikunnan alueella ja tasolla. Pos-

tiasemat, radioasemat, instituutit, jne. hoitavat Saksan postin tehtäviä niiden erikseen säädetyn toimivallan mukaan. (Grundsätze 1965, esimerkki 16; 22.)

Arkistonmuodostajan yksiköitä voidaan myös tarkastella niiden aseman, tehtävien ja toimivallan mukaan. (Grundsätze 1965, § 40; 23). Arkistonmuodostajan yksiköiden hierarkiset suhteet voidaan tunnistaa arkistonmuodostajan organisaatorakenteesta. Hierarkiset suhteet ilmenevät muun muassa johdon ohjausoikeutena ja alisteisten yksiköiden kertomus- ja selontekovelvollisuutena. (Grundsätze 1965, § 42; 23.) Tehtävien ja toimivallan luonne määrää jaon, joka kuvastaa kunkin arkistonmuodostajan ammatillista päätehtävää toteuttavien yksiköiden ja näiden tehtävien materiaalisia ja henkisiä edellytyksiä turvaavien yksiköiden eroja. (Grundsätze 1965, § 41; 23).

Tämän seulontakriteerin käsittelyn ydinajatus lausutaan 43. §:ssä: Arkistonmuodostajan asema sektorinsa organisaatorakenteessa sekä tehtävät ja toimivalta määräävät arkistonmuodostajan yhteiskunnallisen merkityksen. Ne ovat myös ratkaisevat painopisteet, joista arkistonmuodostajan toiminnasta kertyneitä eri asiakirjoja voidaan arvioida. (Grundsätze 1965, § 43; 23.)

Maa- ja metsätalouden johtavia ja ohjaavia arkistonmuodostajia ovat Saksan demokraattisen tasavallan maatalousneuvosto ja tuotannon johto, piirikuntien ja piirien maatalousneuvostot ja tuotannon johdot sekä kansan omistamat yritykset. Sosialistiset tuotantoyritykset luovat maa- ja metsätalouden aineellisen perustan ja täyttävät maa- ja metsätalouden perustehtävää. Yksittäisen tuotantoyrityksen asiakirjojen merkitys on kuitenkin tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen, koska tuotantoyrityksen toimivalta maa- ja metsätalouden sektorilla on pieni. Korjaustekniset asemat, asennusyrietykset ja erityistyöpajat, maatalouden materiaalitekniikan huollon kauppakonttorit, kansan omistamat hankinta- ja osto yritykset, rehuneuvonta-asemat, piirikuntien laskenta-asemat ja piirien kirjanpitoasemat tukevat tuotantoyritysten toimintaa ja ovat tärkeitä tuotannon osapuolia. Näiden arkistonmuodostajien asiakirjojen arvo on tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen ja etupäässä käytännöllinen. (Grundsätze 1965, esimerkki 19; 24.)

Saksan demokraattisen tasavallan maatalousneuvosto ja tuotannon johto, piirikuntien ja piirien maatalousneuvostot ja tuotannon johdot sekä paikallistasolla toimivat maatalouden tuotantoyritykset hoitavat maa- ja metsätalouden päämäärätehtäviä. Tuotantoyritysten asiakirjojen arvo tieteellisessä tutkimuksessa on kuitenkin niiden toimivallan rajallisuuden vuoksi vähäisempi kuin sektorin muiden arkistonmuodostajien asiakirjoilla. Korjausteknisten asemien ja muiden esimerkissä lueteltujen arkistonmuodostajien toiminnassa kertyvät asiakirjat arvioidaan määrääjän säilytettäväksi (hävitettäväksi), koska arkistonmuodostajat hoitavat tukitehtäviä ja hallinnollisia tehtäviä. Esimerkki antaa

ymmärtää, että tuotantoyritysten asiakirjat on arvotettava korkeammalle kuin niiden toimintaa tukevien organisaatioiden asiakirjat. Arkistonmuodostajien asema ja toimivalta ovat samalla tasolla, ratkaisevin ero on tehtävien laadussa.

Samoja painopisteitä voidaan käyttää arvioitaessa arkistonmuodostajien yksiköitä. Ratkaisevaa on, hoitaako yksikkö arkistonmuodostajan päämäärätehtäviä, yleisiä hallintotehtäviä vai tukitehtäviä. (Grundsätze 1965, § 44; 25–25.) Kun tutkitaan 43. §:ää ja Grundsätzen esimerkkejä, voidaan todeta, että keskusviranomaisten asiakirjat ovat arvokkaampia kuin paikallisten arkistonmuodostajien asiakirjat. Omalla sektorillaan päämäärätehtäviä hoitavien arkistonmuodostajien asiakirjat ovat arvokkaampia kuin tukitehtäviä ja hallinnollisia tehtäviä hoitavien arkistonmuodostajien asiakirjat. (Enders 1967a, 92.)

Arkistonmuodostajan funktiota koskevista pykälistä ja esimerkeistä voidaan johtaa useita samansäلتöisiä seulontaperiaatteita. Asiakirjan arvo on kiinni siitä, miten tärkeitä tehtäviä arkistonmuodostajalla yhteiskunnassa on, kuinka korkealla se sektorinsa hierarkiassa on ja kuinka laaja on sen toimivalta. Keskusviranomaisten asiakirjat ovat arvokkaampia kuin paikallisten arkistonmuodostajien asiakirjat. Jos samalla sektorilla toimivien arkistonmuodostajien hierarkinen asema ja toimivalta ovat samantasoisia, tehtävien laatu ratkaisee, kumman asiakirjat ovat arvokkaampia. Omalla sektorillaan päämäärätehtäviä hoitavien arkistonmuodostajien asiakirjat ovat arvokkaampia kuin tukitehtäviä ja operatiivisia tehtäviä hoitavien arkistonmuodostajien asiakirjat. Sama periaate koskee myös toimintayksiköiden asiakirjoja.

Grundsätze opastaa monin esimerkein arkistonmuodostajan sektorin, organisatorisen aseman, tehtävien ja toimivallan analysoimista, mutta ei esitä, miten ne määritellään yksityiskohtaisemmin. Analyysimalli vaikuttaa kaavamaiselta. Arkistonmuodostajien tehtävät ovat tärkein lähtökohta, mutta tehtäviä ei tarkastella sektori- ja organisaatorajat ylittävinä kokonaisuuksina, vaan analyysissa pitäydytään sektori- ja organisaatorajoihin.

6.3.2 Asiakirjojen laji ja luonne (Art und Charakter des Schriftgutes)¹⁹

Grundsätze jakaa asiakirjat niiden lajin ja sisällön luonteen mukaan kahteen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat asiakirjat, jotka kuvastavat arkistonmuodostajan tehtävien hoitamista perustavalaatuisesti ja kattavasti. Toisessa ryhmässä ovat asiakirjat, jotka kuvastavat arkistonmuodosta-

---

¹⁹ Grundsätzen luonnoksessa tätä seulontakriteeriä kuvasi ilmaisu inhaltlicher Wert des Schriftgutes (asiakirjojen sisällön arvo) (Müller 1964, 194).

jan yksittäisten tehtävien hoitamista. (Grundsätze 1965, § 45; 25.) Ensimmäisen ryhmän asiakirjoja ovat lait, asetukset, säännöt, arkistonmuodostajan itsensä antamat perustavalaatuiset määräykset ja päätökset, suunnitelmat, kuten kansantalouden ja yritysten suunnitelmat, arkistonmuodostajan ja sen alaisten arkistonmuodostajien toimintaa kuvaavat yleiskatsaukset, tilastot, muut yhteenvedot sekä perustavalaatuisia ja tärkeitä kysymyksiä koskeva kirjeenvaihto (Grundsätze 1965, § 46; 25).

Toisen ryhmän eli yksittäisten tehtävien hoitamista kuvaavia asiakirjoja ovat pääsääntöisesti määräykset, lyhyttä aikaväliä koskevat kertomukset ja ilmoitukset, operatiivisen toiminnan asiakirjat, kirjanpidon asiakirjat, tuotannon operatiivisen johdon asiakirjat ja tilastollinen aineisto (Grundsätze 1965, § 47; 26). 47. §:ssä kuvatun kaltaisilla asiakirjoilla on lyhytaikainen merkitys arkistonmuodostajan toiminnalle. Tätä kohtaa voidaan pitää hävittämiskriteerinä.

Grundsätze kokoaa asiakirjojen lajin ja luonteen toteamalla, että perustavalaatuisesti arkistonmuodostajan tehtävien hoitamista kattavasti kuvaavat asiakirjat ovat arvokkaampia kuin ne asiakirjat, jotka ovat kertyneet yksittäisten tehtävien hoitamisesta (Grundsätze 1965, § 48; 26). Kriteeri on lähellä arkistonmuodostajan funktiota ja on samalla seulonnan periaate.

6.3.3 Asiakirjojen säilyminen (Überlieferungslage)

Grundsätze erottaa asiakirjojen säilymisestä neljä aspektia, jotka ovat asiakirjojen säilymisen muoto, asiakirjojen säilymisen kattavuus, päällekkäinen säilyminen ja säilymisen keskittyminen.

Asiakirjojen säilymisen muoto (Überlieferungsform der Schriftstücke)

Asiakirjan säilymisen muoto tarkoittaa sitä, onko kysymyksessä oleva asiakirja alkuperäiskappale vai sen kaksoiskappale tai muu jäljenne. Grundsätze rinnastaa alkuperäisiin asiakirjoihin niiden luonnokset ja puhtaaksi kirjoitetut kappaleet tai läpilyöntikappaleet. (Grundsätze 1965, § 49; 26.) Tällaisia asiakirjoja voidaan nimittää myös arkistokappaleiksi.

Asiakirjojen arvo on pääasiassa riippumaton siitä, missä muodossa ne ovat säilyneet. Arvonmäärittämisessä tulee ottaa huomioon, ettei jäljennösten olemassaolo vähennä alkuperäisten asiakirjojen arvoa tieteellisessä tutkimuksessa. Luonnoksilla on arvoa silloinkin, kun käsillä on niistä puhtaaksi kirjoitettuja kappaleita. (Grundsätze 1965, § 50; 26.) Pykälää selvennetään esimerkillä, että hallinnon asiantuntija voi tehtäviensä hoitamiseksi käyttää lakien, asetusten ja määräysten painettuja muotoja. Tieteellistä tutkimusta tekevä tutkija hankkii käsiinsä lain alkuperäiskappaleen ja kyseisen asiakirjan eri kehitysvaiheita edustavat luonnokset. (Grundsätze 1965, esimerkki 21; 26.)

Grundsätzen 49. ja 50. pykälät voidaan ymmärtää siten, että asiakirjan lopullisen version lisäksi asiakirjan luonnoksella ja työkappaleilla on merkitystä. Asiakirjojen kopioiden hävittämiseen ei oteta kantaa. Tämä johtunee siitä, että ylimääräisten kopioiden hävittäminen on arkistonhoitajalle selviö. Gerhart Enders toteaa oppikirjassaan alkuperäisten asiakirjojen, kuten luonnosten ja puhtaaksi kirjoitettujen kappaleiden ja läpilyöntikappaleiden olevan jäljennöksiä arvokkaampia. Enders tarkoittaa, että jäljennökset eivät esiinny sattumalta vaan ne saattavat esiintyä sellaisessa yhteydessä, jossa niiden ilmaisuvoima on suurempi kuin alkuperäisten asiakirjojen. (Enders 1967a, 93.) Grundsätzen asiakirjojen säilymisen muotoa koskevat kohdat sisältävät ajatuksen, että alkuperäiset asiakirjat ovat arvokkaampia kuin jäljennökset, mutta seulojan tulee asiakirjojen säilytysarvoa arvioiessaan ottaa huomioon asiakirjan konteksti. Tätä voidaan pitää myös seulontaperiaatteena.

Asiakirjojen säilymisen kattavuus (Vollständigigkeit der Überlieferung)

Arvonmäärityksessä tulee selvittää, miten täydellisesti ja kattavasti asiakirjat ovat säilyneet arkistonmuodostajan arkistossa ja sitä hierarkisesti alempana ja ylempänä olevien arkistonmuodostajien arkistoissa. Jos asiakirjoissa on katastrofien, laiminlyöntien ja tietoisien hävittämisen vuoksi aukkoja, ilmaisuvoimaltaan vähäisemmät asiakirjat määritellään korkeampaan arvoon. (Grundsätze 1965, § 51; 27.) Kunkin arkistonmuodostajan arkistossa olevia aukkoja voidaan paikata säilyttämällä ko. arkistonmuodostajan tai siihen liittyvien arkistonmuodostajien arkistoissa olevia korvaavia asiakirjoja, jotka muutoin voitaisiin hävittää. Säilymisen kattavuuden korostaminen on ymmärrettävää, sillä Saksan arkistoja tuhoutui pahasti toisessa maailmansodassa. Asiakirjojen säilymisen kattavuuden huomioiminen on myös seulontaperiaate.

Päällekkäinen säilyminen (Mehrfachüberlieferung)

Päällekkäisellä säilymisellä ymmärretään asiakirjan esiintymistä monena samanlaisena kappaleena. Päällekkäiset asiakirjat voivat olla jäljennöksiä, läpilyöntikappaleita, monisteita, valokopioita. (Grundsätze 1965, § 52; 27.) Keskitetty hierarkinen hallinto, hallintohierarkiassa alempana olevien arkistonmuodostajien selontekovelvollisuus ylemmille arkistonmuodostajille sekä eri tehtävien, kuten suunnittelun koordinointi johti päällekkäisten asiakirjojen määrän voimakkaaseen lisääntymiseen (Grundsätze 1965, § 53; 29; Müller 1964, 195.) Gerhart Endersin mielestä kirjoitus- ja monistuskoneiden yleistymisen pahensi päällekkäisten asiakirjojen kertymistä (Enders 1967a, 93).

Grundsätzen piirihallintoa kuvaava esimerkki valaisee ongelmaa. Piirihallinnossa piirin neuvoston osastot olivat alisteisia paitsi piirin neuvostolle, myös piirikunnan neuvostolle ja sen eri osastoille.

Niinpä piirin taloussuunnitelma päätyi piirikunnan neuvoston finanssiosaston, piirin neuvoston puheenjohtajan, finanssiosaston ja sen alaisen suunnitelmaryhmän haltuun. Lisäksi asiakirja saattoi päätyä piirin neuvoston finanssiosaston eri jaostojen haltuun. (Grundsätze 1965, esimerkki 22; 27.) Grundsätzeä valmistellut tutkimusryhmä totesi piirien ja piirikuntien hallintoa selvittäessään, että esimerkiksi Potsdamin alueen piirin talouskehitystä käsitellyt asiakirja löytyi 24:nä eri kappaleena Potsdamin piirikunnan eri viranomaisilta. Puolivuositain laadittava taloustilanteen analyysi jaettiin piirihallinnon 25:lle eri tahoille. (Müller 1964, 195.)

Päällekkäisten asiakirjojen runsaus oli Saksan demokraattisen tasavallan asiakirjahallinnon hankalimpia ongelmia. Valtiollisen arkistohallinnon aiemmat hävittämisohjeet eivät olleet tehonneet siihen. (Müller 1964, 193). Siksi on erikoista, ettei Grundsätze anna kovin selkeitä ohjeita ilmiön hillitsemiseksi. Grundsätze ei ota kantaa, mikä arkistonmuodostaja säilyttää kahden tai useamman arkistonmuodostajan toimintaan liittyvän päällekkäisen asiakirjan. Müller totesi artikkelissaan, että asiakirjan säilyttää pääsääntöisesti se arkistonmuodostaja, jonka toiminnan yhteydessä asiakirja on syntynyt (Müller 1964, 195).

Grundsätze katsoo, että päällekkäisillä asiakirjoilla voi olla merkitystä sekä asiakirjan tuottaneelle arkistonmuodostajalle että sille arkistonmuodostajalle, jonka haltuun asiakirjat päätyvät. Arvonmäärityksessä on kiinnitettävä huomiota, mitä asiakirjojen päällekkäisyys merkitsee arkistonmuodostajan tehtävien heijastumisen kannalta ja muiden asiakirjojen yhteydessä. Lisäksi on selvitettävä, miten asiakirjat ovat säilyneet. (Grundsätze 1965, § 54; 28.) Asiakirjojen päällekkäisyydellä voi olla merkitystä silloin, kun ilmiö tulee esiin valmisteluasiakirjojen yhteydessä. Päällekkäisillä asiakirjoilla voi olla itsenäistä merkitystä myös silloin, kun tiettyjen arkistonmuodostajien kertomukset, analyysit ym. edelleen kertyvät kattavasti ja täydellisesti hierarkiassa ylempänä olevan arkistonmuodostajan haltuun. (Grundsätze 1965, § 55; 28.) Muuten päällekkäisillä asiakirjoilla ei Grundsätzen mukaan ole historiallista arvoa, ja ne voidaan hävittää (Grundsätze 1965, § 56; 29).

Tiettyjen asiakirjojen kattavaa kertymistä hallintohierarkian ylätasoon viranomaiseen kuvataan Grundsätzen 26. esimerkissä. Saksan demokraattisen tasavallan ministerineuvoston maatalouden neuvostossa on tutkimuskertomusten arkisto, joka sisältää kattavasti kaikkien maataloustieteellisten instituuttien tutkimuskertomukset vuosilta 1952–1964 (Grundsätze 1965, esimerkki 26; 28). Grundsätzen 55. §:ää ja kyseistä esimerkkiä voidaan tulkita siten, että koska maataloustieteellisten instituuttien tutkimuskertomukset ovat kattavasti ja täydellisesti säilyneet ja helposti saavutettavissa

ministerineuvoston maatalouden neuvoston arkistossa, ne säilytetään siellä myös pysyvästi. Tutkimuskertomukset voidaan vastaavasti hävittää maataloustieteellisten instituuttien arkistoista.

Myös Enders painotti päällekkäisten asiakirjojen kontekstia. Hänen mielestään päällekkäisten asiakirjojen seulonnassa on ratkaisevaa, mihin yhteyteen monena kappaleena esiintyvät asiakirjat ovat kertyneet ja mikä niiden ilmaisuvoima on tuossa yhteydessä. (Enders 1967a, 93.) Grundsätze lähtee siitä, että päällekkäisyyttä tulee välttää, mutta päällekkäisellä säilymisellä voi olla merkitystä valmisteluasiakirjojen yhteydessä ja silloin, kun asiakirjat ovat kattavasti ja täydellisesti kertyneet tietyn arkistonmuodostajan arkistoon.

Säilymisen keskittyminen (Konzentration der Überlieferung)²⁰

Säilymisen keskittyminen on sukua päällekkäiselle säilymiselle, sillä myös siinä on kyse päällekkäisestä tiedosta. Grundsätze kuvaa keskittymistä ilmiöksi, jossa tietynlaisten asiakirjojen sisällöistä laaditaan eriasteisia yhteenvedoja ja yleistyksiä (Grundsätze 1965, § 57; 29). Keskittymistä tapahtuu niin yksittäisessä arkistonmuodostajassa kuin sen yläpuolella olevissa organisaatioissa. Mitä korkeampi arkistonmuodostajan asema sektorinsa hierarkiassa on, mitä merkittävimpiä sen tehtävät ovat, ja mitä suurempi toimivalta sillä on, sitä enemmän sille keskittyy asiakirjoja sen alaisilta organisaatioilta. (Grundsätze 1965, § 58; 29.) Grundsätze havainnollistaa keskittymistä esimerkillä karjan tilastoinnista. Kansan omistamien tilojen ja kunnan navetoiden ilmoitukset karjakannoista kootaan piirin tilastoasemalla piirin yhteenvedoksi. Piirikunnan tilastoasema kokoaa piirien yhteenvedot piirikunnan karjakannan yhteenvedoksi. (Grundsätze 1965, esimerkki 27; 29.)

Grundsätze jakaa keskittymisen yksinkertaista ja korkeampaa muotoa olevaan keskittymiseen. Keskittymisen yksinkertainen muoto on eri lähteistä peräisin olevien samanlaisten tietojen yhteenvedo ilman, että tietoja jalostetaan. Yhteenvedon ja sen pohjana olevien asiakirjojen tietosisältö on identtinen. (Grundsätze 1965, § 59; 29.) Yritykset lähettävät joka kuukausi ilmoituksen työvoimatarpeestaan työn ja ammattivalinnan virastolle, joka laatii ilmoitusten pohjalta yhteenvedon operatiivisen toimintansa tueksi. (Grundsätze 1965, esimerkki 28; 29.) Työn ja ammatinvalinnan viraston yhteenvedo sisältää tiedot sen toiminta-alueen jokaisen yrityksen työvoimatarpeesta.

---

²⁰ Grundsätzen luonnos käytti tästä seulontakriteeristä neuvostoliittolaista Absorption - käsitettä (Leesch 1965, 362). Käsite esiintyy myös Müllerin ja Klugen artikkeleissa (Müller, 1964); (Kluge 1965). Lexikonin seulontakriteerien määritelmässä keskittymistä kuvataan termillä Aggregation; joka on peräisin vuonna 1969 ilmestyneestä neuvostoliittolaisesta oppaasta Methodik der Auswahl von Mehrfachüberlieferung für die staatliche Aufbewahrung. Empfehlungen. Moskau 1969. (Lexikon 1976, 21.)

Keskittymien korkeammalla asteella eri lähteistä peräisin olevia tietoja työstetään laskemalla ne yhteen ja yleistämällä. Keskittymisen aste voi erota. (Grundsätze 1965, § 60; 29.) Piirin valtuuston finanssiosastoon kuuluva yhteiskunnallisen kulutuksen yksikkö (das Referat) vastaa paikallisten valtion viranomaisten ja piirin alaisuuteen kuuluvien paikallisten huoltotalouden, terveydenhuollon, kansansivistyksen ja kulttuurin orgaanien rahoituksesta. Piirin valtuuston pääosasto osallistuu tiiviisti analyysien laatimiseen. Finanssiosaston asiantuntijat työstävät pääosaston ilmoitusten perusteella analyysin. Yhteiskunnallisen kulutuksen yksikön johtaja tekee finanssiosaston analyyseista yhteenvedon (yksikön analyysin). Yksikön analyysit koostetaan suunnitelmien koordinoitiryhmässä piirin analyysiksi. (Grundsätze 1965, esimerkki 29; 30.)

Keskittymisilmiössä voi olla arvoa sekä keskittymisen pohjana olevilla asiakirjoilla että keskittymisen eri asteilla olevilla asiakirjoilla. Arvonmäärityksessä sovelletaan samoja sääntöjä kuin päällekkäisten asiakirjojen seulonnassa pykälissä 54 ja 55. (Grundsätze 1965, § 61; 30.) Kun seulotaan asiakirjoja, joissa on keskittymisen vuoksi päällekkäisiä tietoja, on tärkeää ottaa huomioon, missä yhteydessä asiakirjat ovat kertyneet ja mikä niiden ilmaisuvoima on (Enders 1967a, 93).

Sairaaloiden potilaskertomukset sisältävät lääketieteellisen tutkimuksen kannalta tärkeitä tietoja. Tietojen keskittyminen, jolla tässä tarkoitettaneen joidenkin tietojen poimimista ja sisällyttämistä piirin valtuuston terveydenhuollon osaston lääketieteellisiin tilastoihin, ei vähennä potilasasiakirjojen arvoa. (Grundsätze 1965, esimerkki 30; 30.) Potilaskertomukset sisältävät ainutkertaisia tietoja, joita lääketieteelliset tilastot eivät korvaa.

Kansantalouden neuvosto antaa ja kollektiivisten yritysten osuuskunta (VVB) vahvistaa kansan omistamille yrityksille tuotannon tavoiteluvut, joiden perusteella kansan omistamat yritykset laativat VVB:lle tuotantonsa suunnitelmaehdotuksen. VVB kokoaa yritysten suunnitelmaehdotusten perusteella VVB:n kokonaissuunnitelmaehdotuksen, johon yritysten suunnitelmaehdotukset keskittyvät niin, ettei eri yritysten ehdotuksia voi enää tunnistaa. Tästä seuraa, ettei VVB:n laatima kokonaissuunnitelmaehdotus voi korvata yritysten suunnitelmaehdotuksia (Grundsätze 1965, esimerkki 31; 30.)

Jos sovellamme 54. ja 55. §:n ohjetta ilmaisuvoiman ja kontekstin huomioon ottamisesta esimerkin nro 28 työvoimatarveilmoituksiin, voimme todeta, että yritysten lähettämät ilmoitukset voidaan hävittää, koska niiden sisältämä tieto sisältyy työn ja ammatinvalinnan viraston yhteenvetoon niin, että kunkin yrityksen tarve voidaan nähdä. Työn ja ammatinvalinnan viraston yhteenveto on asiakirjana tietosisällöltään kattavampi ja helppokäyttöisempi kuin yksittäiset ilmoitukset. Kansan omistamien

yriytysten ja yritysten osuuskunnan suunnitelmaehdotuksia koskeva esimerkki nro 31 kuvaa perustason tietojen ja tietojen yhdistelemällä tuotettujen koostetietojen suhdetta. Koostetiedot eivät tämän esimerkin mukaan korvaa perustason tietoja. Tämä on myös seulonnan periaate.

Keskittymisen ilmiötä on hankala ymmärtää Grundsätzen sääntöjen ja esimerkkien kautta. DDR:n hallinnon tunteminen helpottaisi esimerkkien tulkintaa. Keskittymisessä näyttää olevan kyse kokonaan tai osittain päällekkäistä tietoa sisältävien asiakirjojen toiminnallisista ja sisällöllisistä suhteista. Grundsätze pyrkii rajoittamaan samansisältöisiä tietoja sisältävien asiakirjojen säilyttämistä, mutta ei oikeastaan anna muita ohjeita ilmiön hillitsemiseen kuin asiakirjojen ilmaisuvoiman ja kontekstin analysoimisen.

Reinhard Kluge pohtii kaksoissäilyttämiseksi (die Doppelüberlieferung)²¹ nimittämäänsä ilmiötä, joka hänen mielestään johtuu toisaalta asiakirjan funktiosta informaation kantajana, toisaalta hallinnon eroista ja työnjaoista. Kluge jakaa kaksoissäilyttämisen neljään eri tapaukseen: 1) monentamiseen, 2) yksittäisten tietojen työstämiseen kertomuksissa, analyysissä, yhteenvedoissa, 3) kahden tahon väliseen kirjeenvaihtoon ja 4) kutakin asiaa koskeviin asiakirjoihin eri toimistoissa, joilla on erilainen toimivalta. Monentamisessa asiakirjojen sisältö ja muoto ovat identtisiä. Tällaisten asiakirjojen seulonnassa ja hävittämisessä on tärkeää, miten asiakirjat on järjestetty ja miten niitä säilytetään. (Kluge 1965, 17.)

Muissa Klugen kaksoissäilytyksen tapauksissa asiakirjojen sisältö ja muoto voivat poiketa toisistaan. Arvonmäärityksessä on paneuduttava asiakirjojen ilmaisuvoimaan ja käytettävyyteen. Tällöin lähtökohtana ovat yleiset lähdekritiikin ja -analyysin periaatteet ja niistä johdetut ideaalilähteen (der Idealquelle) tuntomerkit. Klugen mukaan asiakirjalähde täyttää ideaalilähteen tuntomerkit silloin, kun se 1) toistaa objektiivisesti tosiasiat ja niiden syyt, kehityksen ja seuraukset, 2) sisältää informaatiota pienessä tilassa (suuri informaatiotiheys) ja 3) on välitön todistus tapahtuneesta. (Kluge 1965, 17.)

Hallinnon tietojen jalostaminen synnyttää kaksoissäilyttämistä, jossa on kaksi astetta. Ensimmäisellä asteella eri asiakirjoista poimittuja tietoja kootaan katsauksiksi. Katsauksen ja sen pohjana olevien asiakirjojen tietosisältö on identtinen.²² Toisella asteella puhutaan yksittäisten tietojen yhdiste-

---

²¹ Klugen kaksoissäilyttäminen (die Doppelüberlieferung) kattaa sekä Grundsätzen päällekkäisen säilyttämisen että keskittymisen.

²² Vrt. Grundsätzen esimerkki 28 työvoimatarveilmoitusten kokoamisesta työn ja ammatinvalinnan virastossa.

lemisestä ja tulkinnasta. Pohja-aineiston ja yhteenvedon tiedot täsmäävät vain osittain. Toinen aste on korkeampi kuin ensimmäinen aste. (Kluge 1965, 17.) Toisen asteen keskittymistä edustava vuosikertomus tiivistää yksittäisten dokumenttien sisällöt, keskittyy olennaiseen tietoon ja kohottaa näin samalla korkeammalle tasolle. Absorboiva yhteenvedo täyttää ideaalilähteen tuntomerkit, koska sen todistusvoima on korkea ja se on hyvin tiivis. (Kluge 1965, 17–18.) Kluge piti mahdollisena, että suuria asiakirjamääriä tuottavien paikallisten organisaatioiden toiminta tulee yhteenvedoissa dokumentoiduksi. (Kluge 1965, 18.)

Seuraavaksi Kluge tarkastelee kahden tason välistä kirjeenvaihtoa, jossa asiakirjat eivät ole tarkasti ottaen identtisiä. Vaikka tietosisältö on sama, muoto eroaa. Laatijalle jää asiakirjan konsepti, kun taas vastaanottaja saa muodollisesti valmiin asiakirjan. Näillä ulkoisilla seikoilla on vähän lähdekriittistä merkitystä, kun konseptin tilalla on koneella kirjoitettu läpilyöntikappale. Hierarkiassa alemman organisaation kirjeenvaihto ylemmän organisaation kanssa on erittäin runsasta ja tuottaa suuren määrän hävitettäviä asiakirjoja. Kun verrataan suorassa suhteessa toisiinsa olevien organisaatioiden asiakirjoja, todetaan, että enemmistö asiakirjoista on samoja. Osapuolet toimivat samalla tehtäväalueella, mutta niiden toimivalta on erilainen. Toimivallan ero vaikuttaa asiakirjojen ilmaisuvoimaan. Tässä kohden Kluge vetoaa neuvostoliittolaisten metodisten ohjeiden pääsääntöön: mitä laajempi arkistonmuodostajan toimiala on ja mitä suurempi vastuu sillä on, sitä arvokkaampia asiakirjat ovat tutkimukselle. (Kluge 1965, 18.)

Hierarkiassa ylemmän organisaation asiakirjojen korkeampi laatu ei Klugen mukaan johdu yksin suuremmasta toimivallasta, vaan ennen kaikkea siitä, että alemman tason organisaatioiden informaatioarvoltaan merkittävät asiakirjat kertyvät, tiivistyvät ja tulevat osittain yleistetyksi niiden yläpuolella olevan organisaation arkistoon. Tutkijoiden toivoma todistusvoiman nousu yhdistyy pieneen tilantarpeeseen, mikä on tärkeää myös tilahuolien kanssa kamppaileville arkistonhoitajille. Kirjeenvaihdon osapuolten asiakirjojen päällekkäisyys herättää kysymyksiä myös muiden tasojen organisaatioiden asiakirjojen päällekkäisyydestä. Äärimmäisessä tapauksessa vain keskeisten ylätasojen organisaatioiden asiakirjoja pidettäisiin pysyvän säilytyksen arvoisina. Kluge kysyy kuitenkin, ovatko kärkiorganisaatioiden (die Spitzenorgane) asiakirjat liian abstrakteja ja riittävätkö ne konkreettisissa tapauksissa tyydyttämään tiedontarpeita. (Kluge 1965, 18.)

Kaksoissäilyttäminen johtuu lopulta hallinnon työnjaosta ja eroista. Tästä seuraa, että kuhunkin faktaan liittyviä asiakirjoja syntyy eri paikoissa. Asiakirjan informaatioarvo riippuu välittömästi sen laatineen arkistonmuodostajan funktiosta. Arkistonmuodostajan kompetenssi ja materiaallinen toi-

mivalta määräävät asiakirjan lähdearvon. Jokainen arkisto tai osa-arkisto on suora lähde kulloiseenkin teemaan ja epäsuora lähde johonkin toiseen teemaan. Mitä enemmän jotakin arkistoa käytetään tutkimuksessa ja mitä suurempi sen luoneen arkistonmuodostajan toimivalta on, sitä suotuisampi lähdetilanne on ja sitä enemmän välitöntä informaatiota on tarjolla. Päällekkäisiä asiakirjoja arvonmäärittäessä ja seulottaessa on tärkeää valita sellaisia arkistoja tai osa-arkistoja, jotka ovat suorassa suhteessa kyseisten arkistonmuodostajien toimivaltaan ja joita voidaan pitää historian kulun kannalta merkittävänä tai vaikuttavina. Kluge katsoo, että sosialistinen, valtiollinen arkistofondi pakottaa arkistonhoitajan arvonmäärittämisessä ja seulonnassa uudelleenlaiseen ajatteluun. Hän suosittaa tietynlaisten arkistonmuodostajien arkistojen hävittämistä kokonaan. (Kluge 1965, 18–19.)

Kluge analysoi päällekkäisen ja keskittymisen ilmiötä tarkemmin kuin Grundsätze. Myös hänelle on tärkeää päällekkäisten tai osittain samansisältöisten asiakirjojen konteksti ja ilmaisuvoima, mitä pohdinnat tietosisällön riittävydestä ja objektiivisuudesta kuvaavat. Kluge soveltaa Grundsätzen arvonmäärittysteoriaa arkistonmuodostajan funktion tärkeydestä suoraviivaisemmin kuin Grundsätzen esimerkeissä.

Päällekkäisen säilymisen ja säilymisen keskittymisen aspekteista voidaan johtaa yhteinen seulonnan periaate, että samaa tietoa ei ole syytä säilyttää usean arkistonmuodostajan arkistossa, mutta asiakirjojen arvonmäärittämisessä tulee ottaa huomioon, missä yhteydessä asiakirjat ovat ja mikä niiden ilmaisuvoima on.

6.3.4 Yhteiskunnalliset murrokset (Besonderheiten bei gesellschaftlichen Umwälzungen)²³ ja Alueelliset erityispiirteet (Territorial bedingte Besonderheiten)

Yhteiskunnallisilta murrosajoilta säilytetään asiakirjoja tavallista enemmän ja kattavammin. Jotta murrosajoilta saadaan mahdollisimman kattavasti asiakirjoja talteen, on vähemmän merkittävät asiakirjat arvotettava korkeammalle kuin normaaliaikoina kertyvät vastaavat asiakirjat (Grundsätze 1965, § 62; 30). Maatalouden sosialisoinnin dokumentoimiseksi oli maatalousosuuskuntien vuoden 1952 jälkeen kertyneistä asiakirjoista otettava talteen maatalouden yleisiä kehitysvaiheita kuvaavia asiakirjoja kuten työnormeihin, palkkoihin, ammattikoulutukseen, asuntoihin, työterveyshuoltoon sekä kulttuuri- ja urheilujärjestelyihin liittyviä asiakirjoja, joiden ilmaisuvoima muutoin on vähäisempi (Grundsätze 1965, esimerkki 32; 30–31). Grundsätzen esimerkin murrosaika on lähellä nor-

---

²³ Suomen arkistolaitoksessa puhutaan poikkeusajoista. Arkistolaitoksen seulontastrategian mukaan poikkeuksellisilta ajoilta (sota-, kriisi- ja lama-aika tai muut organisaation toimintaedellytyksiin olennaisesti vaikuttavat poikkeusajat) säilytetään asiakirjoja ja muuta tietoa tavallista enemmän (Arkistolaitos 2008a, 3).

min antoaikaa, sillä maatalouden pakkokollektivisointi, johon esimerkissä viitataan, käynnistettiin 1950-luvun alussa ja saatiin päätökseen vuonna 1960. (Hentilä 1992, 46.)

Hallintoalueen tai talousalueen talouden rakenne ja muut alueelliset erityispiirteet vaikuttavat asiakirjojen arvoon. Niihin arkistonmuodostajiin, joiden asiakirjoissa näkyy alueen taloudellinen erikoisuusluonne, on kiinnitettävä erityistä huomiota. (Grundsätze 1965, § 63; 31.) Grundsätze otti esimerkiksi alueen talouden rakenteesta Karl Marxin piirikunnan. Piirikunta oli voimakkaasti teollistunut. Yli puolet alueen työtä tekevästä väestöstä työskenteli teollisuudessa. Alueen tekstiili-, paperi-, metalli- ja konepajateollisuuden yritykset kuuluivat DDR:n merkittävimpiin. Piirikunnan erityisluonteesta johtui, että alueen merkittävimmillä teollisuusaloilla toimivien arkistonmuodostajien asiakirjat oli arvotettava eri tavoin kuin agraarisen piirikunnan teollisten arkistonmuodostajien asiakirjat. (Grundsätze 1965, esimerkki 34, 31; Enders 1967a, 93.)

Alueellinen erityispiirre saattoi liittyä myös alueen luonnonvaroihin tai historiaan. Monet Merseburgin piiriin kuuluvan Geiseltalin yhdyskunnan alueet rikkoutuivat ruskohiilen avolouhinnan vuoksi. Asukkaita asutettiin lähikuntiin ja Merseburgin kaupunkiin. Uusia liikenneyhteyksiä jouduttiin rakentamaan. Avolouhinnan laajentaminen aiheutti suuren määrän toimenpiteitä, jotka näkyvät niistä vastaavien arkistonmuodostajien toiminnassa ja jotka täytyy ottaa arvonmäärittämisessä huomioon. (Grundsätze 1965, esimerkki 35; 32.) Grundsätzen kolmas alueellisia erityispiirteitä havainnollistava esimerkki liittyy Oder-joen tulvapatojen murtumiseen Frankfurt am Oderin piirikunnassa Seelowin ja Freidenwaldin kunnissa vuonna 1945. Tulvapatojen murtuminen ja sitä seuranneet jälleerakennustyöt löivät leimansa näiden kuntien asiakirja-aineistoon, mikä tuli ottaa huomioon arvonmäärittämisessä. (Grundsätze 1965, esimerkki 36; 32.)

Yhteiskunnallisten murrosaikojen ja alueellisten erityispiirteiden sisällyttäminen seulontakriteereihin voi juontua historiallisesta materialismista. Molemmat seulontakriteerit ovat myös seulontaperiaatteita.

6.4. Seulonnan menetelmät

Seulontapoliittisten tavoitteiden toteuttamiseksi Grundsätze esittää hierarkisen menetelmien ja keinojen valikoiman. Menetelmiä ja keinoja käytetään vaiheittain, ja ne tukevat toisiaan. Arkistonmuodostajat jaetaan kolmeen kategoriaan. Tämä tapahtuu käytännössä laatimalla niin sanottuja malliluetteloita (die Musterlisten) ja arkistonmuodostajien luetteloita (die Registraturbildnerlisten). Malliluetteloiden ja arkistonmuodostajien luetteloiden soveltamisen ja käytännön seulonnan apuvä-

lineiksi (Hilfsmitteln) laaditaan asiakirjojen luetteloita (die Schriftgutkatalogen). Viimeinen Grundsätzen seulonnan keino on asiakirjojen mikrofilmaus. Käsittelyn menetelmiä Grundsätzen esittämistä järjestyksessä.

Grundsätze korostaa myös hyvin suunnitellun tarkoituksenmukaisen asiakirjahallinnon merkitystä seulonnan toteuttamisessa. Tarkoituksenmukaisessa asiakirjahallinnossa tutkitaan, millaiset aktit (kohdeaktit, kirjeenvaihtoaktit jne) ja millainen aktien säilytystapa parhaiten soveltuvat kullekin arkistonmuodostajalle. Aktisuunnitelmat ohjaavat aktien kertymistä arkistonmuodostajassa. Aktisuunnitelmien laatiminen ja oikeanlainen soveltaminen helpottavat arkistointia ja seulantarkkaisuja. Aktisuunnitelmat tulisi tehdä sellaisiksi, etteivät organisaatiomuutokset haittaa niiden soveltamista. (Grundsätze 1965, § 83–85; 43.)

6.4.1 Arkistonmuodostajien jako kolmeen kategoriaan

Arkistonmuodostajien luokituksen lähtökohta on arkistonmuodostajien funktioiden tutkiminen Grundsätzen pykälien 27–44 mukaan. Tämän jälkeen arvioidaan arkistonmuodostajan tai arkistonmuodostajaryhmän toiminnan yhteydessä kertyvien asiakirjojen kokonaisuus (Grundsätze 1965, § 65; 32). Arkistonmuodostajien määrittäminen niiden funktioiden perusteella antaa pohjan arkistonmuodostajien jakoon kolmeen eri kategoriaan. Kolmijako vastaa arkistonmuodostajissa kertyvien asiakirjojen arvoa. Arkistonmuodostajien luokittamisen päämääränä on keskittyä niihin arkistonmuodostajiin, jotka hoitavat keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä. Tehtävien merkitys lyö leimansa niiden yhteydessä kertyviin asiakirjoihin. Tämän avulla voidaan tunnistaa yhteiskunnan eri sektoreiden kehitysmuotojen ja ilmiöiden arvoja. (Grundsätze 1965, § 66; 32–33.)

Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat yhteiskunnallisia päämäärätehtäviä omalla sektorillaan hoitavat arkistonmuodostajat. Kysymyksessä ovat valtion organit, laitokset ja yritykset, joilla on merkittävä asema valtionhallinnossa, taloudessa tai yhteiskunnassa muutoin ja jotka ovat poliittisesti, taloudellisesti, yhteiskunnallisesti, tieteellisesti tai kulttuurisesti merkittäviä. Merkitys heijastuu arkistonmuodostajien asiakirjoihin, minkä vuoksi asiakirjoilla on historiallista arvoa, ja siksi asiakirjat siirretään toimivaltaiseen päätearkistoon. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvien arkistonmuodostajien hallintoarkistot ovat toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa. (Grundsätze 1965, § 67; 33.)

Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvia arkistonmuodostajia ovat esimerkiksi piirihallinnon piiripäivät ja piirien neuvostot, joilla on piiripäivien määräävinä ja toimeenpanevinä eliminä merkittävä asema Saksan demokraattisen tasavallan valtion rakenteessa. Ne edustavat piirin alueella ylintä valtioval-

taa myös silloin, kun niiden ohella toimii muita piirihallinnon alaisuuteen kuulumattomia orgaaneja. Piiripäivät ja piirien neuvostot johtavat kansantalouden suunnitelmien ja kansantaloutta koskevien päätösten rajoissa alaisiaan orgaaneja piirin poliittisessa, taloudellisessa ja kulttuurisessa rakentamisessa. Niiden alaisuudessa toimivat piirien ja kaupunkien paikalliset kansanedustuselimet ja neuvostot sekä monet kansantalouden, kulttuurin, terveys- ja sosiaalitoimen ja paikallisen huoltotalouden ja rahatalouden laitokset ja yritykset. Piiripäivien ja piirien neuvostojen yhteiskunnallinen merkitys näkyy niiden asiakirjoissa. Niinpä piiripäivät ja piirien neuvostot kuuluvat ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajiin. Niiden asiakirjoilla on historiallista arvoa, ja asiakirjat siirretään toimivaltaiseen päätearkistoon. (Grundsätze 1965, esimerkki 37; 33.)

Toiseen kategoriaan kuuluvat arkistonmuodostajat hoitavat vain osaksi sellaisia tehtäviä, jotka kyseisellä sektorilla ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä. Enemmistö valtion orgaaneista, laitoksista ja yrityksistä kuuluu tähän ryhmään. Vain osalla näissä arkistonmuodostajissa kertyvillä asiakirjoilla on historiallista arvoa, mikä vastaa niiden tehtäviä valtiokoneistossa, taloudessa ja yhteiskunnassa. Osa toisen kategorian arkistonmuodostajien toiminnasta kuvastuu laajalti niiden yläpuolella olevien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Pysyvästi säilytettävät asiakirjat siirretään toimivaltaisiin päätearkistoihin. Toisen kategorian arkistonmuodostajien hallintoarkistot ovat toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa. (Grundsätze 1965, § 68; 34.)

Esimerkki nro 40 kuvaa maataloudessa toimivaa toisen kategorian arkistonmuodostajaa. Noin 2000 hehtaarin laajuinen LPG Meistlin Parchimin piirissä ja Schwerinin piirikunnassa on sosialistinen maatalouden suuryritys, joka hoitaa itsenäisesti kaikkea taloudellista toimintaansa toverillisen²⁴demokratian perusteiden mukaan. LPG ei ole suoraan Parchimin piirin maatalousneuvoston alainen. Koska piirin maatalousneuvoston tehtävänä on tukea LPG:tä ammatillisesti, sisältyvät LPG:n taloudellista kehitystä kuvaavat tärkeimmät asiakirjat, kuten yrityssuunnitelmat, toimintakertomukset, yritysmaatalouden hyödyntämisasiakirjat ja vuositilinpäätökset Parchimin piirin maatalousneuvoston arkistoon. Numeroina ilmaistun kehityksen ohella on välttämätöntä dokumentoida myös sosialistisen työkollektiivin muotoutumista ja kehitystä, sen menestystä sekä ylipäänsä toverillista elämää. Tämä tapahtuu johtokunnan, osakkaiden kokousten ja komissioiden ehdotuksissa, pöytäkirjoissa ja selonteoissa, jotka eivät päädy Parchimin piirin maatalousneuvostoon. Tämän vuoksi LPG Meistlin luetaan toisen luokan arkistonmuodostajiin ja sen historiallista arvoa omaavat asiakirjat

---

²⁴ Ilmaisu alkutekstissä: ... der seine gesamte wirtschaftliche Tätigkeit auf der Grundlage der innergenossenchaftlichen Demokratie eigenverantwortlich durchführt (Grundsätze 1965, esimerkki 40; 35).

siirretään päätearkistoon. (Grundsätze 1965, esimerkki 40; 35.) LPG:n sisäistä toimintaa ja kehitystä kuvaavat asiakirjat ovat pysyvästi säilytettäviä, koska ne eivät kerry piirin maatalousneuvoston arkistoon.

Kolmanteen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat sektorillaan vain materiaali- ja henkilöstöhallinnon tehtäviä. Arkistonmuodostajat tukevat ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajia niiden päätehtävien hoidossa. Kolmanteen kategoriaan kuuluu suuri määrä valtion organisaatioita, laitoksia ja yrityksiä, jotka yleensä ovat sektorinsa hierarkian alimpia orgaaneja. Näissä arkistonmuodostajissa syntyvillä asiakirjoilla ei ole niiden tehtäviä vastaavasti lainkaan historiallista arvoa. Yksittäiset asiakirjat voivat toki olla historiallisesti arvokkaita. Kolmannen kategorian arkistonmuodostajien toiminta kuvastuu riittäväällä tavalla ylempien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Yhtäkään näiden arkistonmuodostajien asiakirjaa ei siirretä toimivaltaiseen päätearkistoon. Kolmannen kategorian arkistonmuodostajien hallintoarkistot eivät ole toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa ja hoidossa. (Grundsätze 1965, § 69; 35.) Tähän kategoriaan kuuluvien arkistonmuodostajien hallussa olevat asiakirjat ovat siis lähtökohtaisesti määräajan säilytettäviä. Arkistonmuodostajien hallintoarkistoon ei kerry pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja.

Kun Grundsätzessä katsotaan, että kolmanteen kategoriaan kuuluvien arkistonmuodostajien toiminta kuvastuu riittävästi ylempien arkistonmuodostajien asiakirjoissa, Grundsätze toteuttaa Reinhard Klugen ehdotuksen kokonaisten arkistojen hävittämisestä ja yhteiskunnan arkistollisen dokumentoinnin ankarasta valinnasta. (Katso sivu 51.)

Kolmannen kategorian arkistonmuodostajia ovat esimerkiksi piirin tai kaupungin terveys- ja sosiaalitoimen osaston alaisina toimivat lastenseimet. Osastojen asiakirjat antavat kattavan kuvan piirin terveystoimen tilasta ja kehityksestä. Lastenseimien paikkasuunnitelmat, neljännesvuosittaiset työvoimalaskelmat, suunnitelmat, pitkän aikavälin suunnitelmat (perspektiivisuunnitelmat), investointiasiakirjat ja muut asiakirjat, joilla on arvoa historiallisen tutkimuksen kannalta, ovat saatavilla piirin tai kaupungin sosiaalitoimen osastolla. Näiden tosiasioiden perusteella lastenseimet luetaan kolmannen luokan arkistonmuodostajiin eikä niiden asiakirjoja siirretä päätearkistoihin. (Grundsätze 1965, esimerkki 41; 36.)

Arvonmääritys ei voi pysähtyä arkistonmuodostajan tasolle, sillä kaikki ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjat eivät ole pysyvästi säilytettäviä ja toisen kategorian arkistonmuodostajienkin asiakirjoista vain osa. Arvonmäärityksessä laskeudutaan tarpeen mukaan arkistonmuodos-

tajatasolta yksikön arkistotasolle, aktiryhmien tasolle, aktien tasolle ja jopa yksittäisen asiakirjan tasolle asti. (Grundsätze 1965; § 70–73; 36–40.)

Arkistonmuodostajan yksiköitä voidaan arvottaa samalla tavoin kuin arkistonmuodostajia. Päämäärätehtäviä hoitavien yksiköiden asiakirjat ovat pysyvästi säilytettäviä, vastaavasti tukitehtäviä ja operatiivisia tehtäviä hoitavien yksiköiden asiakirjat ovat määräajan säilytettäviä. (Grundsätze 1965, § 70; 36). Ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajiin kuuluvan Potsdamin piirin neuvostossa on yksiköitä, jotka olennaisesti osallistuvat neuvoston päämäärätehtäviin. Tällaisia toimintayksiköitä ovat muun muassa neuvoston toimisto, edustajien kabinetti sekä suunnittelu- ja yhteenvedo-osasto. Toimintayksiköiden merkitys neuvoston toiminnassa lyö leimansa niiden asiakirjoihin, minkä vuoksi asiakirjoilla on historiallista arvoa. Piirin neuvostossa on yksiköitä, jotka hoitavat tukitehtäviä kuten yleistä hallintoa, kaaderiosastoa ja kirjanpitoja. Lisäksi on operatiivisista tehtävistä huolehtivia yksiköitä, kuten kaupan ja huollon osasto, asuinhuoneiden jaon yksikkö tai paikallisen huoltotalouden osaston piirinpolttoaineyksikkö. Näiden yksiköiden toiminnasta kertyvillä asiakirjoilla on vain käytännöllistä arvoa. (Grundsätze 1965, esimerkki 43; 36–37.)

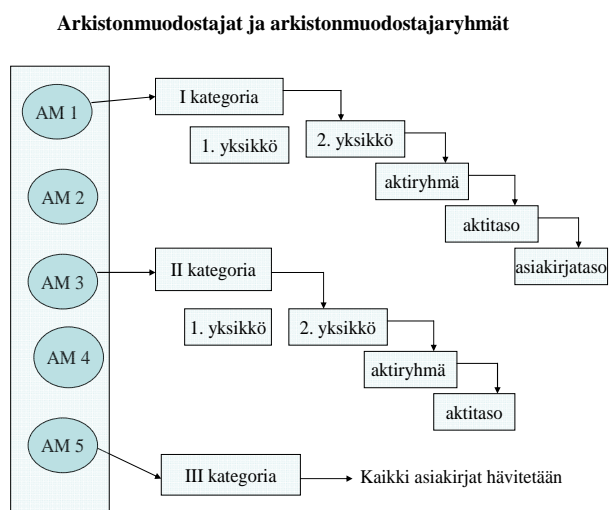
Arkistonmuodostajan toimintayksikkö voi hoitaa sekä päämäärätehtäviä että operatiivisia tehtäviä. Yksikön toiminnasta kertyy asiakirjoja, joilla on erilaiset säilytysajat. Tästä syystä arvonmääritys on tarpeen ulottaa aktiryhmien tasolle. Potsdamin piirin neuvoston paikallisen huoltotalouden osaston asiakirjoilla on historiallista arvoa silloin, kun on kyse suunnitelmista tai selontekoasiakirjoista tai paikallisten huoltolaitosten kehitystä kuvastavista yritysakteista. Osaston operatiivisesta toiminnasta kertyvillä asiakirjoilla on muutoin käytännöllinen arvo. (Grundsätze 1965, § 71, esimerkki 46; 38.)

Useimpien ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjojen arvonmäärityksessä päädytään siihen, että osalla näiden arkistonmuodostajien asiakirjoista on historiallista arvoa ja osalla ei. Tällöin on syytä ulottaa arvonmääritys akteihin ja konkreettisesti soveltaa pykälien 27 – 63 seulonnan kriteereitä (funktio, asiakirjojen sisällön laji ja luonne, asiakirjojen säilyminen, yhteiskunnalliset murrokset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet). (Grundsätze 1965, § 72; 38.) Potsdamin piirikunnan maatalousneuvosto kuuluu ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajiin. Sen tuotannon johdon toiminnasta kertyy esimerkiksi piirikunnan piirien maatalousneuvostojen akteja sekä kaadereita ja koulutusta koskevia akteja. Piirien maatalousneuvostojen aktit sisältävät piirien maatalousneuvostojen kertomuksia, istuntojen pöytäkirjoja, eläin- ja kasvituotannon katsauksia, tilastoja ja muita yhteenvedoja sekä piirikunnan maatalousneuvostojen ja piirin maatalousneu-

voston kirjeenvaihdon johtamisen parantamisesta. Näillä asiakirjoilla on historiallista arvoa. Kaadereita ja koulutusta koskevat aktit sisältävät yksittäisiä työntekijöitä koskevia arviointeja, työntekijöiden pätevyitymistä koskevia asiakirjoja, talonpoikien talvella järjestettävän koulutuksen aikataulusuunnitelmia, bonuksia, lomahakemuksia ja lomasuunnitelmia. Näillä asiakirjoilla on vain käytännöllistä arvoa. (Grundsätze 1965, esimerkki 47; 38–39.)

Monien arkistonmuodostajien asiakirjahallinnon puutteiden vuoksi akteihin sisältyvien yksittäisten asiakirjojen arvo täytyy määrittää. Grundsätze rajaa yksittäisten asiakirjojen arvonmäärityksen ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjoihin ja painottaa sitä, että yksittäisten asiakirjojen seulontaan käytetyn työajan täytyy olla samassa suhteessa tuloksiin. (Grundsätze 1965, § 73; 39–40.) Jos akteissa olevia asiakirjoja ei voi helposti poimia erilleen, niiden seulomiseen käytettävä työpanos ei kannata saavutettuun hyötyyn nähden (Grundsätze 1965, esimerkki 50; 40). Tätä voidaan pitää seulonnan periaatteena.

Grundsätzen arkistonmuodostajien arvottamisen etenemistä voidaan kuvata seuraavalla kuvalla.

Kuva 1. Arkistonmuodostajien arvonmäärityksen eteneminen.

Arkistonmuodostajan tai arkistonmuodostajaryhmien funktion analyysin jälkeen arkistonmuodostaja sijoitetaan funktion merkityksen (sektori, hierarkinen asema, toimivallan laajuus ja tehtävien merkitys) perusteella kolmeen kategoriaan. Kolmanteen kategoriaan sijoitettujen arkistonmuodostajien kohdalla arvonmääritystä ei tarvitse viedä arkistonmuodostajatasoa alemmas, koska kaikki kolmannen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjat ovat määräajan säilytettäviä. Ensimmäisen

ja toisen kategorian arkistonmuodostajien kohdalla arvonmääritys etenee portaittain aktitasolle ja jopa aktiin sisältyvän yksittäisen asiakirjan tasolle asti.

Koska kaikki ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjat eivät ole pysyvästi säilytettäviä, arvonmäärityksen seuraavassa vaiheessa pyritään tunnistamaan arkistonmuodostajan päämäärätehtäviä ja tukitehtäviä hoitavat yksiköt. Toisen kategorian arkistonmuodostajien kohdalla on tärkeää tunnistaa päämäärätehtäviä hoitavat yksiköt. Yksiköiden arvonmäärityksessä käytetään samoja kriteereitä (funktio: tehtävien merkitys, asema, toimivalta) kuin arkistonmuodostajatasolla. Pelkästään tukitehtäviä ja operatiivisia tehtäviä hoitavien yksiköiden kohdalla arvonmääritys päättyy yksikötasolle. Jos päämäärätehtäviä hoitava yksikkö hoitaa myös operatiivisia tehtäviä, arvonmääritys jatkuu aktiryhmien tasolle, jolla tunnistetaan päämäärätehtäviin ja tukitehtäviin liittyvät aktiryhmät.

Grundsätze ei ohjaa kovin tarkasti, milloin arvonmäärityksessä laskeudutaan aktiryhmien tasoa alemmas, vaan toteaa ylimalkaisesti arvonmäärityksessä päädyttävän siihen, että ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien toiminnan yhteydessä kertyy sekä pysyvästi että määräajan säilytettäviä asiakirjoja. Grundsätzen aktitason seulonnan esimerkistä voidaan päätellä, että piirien maatalousneuvostojen aktit sekä kaadereita ja koulutusta koskevat aktit liittyvät tuotannon johdon päämäärätehtävään, jonka tuloksena kertyy sekä pysyvästi että määräajan säilytettäviä akteja. Grundsätze ohjaa soveltamaan aktin ja asiakirjan tasolla tapahtuvassa arvonmäärityksessä kaikkia seulontakriteerejä: funktiota, asiakirjojen sisällön lajia ja luonnetta, asiakirjojen säilymistä, yhteiskunnallisia murroksia sekä alueellisia ja paikallisia erityispiirteitä. Arvonmäärityksessä voidaan vielä ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien kohdalla määrittää aktiin sisältyviä yksittäisiä asiakirjoja, jos aktit asiakirjahallinnon puutteiden vuoksi sisältävät sekä pysyvästi että määräajan säilytettäviä asiakirjoja. Asiakirjataso arvonmäärityksessä on kuitenkin ratkaisevaa työhön käytettävän ajan ja tuloksen hyötysuhde.

6.4.2 Malliluettelot (Musterlisten) ja arkistonmuodostajien luettelot (Registraturbildnerlisten)

Valtiollinen arkistohallinto laati arkistonmuodostajien funktioiden arvonmäärityksen pohjalta ns. malliluettelot, joissa tietyn sektorin arkistonmuodostajatyypit jaetaan kolmeen kategoriaan (Grundsätze 1965, § 75–76, 78; 41–42).

Kansansivistuksen sektorin malliluettelo esitetään taulukossa 1.

Arkistonmuodostajatyyppi	Kategoria
Kansansivistuksen ministeriö	1
Yliopistot ja korkeakoulut	1
Tieteelliset kirjastot	1
Opettajainstituutit	2
Piirikunnan kirjastot	2
Piirien ja kuntien kirjastot	3
Esiopetus (esim. lastentarhat)	3
Nuorisoavun laitokset kuten lastenkodit	3

Taulukko 1. Kansansivistuksen malliluettelo (Grundsätze 1965, esimerkki 53; 42.)

Malliluettelot eivät ota huomioon alueellisia erityispiirteitä ja esittävät yleisiä ohjeita arkistonmuodostajien sijoittamiseen ensimmäiseen, toiseen tai kolmanteen kategoriaan (Grundsätze 1965, § 77; 42).

Arkistonmuodostajien luettelot laaditaan malliluetteloiden perusteella (Grundsätze 1965, § 78; 42). Ne ovat luetteloita tietyn päätearkiston toimivaltaan kuuluvista arkistonmuodostajista. Kuhunkin kategoriaan kuuluvat arkistonmuodostajat ryhmitellään niiden asiakirjojen merkityksen mukaan. (Grundsätze 1965, § 79; 42.) Alueelliset erikoispiirteet voidaan ottaa huomioon arkistonmuodostajien luettelossa, ja malliluetteloiden kategorioista voidaan poiketa (Grundsätze 1965, § 80; 43). Arkistonmuodostajien luettelot perustuvat kaikissa päätearkistoissa pidettäviin arkistonmuodostajakortistoihin²⁵, joihin rekisteröidään kyseisen päätearkiston toimivallan piiriin kuuluvat arkistonmuodostajat (Grundsätze 1965; § 82; 43).

²⁵Päätearkistot, kuten valtiolliseen arkistohallintoon kuuluvat valtionarkistot, ylläpitivät toimivaltaansa kuuluvista arkistonmuodostajista arkistonmuodostajakortistoa (Registraturbildnerkartei), johon vietiin seuraavat tiedot: arkistonmuodostajan nimi, osoite, kategoria, hallintoarkistossa olevien asiakirjojen rajavuodet ja hyllymetrimäärä. Kolmanteen kategoriaan kuuluvista arkistonmuodostajista vietiin tiedoksi vain arkistonmuodostajatyyppi. Ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajista merkittiin kaikki tiedot. (Lexikon 1976, 234–235.)

6.4.3 Säilytettävien ja hävitettävien asiakirjojen ohjeet ja asiakirjojen luettelot (Schriftgutkatalogen)

Ennen Grundsätzeä valtiollinen arkistohallinto oli antanut määräyksiä hävitettävistä asiakirjoista. Grundsätze muutti asiakirjatasolla tapahtuvan seulonnan ohjeistusta siten, että valtiollinen arkistohallinto korvaa hävitettävien asiakirjojen luettelot uudenaikaisilla asiakirjojen säilyttämisen ja hävittämisen ohjeilla ja asiakirjaluetteloiksi (Schriftgutkatalog) kutsutuilla seulontamääräyksillä. (Grundsätze 1965, § 87; 44.) Säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet säätelevät yleisesti säilytettävien asiakirjojen luovuttamista, vastaanottoa ja säilyttämistä sekä asiakirjojen seulonnan ja hävittämisen menettelyä (Grundsätze 1965, § 88; 44).

Asiakirjaluettelot käsittävät arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuuden. Niissä esitetään aktiryhmät, aktit ja yksittäiset asiakirjatyypit ja ohjeet asiakirjojen säilytysajoista. (Grundsätze 1965, § 89; 44.) Asiakirjaluettelot voivat koskea sitovasti koko hallinnon alaa tai talouselämän lohkoa. Ne voidaan laatia myös hallinnon alan tietyille arkistonmuodostajille. (Grundsätze 1965, § 90; 44.) Asiakirjaluettelot perustuvat aktisuunnitelmiin (Aktenplan, Aktenplänen). Aiemmin laadittuja hävittämisohjeita voidaan myös käyttää hyväksi. Jos aktisuunnitelmia ei ole, voidaan laatia erikseen asiakirjaluettelot historiallista ja käytännöllistä arvoa omaavista asiakirjoista. Erillisiä asiakirjaluetteloita voidaan myöhemmin täydentää. (Grundsätze 1965, § 91, 44.)

Asiakirjaluetteloissa aktit ja asiakirjatyypit jaetaan kolmeen ryhmään, joille annetaan kirjaintunnus: arkistokelpoiset, pysyvästi säilytettävät asiakirjat, (Archivwürdig) A, läpikäytävät (Durchsicht) D ja hävitettävät (Kassation) K. Aktit ja asiakirjatyypit, joiden kohdalla on D-kirjain, on ennen hävittämistä käytävä läpi. K-kirjaimen kohdalla kerrotaan tieto asiakirjan säilytysajasta.

Taulukko 2. kuvaa Grundsätzen esimerkin nro 55 mukaista asiakirjaluetteloa.

Nro	Aktisuunnitelman asema	Akti tai asiakirjatyyppe	Arkistokelpoinen (A)	Läpikäytävät (D)	Hävittävät (K)
1	00 01 00	Työjärjestykset	A		
2	00 01 05	Organisaatiosuunnitelmat	A		
3	74 15 30	Työoikeuskysymykset		D 10	
4	51 10 10	Vastaväitteet ja valitukset met- sästyksen osanottajista		D 5	
5	19 12 00	Kaaderiposti			K 5
6	82 14 10	Määräaikaisten painotuotteiden jaot ja poistot			K 2

Taulukko 2. Asiakirjaluetteloiden jäsentäminen (Grundsätze 1965, § 94, esimerkki 55; 45.)

Taulukkoon on poimittu asiakirjatyyppejä Saksan demokraattisen tasavallan piirikunnan, piirien, kaupunkipiirien ja kaupungin piirikuntien aktisuunnitelmasta (Grundsätze 1965, § 94, esimerkki 55; 45). Lisäksi voidaan laatia erillisiä asiakirjaluetteloita. Kaikkien hallinnonalojen hallinto-orgaaneilla on yleisiä hallintotehtäviä kuten yleinen hallinto, taloushallinto ja kaaderitehtävät, joiden yhteydessä kertyy etupäässä lyhyen aikaa säilytettäviä massa-asiakirjoja. Näiden tehtävien yhteydessä kertyville asiakirjoille voidaan laatia erillisiä asiakirjaluetteloita. (Grundsätze 1965, § 92; 44.) Erillisiä asiakirjaluetteloita voidaan laatia myös kullakin hallinnon ja talouden alalla kertyvistä lomakemuotoisista tai painetuista massa-asiakirjoista. Esimerkiksi pankki-, luotto- ja säästöpankkisektorilla kertyy lukemattomia lomakemuotoisia ja painettuja massa-asiakirjoja, joita esiintyy vain tällä sektorilla. Massa-asiakirjoja käsittäviä asiakirjaluetteloita voidaan käyttää yksinkertaistetun seulonnan²⁶ perustana. Kun asianomaiselle sektorille laaditaan kattava asiakirjaluettelo, erilliset asiakirjaluettelot voivat olla osa sektorin kattavaa asiakirjaluetteloa. (Grundsätze 1965, § 93; 44.)

Hallinnonala ja valtiollinen arkistohallinto tai toimivaltainen päätearkisto laativat tiiviissä yhteistyössä asiakirjaluettelot sekä säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet (Grundsätze 1965, § 95; 45). Sen jälkeen, kun valtiollinen arkistohallinto on hyväksynyt ja rekisteröinyt asiakirjaluettelot ja säilyttä-

²⁶ Yksinkertaistettua seulontaa tarkastellaan lähemmin luvussa 6.5. Seulonnan ja hävittämisen menettelyt.

misen ja hävittämisen ohjeet, arkistonmuodostajat voivat panna ne toimeen (Grundsätze 1965, § 96; 46).

Koska Grundsätzen jälkeen annettuja asiakirjaluetteloita ja seulonnan ohjeita ei voi verrata valtiollisen arkistohallinnon aikaisempiin seulontapäätöksiin, on vaikea arvioida, miten paljon asiakirjaluettelot eroavat vanhoista seulontapäätöksistä. Jos aiemmat seulontapäätökset olivat luetteloita määräajan säilytettävistä asiakirjoista, voidaan todeta, että asiakirjaluettelot, joissa esitetään myös pysyvästi säilytettävät asiakirjat, heijastavat Grundsätzen pyrkimystä siirtyä negatiivisesta seulonnasta positiiviseen seulontaan. Määräajan säilytettävälle massa-asiakirjoille laaditut asiakirjaluettelot ovat käytännöllinen ratkaisu ja edustavat negatiivista seulontaa.

6.4.4 Korvausfilmaus (Ersatzverfilmung)

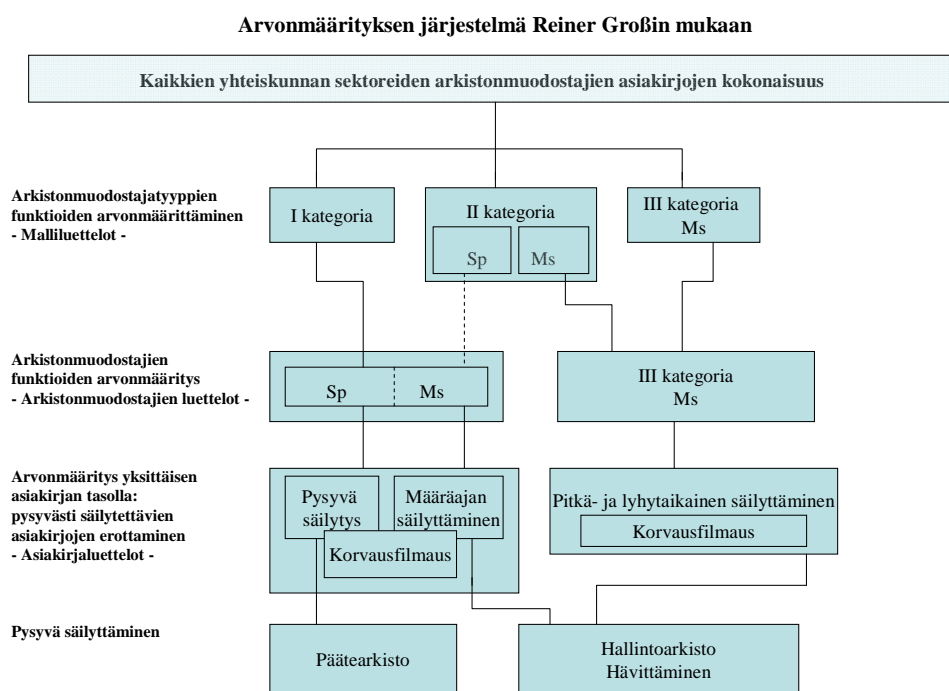
Viimeisenä seulonnan keinona Grundsätze esittelee korvausfilmauksen, jolla tarkoitetaan pitkähkön ajan säilytettävien asiakirjojen mikrofilmausta ja asiakirjojen hävittämistä mikrofilmauksen jälkeen (Grundsätze 1965, § 129; 52). Ennen korvausfilmausta Grundsätzen seulontakriteereitä on testattava asiakirjoihin. Mikrofilmausta voidaan käyttää, kun seuraavat edellytykset täyttyvät:

- Filmauksen kustannusten täytyy olla kansantalouden kannalta edullisempia kuin säilytyskustannusten tai makasiinitilojen rakentamiskustannusten.
- Kysymykset mikrofilmien käytöstä oikeudellisina todistusvälineinä ovat selvät.
- Mikrokuvausotosten tulee olla riittävässä määrin tulkittavissa.
- Asiakirjojen kuvausta suunniteltaessa täytyy ottaa huomioon, että kuvattuja asiakirjoja voidaan rationaalisesti käyttää. (Grundsätze 1965, 130; 52.)

Grundsätze ei kerro, millaisten arkistonmuodostajien asiakirjoja ja mitä asiakirjoja voitaisiin korvausfilmata. Kyseessä lienevät ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien pitkään säilytettävät asiakirjat. Jäljempänä esitetty Reiner Großin kuva arvonmäärityksen järjestelmästä antaa tosin ymmärtää, että myös kolmannen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjat kuuluisivat korvausfilmauksen piiriin.

Reiner Groß havainnollisti Taschenbuch Archivwesen der DDR -teokseen sisältyvässä artikkelissaan valtiollisen arkistohallinnon seulonnan järjestelmää kuviossa 2. Groß käyttää artikkelissaan Bewertung des Schriftgutes 1960-luvun lopulla syntynyttä Informationbewertung -käsitettä, joka

voidaan kääntää informaation arvonmäärittämiseksi. Käsite esiintyy 1960- ja 1970-lukujen vaihteen seurantateksteissä. Käsitteenä se on yhtä lyhytaikainen kuin Grundsätzen käyttämä Wertermittlung -käsite. Myöhemmin arkistohallinnon julkaisuissa ja Archivmitteilung -lehden artikkeleissa käytetään yksinomaan Bewertung -käsitettä. Kuvion kirjainlyhenne sp tarkoittaa pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja ja ms määrärajan säilytettäviä asiakirjoja.

Kuva 2. Informaation arvonmäärittämisen järjestelmä (Groß 1971, 71).

Arvonmäärityksen kohteena on yhteiskunnan kaikkien sektoreiden arkistonmuodostajien kokonaisuus. Ylimmällä tasolla valtiollinen arkistohallinto määrittää eri sektoreiden arkistonmuodostajatyypin arvon. Arkistonmuodostajatyypit jaetaan niiden funktioiden perusteella kolmeen kategoriaan. Käytettävä seurantakriteeri on funktio. Ylimmän tason arvonmäärityksen tuloksena syntyvät arkistonmuodostajatyypin malliluettelot.

Arkistonmuodostajien tasolla päätearkistot malliluetteloita apuna käyttäen arvottavat toimivaltaansa kuuluvat arkistonmuodostajat. Seurantakriteerit ovat funktio, alueelliset erityispiirteet ja yhteiskunnalliset murrokset. Päätearkistot voivat muuttaa malliluetteloiden luokituksia ja siirtää malliluettelossa toisessa kategoriassa olevan arkistonmuodostajan ensimmäiseen luokkaan. Arvonmäärityksen tuloksena syntyvät arkistonmuodostajaluettelot.

Alimpana Großin kuvassa on yksittäisen asiakirjan tasolle etenevä arvonmääritys, jossa käytetään kaikkia seulontakriteereitä. Pysyvästi ja määrääjän säilytettävien asiakirjojen valinnan apuna käytetään asiakirjaluetteloita. Mikrofilmauksella korvattavat asiakirjat valitaan tällä tasolla.

Seulontajärjestelmän viimeisessä vaiheessa ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien pysyvästi säilytettävät asiakirjat siirretään päätearkistoihin. Kaikkien arkistonmuodostajien määrääjän säilytettävät asiakirjat hävitetään arkistonmuodostajien hallintoarkistoissa.

6.4.5 Yhteenveto

Tarkastelen tässä alaluvussa Grundsätzessä ilmenevää makroseulontaa. Grundsätzen arvonmäärityksen ja seulonnan menetelmä on selvästi makroseulontaa, joka alkaa arkistonmuodostajien tehtävien, aseman, toimivallan ja arkistonmuodostajien välisten suhteiden analyysistä. Ilmaisuuksien kompleksisuudesta tarkoittaa juuri makroseulonnan mukaista analyysiotetta. Grundsätzen arvonmääritysteoria lähtee siitä, mitä merkittävämpiä arkistonmuodostajan tehtävät ovat, mitä korkeampi sen asema sektorinsa hierarkiassa on ja mitä laajempi sen toimivalta on, sitä arvokkaampia asiakirjoja se tuottaa. Funktion arvo ja asiakirjojen arvo vastaavat toisiaan.

Grundsätze pyrkii yhteiskunnan tasolla tunnistamaan yhteiskunnallisesti merkittävimpiä tehtäviä hoitavat ja arvokkaimpia asiakirjoja tuottavat arkistonmuodostajat. Mahdollisimman yleisellä tasolla pyritään tunnistamaan myös ne arkistonmuodostajat, joiden toiminnan yhteydessä ei synny säilyttämisen arvoisia asiakirjoja. Analyysin tuloksena on arkistonmuodostajien jako malliluetteloissa kolmeen kategoriaan. Arkistonmuodostajien jakaminen kolmeen kategoriaan eliminoi varsin tehokkaasti pääasiallisesti määrääjän säilytettäviä asiakirjoja tuottavat arkistonmuodostajat. Kun lähtökohtana on, että funktio arvo ja asiakirjojen arvo ovat suorassa suhteessa toisiinsa, on mahdollista tehdä niin radikaali ratkaisu, että yhteiskunnan tasolla (malliluettelot) päätetään kokonaisten arkistonmuodostajaryhmien arkistojen hävittämisestä. Radikaalia arvonmääritystä pehmentää kuitenkin yhteiskunnallisten murrosten ja alueellisten erityispiirteiden huomioon ottaminen arkistonmuodostajaluetteloissa.

Grundsätzen arvonmäärityksen ja seulonnan menetelmään kuuluu myös mikroseulonta. Vaikka Grundsätze sisältää olettamuksen, että funktion arvo ja asiakirjan arvo korreloivat keskenään, se antaa mahdollisuuden testata tätä olettamusta. Askel mikroseulontaan otetaan, kun arkistonmuodostajien arvoluokituksen jälkeen 70. §:ssä todetaan, etteivät kaikki ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien toiminnassa kertyvät asiakirjat ole pysyvästi säilytettäviä. Arkistonmuodostajien toi-

mintayksiköiden hoitamia tehtäviä punnitsemalla pyritään tunnistamaan päämäärätehtäviin liittyvät aktiryhmät. Tämän jälkeen arvonmääritys etenee ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien kohdalla aktiryhmän tasolta aktien tasolla ja tarvittaessa akteihin sisältyviin yksittäisiin asiakirjoihin asti. Tuolloin arvonmäärityksessä selvitetään asiakirjojen keskinäisiä suhteita Grundsätzen kriteereitä, asiakirjojen lajia, säilymistä, yhteiskunnallisia murroksia ja alueellisia erityispiirteitä käyttäen. Mikroanalyysissa ei kuitenkaan analysoida asiakirjojen tietosisältöä. Mikroseulontaan kuuluvat asiakirjojen säilytysaikoja sisältävät asiakirjaluettelot ja erilliset asiakirjaluettelot.

6.5. Seulonnan ja hävittämisen menettelyt

Valtiollisella arkistohallinnolla ei Grundsätzen esipuheen mukaan ollut yhtenäistä arvonmäärityksen, seulonnan ja hävittämisen järjestelmää (Grundsätze 1965, 5). Käytännön syistä tarvittiin seulontaa ja hävittämistä säätelevä normi. Tähän tarpeeseen vastaavat Grundsätzen kaksi viimeistä lukuja. Ne käsittelevät seulontakomissioiden tehtäviä sekä säilyttämiseen, arkistojen siirtoihin, seulontaan ja hävittämiseen liittyviä velvoitteita, vastuita ja menettelyjä.

Valtiollisen arkistohallinnon, valtionarkistojen, valtion keskusvirastojen tai talouden johtorganisaatioiden yhteydessä toimi seulontakomissioita, joiden jäseniksi kutsuttiin valtiollisen arkistohallinnon, valtionarkistojen ja valtion arkistolaitokseen kuuluvien valtion ja organisaatioiden edustajia. Komissioiden jäseniksi ja neuvonantajiksi tuli määrätä myös valtion viranomaisen ja talouselämän orgaanien vastuunalaisia työntekijöitä. (Grundsätze 1965, § 97–98; 46.) Piirikunnan neuvoston arkistohallinnon yksikön yhteyteen oli mahdollista nimetä työryhmä, jonka tehtävänä oli tehdä yhteistyötä valtionarkiston seulontakomission kanssa (Grundsätze 1965, § 99; 46).

Valtiollisen arkistohallinnon yhteydessä toimivan seulontakomission tehtävänä oli neuvoa valtiollista arkistohallintoa arvonmäärityksen ja seulonnan perustavalaatuisissa kysymyksissä, edistää Grundsätzen toimeenpanoa valtion arkistolaitoksessa sekä tehdä tutkimustyötä seulonnan alalla. Seulontakomission tehtävänä oli vaikuttaa ensimmäisen, toisen ja kolmannen kategorian arkistonmuodostajien malliluetteloiden (Musterlisten) valmisteluun, koordinoita valtionarkistojen toimivaltaan kuuluvien arkistonmuodostajien jakoa arkistonmuodostajien luetteloihin (Registraturbildnerlisten) ja tarkastaa ne sekä esittää niiden vahvistamista valtiolliselle arkistohallinnolle. Lisäksi seulontakomission tehtäviin kuului tukea kokonaisia hallinnonaloja koskevien seulontaohjeiden ja asiakirjaluetteloiden valmistelua ja hyväksyä ne. Seulontakomissio tarkasti ja hyväksyi esitykset määräajan säilytettävien asiakirjojen korvausfilmauksesta. (Grundsätze 1965, § 100; 46.) Valtiollisen ar-

kistohallinnon seulontakomission asema Grundsätzen kehittämisessä ja soveltamisessa on huomattava.

Valtionarkistojen seulontakomissioiden tehtävänä oli valtiollisen arkistohallinnon laatimien malliluetteloiden perusteella työstää arkistonmuodostajien luettelot valtionarkiston toimivaltaan kuuluvista arkistonmuodostajista. Valtionarkistojen seulontakomissiot koordinoivat piirikuntien arkistojen toimivaltaan kuuluvien arkistonmuodostajien jaotusta kolmeen kategoriaan, tarkastivat luettelot ja esittivät niiden hyväksymisen valtionarkistolle. Seulontakomissiot vastasivat ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien pysyvästi säilytettävien asiakirjojen turvaamisesta ja niiden siirtämisestä valtionarkistoihin ja muihin päätearkistoihin. Seulontakomissioiden tuli ohjata ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjahallintoa ja edistää asiakirjalueteloiden laatimista. (Grundsätze 1965, § 101; 47.)

Valtion keskusviraston tai talouden johto-organisaation yhteydessä toimiva seulontakomissio tuki kyseisen sektorin aktisuunnitelman laadintaa sekä antoi lausuntoja arkistonmuodostajien ryhmityksestä malliluetteloihin ja asiakirjalueteloiden valmistelusta. Seulontakomission tehtävänä oli myös valvoa toimivaltaansa kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjahallintoa ja seulontaa. (Grundsätze 1965, § 102; 47.)

Grundsätze velvoitti arkistonmuodostajat säilyttämään niiden toiminnan yhteydessä kertyvät asiakirjat niitä koskevien määräysten mukaisesti ja säilytysaikojen umpeutumiseen asti. Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien pidempään säilytettävät asiakirjat säilytettiin hallintoarkistoissa. Kun asiakirjaluetelossa D-kirjaimella merkittyjen asiakirjojen säilytysaika oli umpeutunut, oli varmistettava, olivatko asiakirjat pysyvästi vai määräajan säilytettäviä. (Grundsätze 1965, § 104; 47.) Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjojen säilytysajat vahvistettiin asiakirjalueteloissa (Grundsätze 1965, § 107). Jos kolmanteen kategoriaan kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjojen säilytysaika ei oltu määrätty lainsäädännössä tai seulontamääräyksissä, arkistonmuodostajat tai niiden yläpuolella olevat arkistonmuodostajat päättivät säilytysajoista (Grundsätze 1965, § 108).

Grundsätze säätelivät asiakirjojen siirtovelvollisuutta. Arkistonmuodostajan toimintayksiköt olivat velvollisia siirtämään säännöllisin väliajoin tai tarpeen mukaan asiakirjat toimintayksiköistä hallintoarkistoon. Arkistonmuodostajat päättivät itse siirron ajankohdasta. (Grundsätze 1965, § 109–110; 48). Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajat olivat velvollisia siirtämään pysyvästi säilytettävät asiakirjansa päätearkistoon. Säännöllisin väliajoin tapahtuvat asiakirjasiirrot päätearkis-

toihin vähensivät siirtojen sattumanvaraisuutta ja helpottivat päätearkistojen työtä ja makasiinitilojen hallintaa. (Grundsätze 1965, § 111–112; 48.) Valtiollinen arkistohallinto tai vastuunalainen hallintoarkisto vahvisti siirtojen ajankohdat (Grundsätze 1965, § 113; 49). Asiakirjojen siirrosta hallintoarkistosta päätearkistoon oli laadittava luovutusluettelot (Grundsätze 1965, § 114; 49).

Asiakirjojen seulominen ja hävittäminen oli luvanvaraista (Grundsätze 1965, § 115; 49). Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajat tekivät hävittämisesityksen niitä ohjaavalle päätearkistolle (Grundsätze 1965, § 116, 118; 49–50). Hävittämisesitys tuli tehdä asiakirjojen säilytysajan umpeuduttua tai sen jälkeen, kun asiakirjoja ei enää tarvittu arkistonmuodostajan toiminnassa tai oikeusturvan takeena (Grundsätze 1965, § 119; 50). Hävittämisesitys oli tehtävä valtiollisen arkistohallinnon siihen tarkoitukseen vahvistamalle määrämuotoiselle lomakkeelle (Grundsätze 1965, § 120; 50). Arkistonmuodostajien hävittämisesitykset käsiteltiin valtiollisten arkistojen toimivaltasäädösten mukaisesti. Saksan keskusarkisto hyväksyi keskusviranomaisten hävittämisesitykset, valtionarkistot taas toimivaltaansa kuuluvien piirikunnan neuvostojen ja niiden alaisten organien sekä piirien neuvostojen ja kaupunkien seulontahakemukset (Grundsätze 1965, § 121; 50–51). Asiakirjat sai seuloa ja hävittää vasta sitten, kun toimivaltainen päätearkisto oli antanut siihen luvan (Grundsätze 1965, § 122). Määräajan säilytettävien asiakirjojen seulominen ja hävittäminen tapahtui hallintoarkistossa. Päätearkistoissa ei enää seulottu ja hävitetty, mistä voitiin poiketa silloin, jos lakkautetulla arkistonmuodostajalla ei ollut seuraajaa ja sen asiakirjat jouduttiin siirtämään turvaan päätearkistoon (Grundsätze 1965, § 117; 50.)

Grundsätze kevensi seulontaesitysten hyväksyttämismenettelyä yksinkertaistetuksi seulontamenettelyksi (Vereinfachtes Kassationsverfahren) kutsutulla menettelyllä, jossa arkistonmuodostaja saattoi omalla vastuullaan säädösten mukaan seuloa ja hävittää asiakirjaluetteloihin sisältyviä asiakirjoja ilman valtiollisen arkistohallinnon organien myötävaikutusta. (Grundsätze 1965, § 124, 51.) Yksinkertaistettu seulontamenettely vapautti kokonaan kolmannen kategorian arkistonmuodostajat seulontaesitysten hyväksyttämistä. Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien ei tarvinnut hakea lupaa erillisten asiakirjaluetteloiden (katso s. 61) sisältämien massa-asiakirjojen sekä viisi vuotta ja sitä vähemmän aikaa säilytettävien asiakirjojen hävittämiseen, jos nämä asiakirjat sisältyivät valtiollisen arkistohallinnon hyväksymiin asiakirjaluetteloihin (Grundsätze 1965, 126; 51–52.) Myös yksinkertaistetussa seulontamenettelyssä asiakirjojen hävittäminen tuli todentaa hallintoarkiston laatimalla hävittämispöytäkirjalla, joka sisälsi tiedot arkistonmuodostajan nimestä, hävitettyjen asiakirjojen nimekkeestä, asiakirjan paikasta aktisuunnitelmassa, hävitettyjen asiakirjojen määrästä ja rajavuosista. (Grundsätze 1965, § 127; 52.)

Seulonnan ja hävittämisen menettelyitä ja vastuita säätelevät luvut sisältävät muita lukuja enemmän käytännöllisiä ohjeita. Määräajan säilytettävien asiakirjojen hävittämisen todentaminen hävittämisspöytäkirjaan ja arkistosiirtojen suunnitelmallisuus ovat arkistoalan hyviä käytänteitä. Ensimmäisen ja toisen kategorian viranomaisten velvoite hyväksyttää määräajan säilytettävien asiakirjojen hävittäminen toimivaltaisella päätearkistolla tuntuu kankealta, mutta menettelyn tarkoituksena on luultavasti ollut vakiinnuttaa seulonnan ja hävittämisen käytänteitä. Kiinnostava seikka seulonnan ja hävittämisen menettelyissä on seulentakomissioiden asettaminen. Haluttiinko arvonmääritykseen tuoda valtiollisen arkistohallinnon ja arkistonhoitajien ammattikunnan ulkopuolisia näkemyksiä ja asiantuntemusta?

7. PÄÄTELMÄT JA JATKOTUTKIMUKSEN AIHEET

Tutkimuskohteeni oli Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon vuonna 1965 antama normi Grundsätze der Wertermittlung. Asetin vastattavaksi kuusi tutkimuskysymystä: Miten Grundsätze määrittä asiakirjojen arvon? Mitä olivat Grundsätzessä ilmenevät valtiollisen arkistohallinnon seulentapoliittiset tavoitteet? Millaiset olivat Grundsätzen seulentakriteerit? Mikä oli seulentapoliitiikan toteuttamiseksi kehitetty seulentastrategia? Millaisia olivat Grundsätzen seulentaperiaatteet? Mitkä olivat Grundsätzen säätelemät seulonnan ja hävittämisen menettelyt? Kysymyksiin haettiin vastauksia tutkimusaineiston analyysin avulla. Vastaukset on tiivistetty taulukkoon nro 3 (liite 2)

Tutkimuskysymyksiin vastaaminen oli mahdollista, koska Grundsätze on siinä mielessä poikkeuksellinen seulonnan perusteita käsittelevä asiakirja, että arvonmääritysteoria, seulentapoliittiset tavoitteet, seulonnan menetelmät ja keinot tavoitteiden toteuttamiseksi on eksplikoitu selvästi. Useimmissa seulentanormeissa arvonmääritysteoria on kuitenkin luettavissa vain rivien välistä.

Arvonmääritysteoria vastaa kysymykseen, mistä asiakirjojen arvo lähtee. Monissa seulentasuuntauksissa arvoa etsitään asiakirjan tietosisällöstä. Grundsätzen laatinut valtiollisen arkistohallinnon tutkimusryhmä vastasi kysymykseen toisin ja löysi arvon lähteet arkistonmuodostajasta ja sen toiminnasta. Tutkimusryhmän lähtökohta oli, että arkistonmuodostajan yhteiskunnallisella funktiolla on merkitystä asiakirjojen arvolle. Funktion arvo korreloi asiakirjojen arvon kanssa. Grundsätze edustaa puhdasoppista provenienssipohjaista ja funktionaalista seulontaa. Sosialistisessa yhteiskunnassa oli luonnollista, että valtiollisen arkistohallinnon arvonmääritysteoria perustui dialektiseen ja historialliseen materialismiin, joka antoi arvonmääritystä suorittavalle historioitsija-

arkistonhoitajalle mitta-asteikon arkistonmuodostajan yhteiskunnallisen funktion arviointiin. Muuten arvonmäärityksen perustuminen dialektiseen ja historialliseen materialismiin jää kuitenkin Grundsätzensä abstraktiksi ja ohueksi.

Arvonmääritysteorian provenienssipohjaisuus näkyy myös Grundsätzen arvo-opissa, käsityksessä asiakirjan arvosta. Asiakirjan arvo määräytyi asiakirjan viittaaman yhteiskunnallisen ilmiön objektiivisesta merkityksestä sekä siitä, kuinka paljon asiakirja antaa tietoa kyseisestä ilmiöstä. Yhteiskunnallisen ilmiön merkityksen arvioimisessa ei tutkittu asiakirjojen tietosisältöä vaan arvioitiin asiakirjojen heijastaman tehtävän merkitystä. Asiakirjoilla oli käytännöllistä tai historiallista arvoa. Asiakirjan käytännöllinen arvo ilmeni asiakirjan ominaisuudesta todistusvälineenä ominaisuudesta todistusvälineenä ja muistin tukena valtion, talouden ja yhteiskunnan poliittisiin, oikeudellisiin, taloudellisiin, hallintoteknisiin ja muihin tarkoituksiin sekä DDR:n kansalaisten oikeusturvan lähteenä. Asiakirjat, joilla oli käytännöllistä arvoa, säilytettiin määräajan hallintoarkistoissa. Asiakirjan historiallinen arvo riippuu siitä, miten hyvin se palveli historian tutkimuksen lähteenä ja miten se auttoi ymmärtämään yhteiskunnallista kehitystä. Historiallista arvoa omaavat asiakirjat säilytettiin pysyvästi päätearkistossa.

Valtiollisen arkistohallinnon vaikea Massenproblem -ongelma näkyy Grundsätzen seulontapoliittisten tavoitteiden käytännöllisyytenä. Seulontapoliittiset tavoitteet voidaan jakaa toiminnallisiin, taloudellisiin ja laadullisiin tavoitteisiin. Toiminnallisiin tavoitteisiin kuului, että pysyvästi ja määräajan säilytettävät asiakirjat erotetaan toisistaan jo arkistonmuodostajan toimesta, ja päätearkistoihin siirretään vain pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. Arkistoaineistojen luetteloinnin ja kuvailun helpottuminen ja nopeutuminen on toinen toiminnallinen tavoite. Kolmas toiminnallinen tavoite liittyi arkistonmuodostajien asiakirjahallinnon ohjaamiseen, nimittäin arkistonmuodostajien jakaminen kolmeen kategoriaan mahdollisti päätearkistojen keskittymisen merkittäviin, arvokkaita asiakirjaaineistoja tuottaviin arkistonmuodostajiin. Taloudellinen tavoite oli, että seulonta helpottaa massaasiakirjojen hallintaa ja tilaongelmien ratkaisua. Tehokas seulonta vähentää tila- ja työkustannuksia. Grundsätzen laadullinen tavoite oli se, että tieteellinen tutkimus saa käyttöönsä ylimääräisestä painolastista puhdistettuja, ilmaisuvoimaisia arkistoja. Positiivisen valinnan saavuttaminen oli myös tärkeä laadullinen tavoite.

Seulontakriteerit määriteltiin arvonmäärityksen tieteellisesti perustelluiksi näkökohdiksi ja seulontaperiaatteet seulonnan yleisiksi toimintaohjeiksi. Grundsätzen analyysissä (katso liite 1) ilmeni, että seulontakriteerit ovat myös seulontaperiaatteita. Menetelmät sisältävät yhden seulontaperiaatteen,

joka rajaa mikrotason alimmalle tasolle ulottuvan asiakirjojen seulonnan vain ensimmäisen luokan arkistonmuodostajien akteihin sisältyviin yksittäisiin akteihin silloin, kun asiakirjat ovat helposti erotettavissa toisistaan.

Arkistonmuodostajia ja niiden toiminnan yhteydessä kertyvien asiakirjojen arvonmäärityksessä hyödynnettiin viittä keskeistä seulontakriteeriä: funktio, asiakirjan laji ja luonne, asiakirjojen säilyminen, yhteiskunnalliset murrokset ja alueelliset erityispiirteet.

Seulontakriteereistä tärkein oli funktio, joka kattoi arkistonmuodostajan sektorin, aseman sektorin organisatorisessa rakenteessa, tehtävät ja toimivallan. Grundsätze luo monien esimerkkien kautta mallin arkistonmuodostajan sektorin, organisatorisen aseman, tehtävien ja toimivallan analysoinnista, mutta ei esitä, miten sektori, asema, tehtävät tai toimivalta määritellään yksityiskohtaisemmin. Tehtävien luonne on kuitenkin tärkeä erottaja. Analyysissa pitäydytään sektoreiden ja eri hierarkioiden rajoissa. Tehtäviä ei tarkastella sektori- ja organisaatorajat ylittävinä kokonaisuuksina.

Asiakirjan laji ja luonne -seulontakriteeri ei viittaa tietosisältöön, vaan kuvaa arkistonmuodostajan tehtävien hoitoa kuvaavia asiakirjatyyppejä.

Asiakirjojen säilymisessä Grundsätze erottaa neljä aspektia, jotka ovat asiakirjojen säilymisen muoto, asiakirjojen säilymisen kattavuus, päällekkäinen säilyminen ja säilymisen keskittyminen. Asiakirjojen säilymisen muoto tarkoittaa alkuperäisasiakirjan ja jäljenteen suhdetta ja säilymisen kattavuus ja täydellisyys asiakirjoissa mahdollisesti olevia aukkoja. Päällekkäinen säilyminen tarkoittaa asiakirjan esiintymistä monena samanlaisena kappaleena. Keskittymisessä on kyse kokonaan tai osittain päällekkäistä tietoa sisältävien asiakirjojen toiminnallisista ja sisällöllisistä suhteista. Päällekkäistä säilymistä ja säilymisen keskittymistä kuvataan monien esimerkkien avulla, mutta nämä aspektit avautuvat huonosti. Nämä seulontakriteerit saivat myös Grundsätzen kommentteissa paljon huomiota osakseen, olihan keskitetyn hierarkisen hallinnon tuottama päällekkäisten asiakirjojen ja tietojen runsaus DDR:n asiakirjahallinnon suurimpia ongelmia. Siksi on merkille pantavaa, ettei Grundsätze juurikaan ohjeista ilmiön hillitsemistä. Yhteiskunnallisten murrosaikojen sekä taloudellisten ja alueellisten erityispiirteiden sisällyttäminen seulontakriteereihin voi juontua historiallisesta materialismista.

Grundsätzen arvonmäärityksen ja seulonnan menetelmä on selvästi makroseulontaa, joka alkaa arkistonmuodostajien tehtävien, aseman, toimivallan ja arkistonmuodostajien välisten suhteiden analyysistä. Ilmaisuuksien kompleksisuudesta tarkoittaa juuri makroseulonnan mukaista ana-

lyysiotetta. Grundsätze pyrkii yhteiskunnan tasolla tunnistamaan funktioltaan merkittävimmät ja arvokkaimpia asiakirjoja tuottavat arkistonmuodostajat. Mahdollisimman yleisellä tasolla pyritään tunnistamaan myös ne arkistonmuodostajat, joiden toiminnan yhteydessä ei synny säilyttämisen arvoisia asiakirjoja. Analyysin tuloksena on arkistonmuodostajatyypin jako malliluetteloissa kolmeen kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat yhteiskunnallisia päämäärätehtäviä omalla sektorillaan hoitavat arkistonmuodostajat, joiden asiakirjat säilytettiin pysyvästi päätearkistoissa. Toisessa kategoriassa olivat ne arkistonmuodostajat, joiden tehtävistä osa oli yhteiskunnallisesti merkittäviä. Merkittävien tehtävien yhteydessä kertyvät asiakirjat säilytettiin pysyvästi ja muut hävitettiin. Kolmanteen kategoriaan kuuluivat ylläpito- ja tukitehtäviä hoitavat arkistonmuodostajat, joiden asiakirjat hävitettiin kokonaan.

Arkistonmuodostajien jakaminen kolmeen kategoriaan eliminoi varsin tehokkaasti pääasiallisesti määrääjän säilytettäviä asiakirjoja tuottavat arkistonmuodostajat. Kun lähtökohtana on, että funktion arvo ja asiakirjojen arvo ovat suorassa suhteessa toisiinsa, on mahdollista tehdä niin radikaali ratkaisu, että yhteiskunnan tasolla (malliluettelot) päätetään kokonaisten arkistonmuodostajaryhmien arkistojen hävittämisestä. Valtionarkistojen toiminta-alueittain laadituissa arkistonmuodostajaluetteloissa oli kuitenkin mahdollista ottaa yhteiskunnalliset murrokset ja alueelliset erityispiirteet huomioon ja poiketa malliluetteloiden luokitukselta.

Grundsätzen menetelmä sisältää myös mikroseulonnan. Vaikka Grundsätze olettaa funktion ja asiakirjan arvon korreloivan keskenään, se sisältää mahdollisuuden testata tätä olettamusta. Mikroseulonta alkaa, kun arkistonmuodostajien arvoluokituksen jälkeen 70 §:ssä todetaan, etteivät kaikki ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien toiminnassa kertyvät asiakirjat ole pysyvästi säilytettäviä. Arkistonmuodostajien toimintayksiköiden hoitamia tehtäviä punniten pyritään tunnistamaan päämäärätehtäviin liittyvät aktiryhmät. Sitten arvonmääritys etenee ensimmäisen luokan arkistonmuodostajien kohdalla aktiryhmän tasolta aktien tasolle ja tarvittaessa akteihin sisältyviin yksittäisiin asiakirjoihin asti. Tuolloin tutkitaan asiakirjojen keskinäisiä suhteita asiakirjojen lajia, säilymisen kattavuutta, yhteiskunnallisia murroksia ja alueellisia erityispiirteitä käyttäen. Mikroanalyysissa ei kuitenkaan analysoida asiakirjojen tietosisältöä. Mikroseulontaan kuuluvat asiakirjojen säilytysaikoja sisältävät asiakirjaluettelot ja erilliset asiakirjaluettelot sekä korvausfilmaus.

Grundsätzen kaksi viimeistä lukua käsittelevät seulontakomissioiden tehtäviä sekä säilyttämiseen, arkistojen siirtoihin, seulontaan ja hävittämiseen liittyviä velvoitteita, vastuita ja menettelyjä. Luvut sisältävät muuta Grundsätzeä konkreettisempia ohjeita ja seulonnan hyviä käytänteitä. Kiinnostava

piirre on seulontakomissioiden, joiden jäseniksi nimitettiin myös arkistohallinnon ulkopuolisia asiantuntijoita, asettaminen valtiollisen arkistohallinnon ja valtionarkistojen yhteyteen ohjaamaan arvonmäärittäystä ja seulontaa.

Rajasin tutkimuskysymykseni arvonmäärittäyksen ja seulonnan keskeisempiin seikkoihin. Näiden kysymyksiin vastaaminen ei tarkoita, että Grundsätze olisi tyhjiin ammennettu. Päinvastoin, siitä avautuu uusia tutkimuskysymyksiä. Arvonmäärittäyksen perustuminen historialliseen materialismiin vaikuttaa Grundsätzen esimerkkien valossa kuorurutukselta. DDR:ssä laadittujen malliluetteloiden ja arkistonmuodostajien luetteloiden perusteella voisi päätellä, miten historiallista materialismia sovellettiin arkistonmuodostajien sijoittamisessa eri kategorioihin ja miten yhteiskunnan eri sektoreita arvotettiin. Oliko joillakin sektoreilla enemmän ensimmäisen tai kolmannen kategorian arkistonmuodostajia? Arvostettiin kaikkialla sektoreilla esimerkiksi tuotantotehtäviä hoitavia arkistonmuodostajia?

Grundsätzen arvonmäärittäyksen malli muistuttaa Santen ja Rohrin mallia. Olisi kiinnostavaa selvittää, mitä yhteissaksalaisen seulontaperinnön osia Grundsätzen kirjoittajat säilyttivät, muuntelivat ja kehittivät edelleen. Grundsätzen esipuhe viittasi Neuvostoliiton, Unkarin ja Tšhekkoslovakian tärkeisiin esikuviin. Oliko viittaus kohtelias kumarrus sosialististen veljesmaiden arkistolaitoksille vai omaksuttiinko muista sosialistimaista uusia asioita? Grundsätzen vastaanottoa Saksan demokraattisessa tasavallassa ja Saksan liittotasavallassa ei ole tutkittu. Tutkimatta on myös Grundsätzen käytäntöön soveltaminen ja kehittäminen. On muistettava, että Grundsätze antoi vain arvonmäärittäyksen ja seulonnan suuntaviivat. Sen avulla tuskin oli mahdollista seuloa yhtäkään asiakirjaa. Hyvin pian normin ilmestymisen jälkeen valtiollinen arkistohallinto alkoi kehittää työkaluja ja ohjeita Grundsätzen soveltamiseen.

Voidaan kysyä, onko mielekästä tutkia Euroopan kartalta kadonneen valtion ja luhistuneen yhteiskuntajärjestelmän seulontaa. Saksan demokraattisen tasavallan valtiollisen arkistohallinnon ja arkistotieteen teorianmuodostukseen, tutkimukseen, ammatilliseen keskusteluun, menetelmiin ja käytäntöihin on lännessä lyöty vähättelevä ideologisuuden leima. DDR:n lakkaamisesta on kulunut nyt jo niin pitkä aika, että on mahdollista ilman ennakko-olettamuksia tarkastella DDR:n arkistotiedettä ja siellä tehtyä arkistoammatillista työtä ja nostaa parhaat ja kestävimmat tulokset arkistotieteelliseen keskusteluun. Aikaa on kulunut myös niin paljon, että säilyttämisen ja hävittämisen ratkaisuja voidaan arvioida. Valittiinko pysyvään säilytykseen säilyttämisen arvoisia asiakirjoja? Olisi kiinnostavaa tietää, miten arkistonmuodostajien jako eri kategorioihin vaikutti asiakirjahallintoon. Mak-

roseulonta eri muunnelmineen on tätä nykyä seulonnan valtasuuntaus. DDR:ssä sovelletun makroseulonnan tutkimus voi antaa tietoa funktionaalisen makroseulonnan mahdollisuuksista ja heikkouksista.

LÄHTEET

Allen B. Marie, Bauman Roland M. 1991, Evolving appraisal and accessioning policies of soviet archives. *The American Archivist*, Vol. 54, No 1, Winter 1991, s. 96–111.

Archiv und Geschichte 2000, Festschrift für Friedrich P. Kahlenberg. *Schriften des Bundesarchivs* 57. Düsseldorf 2000.

Archiv und Gesellschaft 1997, Referate des 66. Deutschen Archivtags 25.–29. September 1995 in Hamburg veranstaltet vom Verein deutscher Archivare. *Der Archivar*, Beiband 1, 1997.

Arkistolaitos 1997, Valtionhallinnon asiakirjojen seulonta ja hävittäminen. Arkistolaitoksen määräys ja ohje (3/06/97), 11.11.1997. Helsinki 1997.

Arkistolaitos 2003, Valtionhallinnon asiakirjojen seulonta ja hävittäminen. Arkistolaitoksen määräys ja ohje (216/40/2003), 2.6.2003. Helsinki 2003.

Arkistolaitos 2008a, Arkistolaitoksen seulontastrategia 2008–2010. 26.9.2008 (AL/15199/07.01.01.03.00/2008).

Arkistolaitos 2008b, Arkistolaitoksen seulontapolitiikka 2008–2010. 6.10.2008. (AL/15199/07.01.01.03.00/2008).

Arkistoviesti 1/1998, Leena Airolan suomentamat ICA:n Pekingin kansainvälisessä arkistokongressissa 6.9.1996 hyväksymät arkistonhoitajan eettiset säännöt, s. 32–36.

Backhaus Helmut 1996, Stasiarkiven 1989–1995. *Arkiv, samhälle och forskning* 1996:3, 21–40.

Baltic-nordic archival seminar on appraisal and disposal in Pärnu October 11–13, 1995. *Kansallisarkisto*. Helsinki 1997.

Beaven Brian P.N. 1999, Macro-Appraisal: From theory to practice. *Archivaria* 48, Fall 1999, s. 154–198.

Bilanz und Perspektiven 1998, 50 Jahre Verein deutscher Archivare. *Bilanz und Perspektiven des Archivwesens in Deutschland*, Referate des 67. Deutschen Archivtags 1996 in Darmstadt. *Der Archivar*, Beiband 2, 1998.

- Blaschke Karlheinz 1967, Wertermittlung als Problem und Aufgabe. Archivmitteilungen 17, 2/1967, s. 52–58.
- Blom Edward 2002, Internet och Stasiakter – utblick mot Tyskland. Arkiv, samhälle och forskning 2002:2, s. 61–63.
- Booms Hans 1972, Gesellschaftsformen und Überlieferungsbildung. Zur Problematik archivarischer Quellenbewertung. Archivalische Zeitschrift. 68 Band, 1972, s. 3–40.
- Brachmann Botho 1969, Zum System der Informationbewertung in der Deutschen Demokratischen Republik. Archivmitteilungen 19, 3/1969, s. 93–101.
- Brachmann Botho 1991, Theorie, Instrumentarien und Praxis der Bewertung in der ehemaligen DDR und deren kritisches Bedenken. Archivmitteilungen 41, 3/1991, s. 109–113.
- Brachmann-Teubner Elisabeth 1969, Die sowjetische Vorschläge zur positiven Wertauslese und die sich daraus ergebenden Aufgaben für die Verwaltungsarchive der DDR. Archivmitteilungen 19, 5/1969, s. 176–178.
- Brenneke Adolf 1953, Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens. Bearbeitet nach Vorlesungsnachschriften und Nachlasspapieren und ergänzt von Wolfgang Leesch. Leipzig 1953.
- Brübach 2003, Archival Science in Germany – Traditions, developments and perspectives. Archival Science, Vol.3, No 3, s. 379–399.
- Büttner Sigfried 1990, Theorie und Praxis de Archivwesens im Übergang. Archivmitteilungen 40, 5/1990, s. 161–162.
- Cook Terry 1992 , Mind over matter: Towards a new theory of archival appraisal. The archival imagination. Essays in Honour of Hugh A. Taylor. Association of Canadian Archivists, Ottawa 1992, s. 38–63.
- Cordshagen Hugo 1965, Zur Wertermittlung und Kassation an Beständen der Abteilung Kapitalismus und Feudalismus der Staatsarchive der DDR. Archivmitteilungen 15, 1/1965, s. 19–23.
- Couture Carol 2005, Archival appraisal: a status report. Archivaria 59, Spring 2005, s. 83–107.
- Craig Barbara 2004, Archival appraisal. Theory and practice. München 2004.

Die Archive am Beginn des 3. Jahrtausends – Archivarbeit zwischen Rationalisierungsdruck und Serviceerwartungen 2002, Referate des 71. Deutschen Archivtages 2000 in Nürnberg. Der Archivar, Beiband 6, 2002.

Eagleton Terry 2000, Marx ja vapaus. Suuret filosofit: 13. Helsinki 2000.

Eastwood Terry 2002, Reflections on the goal of archival appraisal in democratic societies. Archivaria 54, Fall 2002, s. 59–71.

Enders Gerhart 1967a, Archivverwaltungslehre. Archivwissenschaft und Historische Hilfswissenschaften, Schriftenreihe des Instituts für Archivwissenschaft der Humboldt-Universität Berlin Nr.1. Berlin 1967.

Enders Gerhart 1967b, Zur Problematik der Archivwürdigkeit. Archivmitteilungen 17, 3/1967, s. 89–93.

Enders Gerhart 2004, Archivverwaltungslehre. Nachdruck der 3., durchgesehenen Auflage, mit einem bio-bibliographischen Vorwort herausgegeben von Eckart Henning und Gerald Wiemers. Mit einem Vorwort von Liselott Enders. Leipzig 2004.

Enders Liselott 1968, Zum System der Bewertung. Archivmitteilungen 18, 5/1968, s. 182–191.

Enders Liselott 1969, Informationreduktion und Problem der Vollständigkeit historischer Informationsquellen. Archivmitteilungen 19, 5/1969, s. 173–175.

Enders Liselott 1971, Die weitere Rationalisierung des Bewertungsverfahrens. Archivmitteilungen 21, 3/1971, s. 85–89.

Enders Liselott 1992, Schrittgutbewertung im Archivwesen der ehemaligen DDR. Der Archivar 45, 1/1992, s. 36–39.

Enders Liselott, Koppelow Ingrid, Müller Gunter 1969, Probleme der Bearbeitung von Musterlisten. Archivmitteilungen 19, 3/1969, s. 101–106.

Grimsted Kennedy Patricia 1982, Lenins archival degree of 1918: The bolshevik legacy for soviet archival theory and practise. The American Archivist, Vol .45, No 4, Fall 1982, s. 429–443.

Grimsted Kennedy Patricia 1989, Glasnost in the archives? Recent developments on the soviet archival scene. The American Archivist, Vol. 52, No 2, Spring 1989, s. 214–236.

Grimsted Kennedy Patricia 1991, Perestroika in the archives? Further efforts at soviet archival reform. *The American Archivist*, Vol. 54, No 1, Winter 1991, s. 70–95.

Grimsted Kennedy Patricia 1992, Beyond perestroika: Soviet- Area archives after the August coup. *The American Archivist*, Vol. 55, No 1, Winter 1992, s. 94–1992.

Grimsted Kenndy Patricia 1993, Russian archives in transition: Caught between political crossfire and economic crisis. *The American Archivist*, Vol. 56, No 4, Fall 1993, s. 614–662.

Groß Reiner 1971, Bewertung des Schriftguten. Teoksessa Taschenbuch Archivwesen der DDR. Herausgegeben von der Staatlichen Archivverwaltung des Ministeriums des Innern der DDR. Berlin 1971, s. 64–77.

Grundsätze 1965, Grundsätze der Wertermittlung für die Aufbewahrung und Kassation von Schriftgut der sozialistischen Epoche in der Deutschen Demokratischen Republik. Herausgeben von der Staatlichen Archivverwaltung im Ministerium des Innern der Deutschen Demokratischen Republik. Potsdam 1965.

Hanhisalo Paavo 1997, Seulonnan uusia tuulia Keski-Euroopasta. *Arkistoviesti* 4/ 1997, s. 14 - 20.

Hanslok Andreas 2008, Museologie und Archivwissenschaft in der DDR. Abgrenzung und Annäherung zweier Nachbarwissenschaften. Marburg 2008.

Hentilä Seppo 1992, DDR – valtio ilman kansaa. Helsinki 1992.

Hentilä Seppo 1994, Jaettu Saksa, jaettu historia. *Kylmä historiasota 1945–1990. Historiallisia tutkimuksia* 183. Helsinki 1994.

Jääskeläinen Anja 2003, Mikkelin maakunta-arkiston johtaja v. 2001–2005, maakunta-arkiston virkamies v. 1967–2005. Anja Jääskeläinen vieraili Moskovan, Pietarin ja Tallinnan arkistoissa vuonna 1981.

Kahlenberg Friedrich P. 1972, Deutsche Archive in West und Ost. Zur Entwicklung des Staatlichen Archivwesens seit 1945. *Mannheimer Schriften zur Politik und Zeitgeschichte* 4. Düsseldorf 1972.

Kahlenberg Friedrich P. 1992, Democracy and federalism: Changes in the national archival system in a united Germany. *The American Archivist*, Vol. 55, No 1, Winter, s. 72–83.

Ketelaar Eric 2002, Archival temples, archival prisons: Modes of power and protection. *Archival Science*, Vol. 2, No 2–3, s. 221–238.

Kilkki Jaana 2010, Asiakirjahallinnan käsitteistö – standardisoitavia termejä vai ammattilaisen todellisuuden rakentamisen työkalu? Julkaisematon käsikirjoitus. Tekijän hallussa.

Kluge Reinhard 1965, Zur Wertermittlung und Kassation an den Beständen der sozialistischen Epoche – Ein Diskussionbeitrag. *Archivmitteilungen* 15, 1/1965, s. 13–19.

Kluge Reinhard 1967, Zukünftige Aufgaben in Forschung und Praxis der Wertermittlung. *Archivmitteilungen* 17, 2/ 1967, s. 47–52.

Kluge Reinhard 1990, Probleme und Aufgaben des staatlichen Archivwesens in der revolutionären Erneuerung der Gesellschaft der DDR. *Archivmitteilungen* 40, 1/1990, s. 5–8.

Kolsrud Ole 1992, The evolution of basic appraisal principles – some comparative observations. *The American Archivist*, Vol. 55, No 1, Winter 1992, s. 26–37.

Kretzschmar Robert 2007, Überlieferungsbildung im Nationalsozialismus und in der unmittelbaren Nachkriegszeit. Teoksessa *Das deutsche Archivwesen und der Nationalsozialismus. 75 . Deutscher Archivtag 2005 in Stuttgart. Tagungsdokumentation zum Deutschen Archivtag*. Herausgegeben vom VdA-Verband deutscher Archivarinnen und Archivare e. V. Band10. Essen 2007, s. 34–45.

Leesch Wolfgang 1965, Zur Entwicklung des mitteldeutschen Archivwesens. *Der Archivar* 18, 4/1965, palstat 149–170.

Leesch Wolfgang 1972, Entwicklungstendenzen im Archivwesen der DDR. *Der Archivar* 25, 2/1972, palstat 495–510.

Leesch Wolfgang 1984, Der Archivwesen der DDR seit 1971. *Der Archivar* 37, 4/1984, palstat 495–510.

Lexikon 1976, *Lexikon Archivwesen der DDR*. Herausgegeben von der Staatlichen Archivverwaltung des Ministeriums des Innern der DDR. Berlin 1976.

Lybeck Jari 1998, *Seulonta 2000 – näkökulmia asiakirjallisen tiedon arvonmäärittämiseen*. *Arkistoviesti* 1/1998, s. 19–31.

Lybeck Jari 2006, Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Arkistolaitoksen toimituksia 2. Arkistolaitos. Helsinki 2006. Saatavilla http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf, luettu 25.3.2010.

Meisner Heinrich Otto, Leesch Wolfgang 1960, Grundzüge einer deutschen Archivterminologie. Referentenentwurf des Ausschusses für deutsche Archivsprache. Archivmitteilungen 10, 4/1960, s. 134–152.

Menne-Haritz Angelika 1991, Anforderung der Bewertungspraxis an die archivarisches Theorie. Archivmitteilungen 41, 3/1991, s. 101–108.

Menne-Haritz Angelika 1992, Methodische Richtlinien für die Bewertung von dienstlichen Schriftgut. Der Archivar 45, 1/1992, palstat 101–108.

Menne-Haritz Angelika 1994a, Das Provenienzprinzip - ein Bewertungssurrogat? Neue Fragen einer alten Diskussion. Der Archivar 47, 2/1994, palstat 229–252.

Menne-Haritz Angelika 1994b, Appraisal or documentation: can we appraise selecting content. The American Archivist, Vol. 57, Summer 1994, s. 528–542.

Müller Günter 1964, Fragen der Wertermittlung und Kassation. Archivmitteilungen 14, 5/1964, s. 192–197.

Orrman Eljas 1994, Arkistot asiakirjojen kokonaisuuksina sekä niiden käytön apuvälineet. Teoksessa Suomen historian asiakirjalähteet. Kansallisarkisto 1994, s. 19–43.

Orrman Eljas 1997, Principles used in finnish appraisal practice. Teoksessa Baltic-nordic archival seminar on appraisal and disposal in Pärnu October 11–13, 1995. Kansallisarkisto. Helsinki 1997, s. 35–37.

Orrman Eljas 2002, Julkisuuslain 5. §:n ja 3. ja 4. momentissa tarkoitettut “ei asiakirjat “. Arkisto 8, s. 143–160. Arkistoyhdistyksen julkaisuja nro 8. Helsinki 2002.

Pohjola Raimo 1983, Akti ja dossier – kahden keskeisen käsitteen taustasta ja käytöstä. Arkisto 1, s. 129–147. Arkistoyhdistyksen julkaisuja nro 1. Helsinki 1983.

Pohjola Raimo 1999, DDR:n turvallisuusviranomaisten arkistot Saksan lähimenneisyyden uudelleenarvioinnin välineenä. Arkisto 6, s. 227–242. Arkistoyhdistyksen julkaisuja nro 6. Helsinki 1999.

- Rastas Pirkko 1985, Keskiasteen arkisto-oppi. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1985.
- Roberts Siobhan 2000, Broken records. Artikkelin Saturday Night Magazine -lehden verkkoversiossa 4.11.2000 www-sivulla
<http://www.saturdaynight.ca/Articles/TopStory2.asp?ArticleAction=Archive&SearchText=BrodsArchivelssue=26>.
- Rohr Wilhelm 1958, Zur Problematik des modernen Aktenwesens. Archivalische Zeitschrift. 54. Band, 1958, s. 74–89.
- Saarinen Esa 2007, Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin. Helsinki 2007.
- Salomon Boris 2003, Ketkä ovat Stasi-tutkimusten uhreja? Helsingin Sanomat 7.8.2003.
- Sante Georg Wilhelm 1958, Behörden – Akten – Archive – Alte Taktik und neue Strategie. Archivalische Zeitschrift. 54. Band, 1958, s. 90–96.
- Schreckenbach Hans-Joachim 1969, Stand der Informationsbewertung in kapitalistischen Ländern. Archivmitteilungen 19, 5/1969, s. 179–182.
- Schreckenbach Hans-Joachim 2000, Archivgesetze und Archivterminologie. Teoksessa Archiv und Geschichte. Festschrift für Friedrich P. Kahlenberg. Schriften des Bundesarchivs 57. Düsseldorf, 2000, s. 157–181.
- Schreyer Hermann 2008, Das staatliche Archivwesen der DDR. Schriften des Bundesarchivs 70. Düsseldorf 2008.
- Taschenbuch 1971, Taschenbuch der Archivwesen der DDR 1971, Herausgegeben von der Staatlichen Archivverwaltung des Ministeriums des Innern der DDR. Berlin 1971.
- Treffeisen Jürgen 2003, The development in Germany of archival processing - the vertical and horizontal appraisal. Archival Science, Vol.3, No 3, s. 345–366.
- Uhl Bodo 1990, Der Wandel in der archivarischen Bewertungsdiskussion. Der Archivar 43, 4/1990, s. 529–538.

Uhl Bodo 1994, Der Geschichte der Bewertungsdiskussion. Teoksessa Bilanz und Perspektiven archivarischer Bewertung – Beiträge eines Archivwissenschaftlichen Kolloquiums. Veröffentlichungen der Archivschule Marburg. Marburg 1994, s. 11–35.

Valtionarkisto 1989, Valtionarkiston päätös kunnallisten asiakirjojen hävittämisestä, osa 2. Terveystuon asiakirjat. Helsinki 1989.

Valtonen Marjo Rita 2005, Tapaustutkimus poliisin esitutkinnan dokumentoinnista: asiakirjahallinnon näkökulma. Arkisto 10. Arkistoyhdistyksen julkaisu nro 10. Helsinki 2005.

Zimmermann Fritz 1958, Wesen und Ermittlung des Archivwertes. Zur Theorie einer archivalischen Wertlehre. Archivalische Zeitschrift. 54 Band, 1958, s. 103–122.

Liite 1. Grundsätzen (1965) keskeinen sisältö

Teoreettinen kokonaisuus	Grundsätze der Wertermittlung
<p>Arvonmääritysteoria = perusteltu näkemys niistä tekijöistä, joihin päätökset asiakirjojen arvosta perustetaan</p>	<p>Tutkimusryhmän tehtävänä oli tutkia ja analysoida arkistonmuodostajien tehtäviä (funktioita), arkistonmuodostusta ja arkistonmuodostajien suhteita toisiinsa. Tutkimusryhmän lähtökohtana oli se, että arkistonmuodostajan yhteiskunnallisella funktiolla on merkitystä arkistonmuodostajan asiakirjojen arvolle. Tämä johti arkistonmuodostajien jakoon tiettyihin arvokategorioihin. (Esipuhe, 6.)</p> <p>§ 4 Arvonmääritys on asiakirjojen yhteiskunnallisen arvon arviointia. Se tapahtuu asiakirjojen tieteellis-historiallisia, poliittisia, juridisia, taloudellisia, kulttuurisia ja muita merkityksiä seuraten. Arvonmääritys on arkistotieteellinen edellytys hoitaa pysyvästi säilytettävien asiakirjojen rajaamisen, asiakirjojen vastaanoton ja hankinnan, kuvailun ja käytön eri tehtäviä. Arvonmäärityksen perusteella ratkaistaan, mitkä asiakirjat säilytetään pysyvästi ja mitkä hävitetään.</p> <p>§ 11 Dialektinen ja historiallinen materialismi on yhtenäisten arvonmääritysten perusteiden luomisen ja soveltamisen tieteellinen perusta. Koska sen menetelmillä voidaan tunnistaa yhteiskunnallisen kehityksen lainalaisuudet, se antaa tieteellisen mittakaavan valtion, talouden ja yhteiskunnan arkistonmuodostajien asiakirjojen arviointiin.</p> <p>§ 12 Grundsätzeä tulee käyttää dialektisesti. Se merkitsee objektiivisten ristiriitojen, yhteiskuntaelämän pysyvien määrällisten ja laadullisten muutosten ja uusien kehitysmuotojen syntyminen tunnistamista ja huomioon ottamista. Grundsätzeä ei pidä tarkastella kangistuneena ja suljettuna kaavana, vaan sitä täytyy koetella ja edelleen kehittää yhteiskunnallisen kehityksen mukana.</p> <p>§ 13 Grundsätzen luonne on kompleksinen. Sen dialektinen käyttö vaatii kaikkien kriteerien ja niiden eriytynyttä ja perusteltua käyttöä yksittäistapauksissa. Vain tästä metodisesta lähtökohdasta Grundsätze voi auttaa arkistonhoitajaa tämän vastuullisessa tehtävässä päättää asiakirjojen säilyttämisestä tai hävittämisestä.</p> <p>Grundsätzen näkökohtien ja menettelytapojen eriytynyt (isoloitu) ja kaavamainen käyttö voi johtaa asiakirjojen arvonmäärityksessä vääriin arvioihin.</p> <p>§ 14 Käsitykseen historiallisesta materialismista kuuluu, että arvonmäärityksessä kiinnitetään erityistä huomiota yhteiskunnallisen kehityksen liikkeellepaneviin voimiin.</p> <p>Yhteiskunnallisen kehityksen taloudellinen perusta muodostaa perustan (die Basis), jolla tarkoitetaan yhteiskunnan aineellisten ja taloudellisen olojen kokonaisuutta. Kaikkien perustavalaatuisten yhteiskunnallisten muutosten syy on tuotantovoimien edelleen kehittymisessä, josta tuotanto-olot ovat riippuvaisia. Tuotanto-olot ilmenevät konkreettisesti tuotantovälineiden omistussuhteina, luokkien välisinä suhteina ja sosiaalisina kerroksina sekä jakelun ja vaihdon eri muotoina.</p> <p>§ 15 Päällysrakenne (der Überbau) , kunkin ajankohdat yhteiskunnalliset ideat: poliittiset, juridiset, filosofiset, taiteelliset ideat ja muut katsomukset sekä niitä vastaavat laitokset ja organisaatiot kuten valtio, poliittiset puolueet, tieteelliset ja kulttuuriset laitokset, koulu – ja sivistyslaitos jne , esittää johtavaa roolia sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen rakentamisessa. Päällysrakenne vastaa perustaa ja vahvistaa sitä.</p> <p>§ 16 Perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutuksesta käy ilmi, että perustan ja päällysrakenteen alojen asiakirjojen arvoa täytyy pitää yhtäläisinä. Taloudelliset olosuhteet eivät kuvastu yksinomaan perustaan kuuluvien arkistonmuodostajien</p>

	<p>asiakirjoissa vaan myös päällysrakenteeseen kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Päällysrakenteen olosuhteet eivät kuvastu vain siihen kuuluvien arkistonmuodostajien asiakirjoissa vaan vaikuttavat myös perustan arkistonmuodostajien asiakirjoihin.</p> <p>§ 17 Valtio on päällysrakenteen olennaisena osana sosialismin rakentamisen päätyökalu. Työväen luokan puoleen johtama valtio saavuttaa sosialistiset tuotanto-olot, kehittää kansansivistystä ja kulttuuria, ottaa työtä tekevät mukaan valtion ja talouden johtamiseen ja suojelee sosialistista yhteiskuntajärjestystä luokkavihollisia vastaan.</p> <p>§ 18 Tiettyjen arkistonmuodostajien asiakirjat heijastavat yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia paremmin kuin muiden arkistonmuodostajien asiakirjat, mikä johtuu niiden organisatorisesta asemasta valtion ja talouden rakentamisessa sekä niiden tehtävien ja toimivallan merkityksestä. Näiden arkistonmuodostajien, jotka hoitavat perustavalaatuisia funktioita ja jotka ovat yhteiskunnan kehityksen keskeisiä edustajia, asiakirjat ovat arvokkaampia kuin muiden arkistonmuodostajien.</p> <p>§ 19 Rakentuvan sosialistisen yhteiskunnan tietoinen ja suunnitelmallinen kehittäminen johtaa enenevässä määrin valtion toiminnassa ja taloudessa yhtenäisiin johtamismenetelmiin. Arvonmäärityksen kannalta se tarkoittaa sitä, että arkistonmuodostajat voidaan sijoittaa eri kategorioihin niiden toiminnan yhteydessä kertyvien asiakirjojen arvon mukaan.</p> <p>§ 20 Grundsätzen olennaisin sisältö on asiakirjojen historiallisen arvon arvioimisessa. Tämän vuoksi on välttämätöntä hallita marxilaisen historiatieteen menetelmät, päämäärät ja tehtävät, tietää olennaiset historialliset yhteydet, tapahtumat ja tosiasiat sekä ottaa ne arvonmäärityksessä huomioon.</p> <p>§ 21 Sosialistisen ajanjakson asiakirjojen arvo on kiinni siitä, miten ne palvelevat sosialistista valtio- ja talouskoneistoa, yhteiskunnallisia organisaatioita ja DDR:n kansalaisia yhteiskunnan elämän eri alojen kehityksessä.</p> <p>§ 22 Asiakirjan arvo määräytyy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteiskunnallisen ilmiön, johon asiakirjat viittaavat, objektiivisesta merkityksestä - siitä asteesta, miten paljon asiakirja antaa tietoa tästä yhteiskunnallisesta ilmiöstä. <p>Nämä kriteerit määräävät asiakirjan käytännöllisen ja historiallisen arvon.</p> <p>§ 23 Asiakirjan käytännöllinen arvo ilmenee asiakirjan ominaisuudesta todistusvälineenä ja muistin tukena valtion, talouden ja yhteiskunnan poliittisiin, oikeudellisiin, taloudellisiin, hallintoteknisiin ja muihin tarkoituksiin sekä DDR:n kansalaisten oikeuksien turvaamiseen. Kaikissa asiakirjoissa on eriasteista ja pituista käytännöllistä arvoa.</p> <p>§ 24 Asiakirjan historiallinen arvo ilmenee asiakirjan ominaisuudesta historian tutkimuksen lähteenä, siitä miten se auttaa DDR:n tasavallan yhteiskunnallisen kehityksen ymmärtämistä.</p> <p>Historiallista arvoa omaavat asiakirjat säilytetään pysyvästi toimivaltaisessa päätearkistossa.</p> <p>§ 25 Asiakirjan käytännöllisen ja historiallisen arvon välillä on dialektinen vuorovaikutus. Kaikissa asiakirjoissa on ensinnäkin käytännöllistä arvoa. Asiakirjan tietyillä osilla on käytännöllisen arvon ohella myös historiallista arvoa.</p>
--	---

	<p>§ 26 Historiallista arvoa omaava asiakirja, joka on menettänyt välittömän käytännöllisen arvonsa, voi tulla uudelleen käytettäväksi käytännöllisiin tarkoituksiin.</p> <p>§ 28 Sosialistisen ajanjakson asiakirjojen arvonmääritys täytyy aloittaa arkistonmuodostajien ja niiden funktioiden tutkimuksella. Arkistonmuodostajan funktiot määräävät ratkaisevasti sen toiminnasta syntyvän asiakirjojen arvon.</p>
<p>Seulontapolitiikka = seulontatoiminnan tavoitteellinen linjaus</p>	<p>Asiakirjojen arvonmääritys sosialistisen ajanjakson asiakirjojen säilyttämiseksi ja seulomiseksi tähtää siihen, että päätearkistoihin päätyy vain pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja, mihin tähtäävät toimenpiteet tehdään jo hallintoarkistossa. Päätearkistossa ei saa olla yhtäkään määrääjän säilytettävää asiakirjaa, jota säilytetään asiakirjan käytännöllisen arvon vuoksi. (Esipuhe, 5)</p> <p>Arvonmäärityksen ansioista tieteellinen tutkimus saa käyttöönsä rakenteiltaan selkeitä ylimääräisestä painolastista puhdistettuja (todistusvoimaisia, ilmaisuvoimaisia) arkistoja. Samalla helpotetaan massa-asiakirjojen hallinnan ja tilaongelmien ratkaisemista. (Esipuhe, 5)</p> <p>Grundsätzen käyttö valtion arkistoissa takaa sen, että päätearkistoissa säilytettävien pysyvästi säilytettävien asiakirjojen arvo ja ilmaisuvoima olennaisesti kohoaa. (Esipuhe, 6)</p> <p>Grundsätzen menestyksellä täytäntöönpano helpottaa ja nopeuttaa luettelointia ja kuvailua arkistoissa. Painopisteen tulee olla asiakirjahallinnossa, jotta arvokkaat ja vähämerkityksiset asiakirjat eivät virheellisten tai puutteellisesti ryhmiteltyjen aktisuunnitelmien vuoksi sekaannu toisiinsa. (Esipuhe, 8).</p> <p>§ 2 Jos arkistot vastaanottavat koko ajan lisääntyvän asiakirja-aineiston, arkistot täyttävät ja niiden toiminta kärsii. Jotta valtiollisen arkistofondin korkea yhteiskunnallinen hyötyefekti voidaan taata, on pyrittävä siihen, että tieteellistä tutkimusta varten valtionarkistoihin vastaanotetaan vain ylimääräisestä painolastista vapautettuja ilmaisuvoimaisia fondeja. Tämän vuoksi Grundsätzen, jonka avulla asiakirjojen arvo voidaan tunnistaa, yhtenäinen käyttö on välttämätöntä.</p> <p>§ 3 Valtiollinen arkistofondi ja valtion arkistolaitoksen yhtenäinen johto on arvonmäärityksen perusteiden yhtenäisen käytön edellytys. Valtiollinen arkistofondi käsittää yhteisen valtiollisen ja toverillisen pysyvästi säilytettävän asiakirja-aineiston riippumatta asiakirjojen syntyajasta, lajista tai teknisestä välineestä. Pysyvästi säilytettävät asiakirjat ovat sosialistisen valtion suojeluksessa. Arvonmääritys parantaa valtiollisen arkistofondin laatua ja luo edellytykset kohentaa fondien yhteiskunnallista hyötyefektiä.</p>
<p>Seulontakriteerit = arvonmäärityksen tieteellisesti perusteltu näkökohta</p>	<p>§ 28 – 44 Arkistonmuodostajan funktio (arkistonmuodostajan sektori, asema sektorin organisaatorakenteessa, tehtävät ja toimivalta)</p> <p>§ 32 Arkistonmuodostajan funktio määräytyy sen mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - mihin yhteiskuntaelämän sektoriin se kuuluu - mikä sen asema sektorin organisatorisessa rakenteessa on - millaisia sen tehtävät ja toimivalta tällä sektorilla ovat. <p>Kunkin yhteiskuntaelämän sektorin arkistonmuodostajat jaetaan niiden organisatorisen aseman sekä tehtävien ja toimivallan mukaan.</p> <p>§ 33 Jokainen arkistonmuodostaja kuuluu johonkin valtiokoneiston, kansantalouden tai yhteiskunnallisen organisaation alaan. Oma sektori vaikuttaa ratkaisevasti arkistonmuodostajan tehtäviin ja toimivaltaan.</p> <p>§ 34 Yhteiskunnallisen sektorin sisällä on erilaisin suhtein toisiinsa liittyvien valtiollisten ja yhteiskunnallisten orgaanien, laitosten ja yritysten järjestelmä. Arkistonmuodostajat ovat saman- tai eriarvoisessa suhteessa toisiinsa.</p>

§ 35 Mitä korkeammalla arkistonmuodostaja omalla sektorillaan on, sitä merkittävimpiä sen tehtävät on ja sitä suurempi toimivalta sillä on. Hierarkkiset suhteet ilmenevät hierarkiassa ylempänä olevan arkistonmuodostajan ohjaustoimivaltana alempana ja alempana olevan arkistonmuodostajan selontekovelvollisuutena ylemmälle. Ylätason arkistonmuodostajan alaisuudessa on yleensä useita keskenään samalla tasolla olevia arkistonmuodostajia.

Esimerkki 8:

Saksan demokraattisen tasavallan valtion viranomaiset voidaan jakaa seuraavasti: **Keskushallinnon viranomaiset:** Kansankamari, Valtioneuvosto, Ministerineuvosto ja sen elimet (ministeriöt, Valtiollinen suunnittelukomissio, Kansantalouden neuvosto, Maatalouden neuvosto ja Tuotannon johto ja muut keskeiset valtion organisaatiot).

Piirikuntahallinnon viranomaiset: piirikunnan päivät, piirikunnan neuvosto, piirikunnan talousneuvosto, piirikunnan maatalouden neuvosto ja tuotannonjohto, Suur-Berliinin kaupunginvaltuusto ja maistraatti, valtion elimet, jotka eivät ole piirikunnan päivien ja piirikunnan neuvoston alaisia.

Piirien viranomaiset: piirin neuvosto, piirin maatalouden neuvosto ja tuotannonjohto, kaupunkipiirin kaupunginvaltuusto ja neuvosto, Suur-Berliinin kaupunkipiirin valtuusto ja neuvosto, valtion elimet, jotka eivät ole piirien ja piiri-neuvostojen alaisia.

Kunnalliset viranomaiset: piirien kaupunkien ja kuntien valtuustot ja neuvostot, Suur-Berliinin kaupunkipiirien valtuustot ja neuvostot.

§ 37 Hierarkkiset ja rinnakkaiset suhteet koskevat myös kansantalouden eri alojen arkistonmuodostajien suhteita. Toisin valtionhallinnon organisaatioiden jaotuksia ei pidä kaavamaisesti soveltaa kansantaloudessa. Jokin arkistonmuodostaja voi poiketa ryhmyksestä valtionhallinnon ja talouselämän organisaatioiden moninaisten suhteiden ja yhteyksien vuoksi.

Esimerkki 12:

Laiivanrakennusteollisuuden kuvaus:

Kansantalouden neuvoston raskas- ja kuljetuskoneenrakennusosasto
12 kansan omistamaa telakkaa, 5 hankintayritystä ja 2 tutkimusinstituuttia.

d) Tehtävät ja toimivalta

§ 39 Yhteiskuntaelämän arkistonmuodostajat voidaan jäsentää myös niiden tehtävien ja toimivallan mukaan. Toimivaltaansa vastaavasti ne suorittavat hallinto-, tuotanto-, opetus-, tutkimus-, huolto-, taloudenjohto ja muita tehtäviään.

Esimerkki 16:

Posti- ja lennätinlaitoksen kaikilla organisaatioilla ja laitoksilla on osin samat perustehtävät: kirje-, paketti-, raha- ja aikakauslehtilähetysten välittäminen, sanomien (kaukopuhelujen, lennätin- ja radiosanomien) välittäminen sekä radio- ja televisiolähetysten välittäminen. Posti- ja lennätinlaitoksen yksittäiset organisaatiot ja laitokset eroavat kuitenkin toisistaan asemansa, toimivaltansa, tehtäviensä ja valtuuksiensa mukaan:

Posti- ja lennätinlaitoksen ministeriö johtaa Saksan postia, antaa yleiset normit, laatii yleiset perusteet ja ohjeet sekä vastaan Saksan postihallinnon kehittämistä.

Posti- ja lennätinlaitoksen piirikunnan johto johtaa Saksan postin organisaatioita ja laitoksia piirikunnan alueella ja tasolla.

Postiasemat, radioasemat, instituutit jne hoitavat Saksan postin tehtäviä niille erikseen säädetyn toimivallan mukaan.

	<p>§ 40 Tietyn arkistonmuodostajan yksiköt – johto, esikuntaelimet, poikkileikkavat osastot, pääosastot, osastot, referaatit ja toimialat jne- jakaantuvat sekä arkistonmuodostajan organisaatorakenteen että tehtäviensä ja toimivaltansa mukaan.</p> <p>§ 41 Arkistonmuodostajan yksiköiden hierarkkiset suhteet voidaan tunnistaa arkistonmuodostajan organisaatorakenteesta. Hierarkkiset suhteet ilmaisevat muun muassa johdon ohjausoikeytensä ja alisteisten yksiköiden kertomus – ja selontekovelvollisuutensa.</p> <p>§ 42 Jako tehtävien ja toimivallan luoteen ja alan mukaan kuvastaa kunkin arkistonmuodostajan ammatillista päätehtävää toteuttavien yksiköiden ja näiden tehtävien suorittamisen materiaalisia ja henkisiä edellytyksiä turvaavien yksiköiden eroja.</p> <p>§ 43 Arkistonmuodostajan asema sektorinsa organisaatorakenteessa sekä tehtävät ja toimivalta määräävät arkistonmuodostajan yhteiskunnallisen merkityksen. Ne ovat myös ratkaisevat painopisteet, joista käsin arkistonmuodostajan toiminnan eri arvoja vastaavia asiakirjoja voidaan arvioida.</p> <p>Esimerkki 19: Maa- ja metsätalouden sektorin johtavia ja ohjaavia arkistonmuodostajia ovat: Saksan demokraattisen tasavallan maatalousneuvosto ja tuotannon johto, piirikuntien ja piirien maatalousneuvostot ja tuotannon johdot ja kansan omistamat yritykset.</p> <p>Sosialistiset tuotantoyritykset (VEG:t, LPG:t, GPG:t mm.) luovat materiaallisen perustan ja täyttävät maatalouden perustehtävää. Yksittäisen arkistonmuodostajan asiakirjojen merkitys on kuitenkin sektoriin nähden rajallisen toimivallan vuoksi tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen.</p> <p>Seuraavat arkistonmuodostajat tukevat tuotantoyrityksiä: korjaustekniset asemat, asennusyrietykset ja erityistyöpajat, maatalouden materiaalitekniikan huollon kauppakonttorit, kansan omistamat hankinta- ja ostopuoyritykset ja niiden hankinta-asetat, ruokinnan neuvonta-asetat, kylvöasetat sekä piirikunnan laskenta-asetat ja piirien kirjanpitoasetat.</p> <p>Näillä arkistonmuodostajilla on tuotannon läpiviennin kannalta tärkeitä tehtäviä. Kuitenkin niiden asiakirjojen arvo on tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen. Niiden toiminnassa syntyvillä asiakirjoilla on etupäässä käytännöllistä arvoa.</p> <p>§ 44 Arkistonmuodostajan yksikön organisatorinen asema sekä sen tehtävien ja toimivallan laji ja ala määräävät sen merkityksen arkistonmuodostajan sisällä. Eri yksiköiden asiakirjoilla on erilainen arvo.</p> <p>Esimerkki 20: Telakanjohto sekä tekniikan ja talouden johto hoitavat kansanomistamilla telakoilla ammatillisesti keskeisiä perustehtäviä:</p> <p>Näissä osastoissa syntyvillä asiakirjoilla on suurimmaksi osaksi historiallista arvoa.</p> <p>Poikkihallinnolliset osastot (yleinen hallinto, materiaalihoito, kaaderi jne) hoitavat tukitehtäviä. Näiden osastojen asiakirjoilla on enimmäkseen vain käytännöllistä arvoa.</p>
--	--

§ 45 – 48 Asiakirjojen sisällön laji ja luonne (Art und Charakter des Schriftgutes)

§ 45 Arkistonmuodostajan asiakirjat jaetaan niiden sisällön lajiin ja luonteen mukaan kahteen ryhmään:

- asiakirjat, jotka heijastavat arkistonmuodostajan tai yksikön tehtävien täyttämistä perustavalaatuisesti ja kattavasti
- asiakirjat, jotka heijastavat arkistonmuodostajan tai yksikön yksittäisen tehtävän loppuun suorittamista.

§ 46 Tehtävien täyttämistä perustavalaatuisesti ja kattavasti kuvastaviin asiakirjoihin kuuluvat pääsääntöisesti : lait, asetukset, säännöt, perustavalaatuiset määräykset ja päätökset, jotka ovat syntyneet arkistonmuodostajan toimesta, suunnitelmat kuten kansantalouden suunnitelmat tai yritysten suunnitelmat, arkistonmuodostajan tai sen alaisten arkistonmuodostajien toimintaa kuvaavat yleiskatsaukset, tilastot ja muut yhteenvedot sekä perustavalaatuisia ja tärkeitä kysymyksiä koskeva kirjeenvaihto.

§ 47 Yksittäisten tehtävien loppuun suorittamista kuvastaviin asiakirjoihin kuuluvat pääsääntöisesti: määräykset, lyhyen aikavälin kertomukset ja ilmoitukset, operatiivisen toiminnan asiakirjat, kirjanpidon asiakirjat, tuotannon operatiivisen johdon asiakirjat ja tilastollinen aineisto.

§ 48 Asiakirjan sisällön laji ja luonne ovat tärkeitä arvonmäärityksen kriteereitä. Asiakirjat, jotka perustavalaatuisesti heijastavat arkistonmuodostajan tehtävien täyttämistä, ovat arvokkaampia kuin ne asiakirjat, jotka ovat kertyneet yksittäisten tehtävien hoitamisesta.

§ 49 – 61 Asiakirjojen säilyminen (Überlieferungslage)

a) Asiakirjojen säilymisen muoto (Überlieferungsform der Schriftstücke)

§ 49 Sama asiakirja voi esiintyä eri muodoissa. Säilymisen muoto voi:

- alkuperäiset asiakirjat, sekä luonnokset, puhtaaksikirjoitetut asiakirjat, läpilyöntikappaleet, asian käsittelyä varten jätetyt kaksoiskappaleet
- jäljennökset tai monistetut asiakirjat.

§ 50 Asiakirjojen arvo on pääasiassa riippumaton siitä, missä muodossa ne ovat säilyneet. Arvonmäärityksessä tulee ottaa huomioon, että jäljennösten olemassaolo ei vähennä alkuperäisasiakirjojen arvoa tieteellisessä tutkimuksessa. Samoin luonnoksilla on arvoa silloinkin, kun käsillä on niiden puhtaaksikirjoitettuja kappaleita tai muita kaksoiskappaleita.

Esimerkki 21:

Hallinnon asiantuntija voi tehtäviensä hoitamiseksi tyytyä lakien, asetusten, määräysten jne painettuihin muotoihin. Tutkija pääsääntöisesti hankkii käsiinsä asiakirjan alkuperäiskappaleen ja kyseisen asiakirjan eri kehitysvaiheita edustavat luonnokset.

b) Asiakirjojen säilymisen täydellisyys (kattavuus)
(Vollständigkeit der Überlieferung)

§ 51 Arvonmäärityksessä tulee selvittää asiakirjojen säilymisen täydellisyyttä ja kattavuutta arkistonmuodostajassa ja sitä hierarkiassa alempana ja ylempänä olevissa arkistonmuodostajissa. Jos asiakirjoissa on katastrofien, laiminlyöntien tai tietoisien hävittämisen vuoksi aukkoja, on ilmaisuvoimaltaan vähäisemmät asiakirjat määriteltävä korkeampaan arvoon.

c) Päällekkäinen säilyminen (Mehrfachüberlieferung)

§ 52 Päällekkäisellä säilymisellä ymmärretään saman asiakirjan esiintymistä monena samanlaisena kappaleena. Päällekkäiset asiakirjat voivat olla jäljennöksiä, läpilyöntikappaleita, monisteita, valokopioita.

§ 54 Päällekkäisillä asiakirjoilla voi olla merkitystä sille arkistonmuodostajalle, jonka toiminnan yhteydessä asiakirjat ovat syntyneet sekä sille arkistonmuodostajalle, jonka haltuun asiakirjat ovat päätyneet. Arvonmäärityksessä tulee kiinnittää huomiota, mitä asiakirjojen päällekkäisyys merkitsee arkistonmuodostajien tehtävien heijastumisen kannalta ja muiden asiakirjojen yhteydessä. Lisäksi on selvitettävä, miten asiakirjat ovat säilyneet.

§ 55 Asiakirjojen päällekkäisyydellä on erityisesti merkitystä silloin, kun se tulee esiin asian valmisteluun liittyvien asiakirjojen yhteydessä. Päällekkäisellä asiakirjalla voi olla itsenäistä arvoa ilman tällaista yhteyttä. Tällaisesta tapauksesta on kyse silloin, kun arkistonmuodostajan kertomukset, analyysit jne ovat täydellisesti kertyneet hierarkiassa ylempänä olevan arkistonmuodostajan haltuun.

Esimerkki 26:

Saksan demokraattisen tasavallan ministerineuvoston yhteydessä on tutkimuskertomusten arkisto, joka sisältää täydellisesti kaikissa maatalouden instituuteissa vuosina 1952 – 1964 laaditut tutkimusraportit.

d) Säilymisen keskittyminen (Konzentration der Überlieferung)

§ 57 Tietynlaisten asiakirjojen sisällöistä voidaan tehdä eriasteisia yhteenvedoja ja yleistyksiä. Ilmiötä kutsutaan keskittymiseksi.

§ 58 Keskittymistä tapahtuu niin yksittäisessä arkistonmuodostajassa kuin sen yläpuolella olevassa organisaatiossa. Mitä korkeampi arkistonmuodostajan asema sektorinsa hierarkiassa on, mitä merkittävimpiä sen tehtävät ovat ja mitä suurempi toimivalta sillä on, sitä enemmän sille keskittyy asiakirjoja sen alaisilta organisaatioilta.

Esimerkki 27:

Kansan omistamien tilojen ja kunnannavetoiden ilmoitukset tyyppien I – III karjakannoista kootaan piirin tilastoasemalla piirin yhteenvedoksi. Piirikunnan tilastoasema kokoaa piirien yhteenvedot piirikunnan karjakannan yhteenvedoksi.

§ 59 Keskittymisen yksinkertaisin muoto on eri lähteistä peräisin olevien samanlaisten tietojen yhteenvedo ilman, että tietoja jalostetaan. Yhteenvedon ja sen pohjana olevien asiakirjojen sisältö on identtinen.

Esimerkki 28:

Yritykset lähettävät joka kuukausi ilmoituksen työvoimatarpeesta työn ja ammativalinnan virastolle, joka laatii ilmoitusten pohjalta yhteenvedon operatiivisen toimintansa tueksi.

§ 60 Keskittymisen korkeammalla asteella eri lähteistä peräisin olevia tietoja työsetään laskemalla ne yhteen ja yleistämällä. Keskittymisen aste voi erota.

Esimerkki 29:

Piirin valtuuston finanssiosastoon kuuluva yhteiskunnallisen kulutuksen yksikkö (das Referat) vastaa paikallisten valtion viranomaisten ja piirin alaisuuteen kuuluvien paikallisten huoltotalouden, terveydenhuollon, kansansivistyksen ja kulttuurin orgaanien rahoituksesta. Piirin valtuuston pääosasto osallistuu tiiviisti analyysien laatimiseen. Finanssiosaston asiantuntijat työstävät pääosaston ilmoitusten perusteella analyysin. Yhteiskunnallisen kulutuksen yksikön johtaja tekee finanssiosaston analyyseista yhteenvedon (yksikön analyysin). Yksikön analyysit koostetaan suunnitelmien koordinoitiryhmässä piirin analyysiksi.

§ 61 Keskittymisilmiössä voi olla arvoa sekä keskittymisen pohjana olevilla asiakirjoilla että keskittymisen eri asteilla olevilla asiakirjoilla. Arvonmäärityksessä sovelletaan samoja sääntöjä kuin päällekkäisten asiakirjojen kohdalla pykälissä 54 – 55.

Esimerkki 30:

Sairaaloihin kertyvät potilaskertomukset sisältävät lääketieteellisen tutkimuksen kannalta tärkeitä tietoja. Tietojen kokoaminen piirin valtuuston terveydenhuollon osaston lääketieteellisiin tilastoihin ei vähennä potilasasiakirjojen arvoa.

Esimerkki 31:

Kansantaloudenneuvosto antaa ja kollektiivisten yritysten osuuskunta vahvistaa kansan omistamille yrityksille tuotannon tavoiteluvut, joiden perusteella kansan omistamat yritykset laativat VVB:lle tuotantonsa suunnitelmaehdotuksen. VVB kokoaa yritysten suunnitelmaehdotusten perusteella VVB:n kokonaissuunnitelmaehdotuksen, johon yritysten suunnitelmaehdotukset keskittyvät niin, ettei eri yritysten ehdotuksia voi enää tunnistaa. Tästä seuraa, ettei VVB:n laatima kokonaissuunnitelmaehdotus voi korvata yritysten suunnitelmaehdotuksia.

§ 62 Yhteiskunnalliset murrokset (Besonderheiten bei gesellschaftlichen Umwälzungen)

Yhteiskunnan murrosaikojen asiakirjoihin on arvonmäärityksessä kiinnitettävä huomiota. Erityiset (spesiaalit) funktiot, joita tietyt arkistonmuodostajat ovat murrosaikoina hoitaneet, edellyttävät erilaista seulontaa. Jotta vallankumouksellisilta muutosvuosilta taattaisiin mahdollisimman kattava asiakirjojen säilyminen, on arvioitava myös vähemmän merkittäviä asiakirjoja.

Esimerkki 32:

Jotta maatalouden sosialisoinnin aika saataisiin dokumentoiduksi kattavasti, on maatalouden tuotanto-osuuskuntien asiakirjat vuodelta 1952 ja seuraavilta vuosilta arvioitava toisin kuin silloin, jolloin maatalouden muutos työtätekevästä talonpojista sosialistiseen suurtuotantoon oli saatettu päätökseen. Niinpä seuraavat asiakirjat ovat merkittäviä: maatalouden tuotanto-osuuskunnan johtokunnan ja liittymiskokousten esitykset, päätökset ja pöytäkirjat sekä perspektiivisuunnitelmat, puolivuositain, vuosittain tai muuten laaditut selonteot.

Lisäksi säilytetään seuraavat maatalouden kehitystä kuvaavat erilaiset asiakirjat, joiden ilmaisuvoima muutoin on vähäisempi ja jotka koskevat: prikaatin tehtäviä, työnormeja ja palkkoja, ammattikoulutusta ja pätevyymistä, tuotantomääriä, tekniikkaa, asuin- talousrakennusten uudisrakentamista ja korjausta, työsuojelua ja työterveyttä, kulttuuri- ja urheilulaitoksia, urheilu- ja lomaleirejä, mikäli nämä asiat eivät tule esiin merkittävimmissä asiakirjoissa.

§ 63 Territoriaaliset (alueelliset ja paikalliset) erityispiirteet (Territorial bedingte Besonderheiten)

Hallintoalueen tai talousalueen taloudellinen rakenne ja muut territoriaaliset erityispiirteet vaikuttavat arkistonmuodostajan asiakirjojen arvoon. Niihin arkistonmuodostajiin, joiden aineistossa näkyy alueen taloudellinen erikoisluonne, on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Esimerkki 34:

Karl-Marx-Stadin piirikunta on huomattava suurteollisuusalue. Enemmän kuin puolet alueen työntekijöistä työskentelee teollisuudessa. Piirikunnan tekstiili-, vaatetus-, paperi- ja metalliteollisuus ovat johtavassa asemassa koko Saksan demokraattisessa tasavallassa. Ne vaikuttavat merkittävästi piirikunnan taloudelliseen profiiliin. Piirikunnan teollisuuden johtavien arkistonmuodostajien asiakirjoja täytyy arvioida eri tavoin kuin muiden arkistonmuodostajien asiakirjoja.

	<p>Esimerkki 35 : Ruskohiilen avolouhinnan laajentamisen vuoksi ovat monet Merseburgin piirissä olevan Geiseltalin yhdyskunnat rikkoutuneet. Asukkaita on asutettu lähikuntiin ja Merseburgin kaupunkiin. Uusia liikenneyhteyksiä on jouduttu rakentamaan. Seurauksena on suuri määrä toimenpiteitä, jotka näkyvät niistä vastaavien arkistonmuodostajien asiakirjoissa ja jotka täytyy ottaa arvonmäärityksessä huomioon.</p> <p>Esimerkki 36: Monissa Frankfurt am Oderin piirikunnan Seelowin ja ja Freienwaldin kunnissa aloitettiin v. 1945 – 1946 jälleenrakentaminen erittäin vaikeissa oloissa Oder – joen tulvapatojen murtumisen jälkeen. Nämä paikalliset erityispiirteet lyövät leimansa näiden kuntien asiakirja-aineistoon, mihin on kiinnitettävä arvonmäärityksessä huomiota.</p>
<p>Seulontastrategia = menetelmät ja keinot, joiden avulla seulontapolitiikkaa toteutetaan</p>	<p>§ 64 Arvonmäärityksessä otetaan tutkittavaksi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuus 2. Toimintayksiköiden asiakirjat 3. Aktiryhmät (Aktengruppen) 4. Aktit (Akteneinheiten) 5. Yksittäiset asiakirjat (Vorgänge und Schriftstücke) <p>1. Arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuus</p> <p>§ 65 Arvonmääritys alkaa tietyn arkistonmuodostajan tai arkistonmuodostajaryhmän asiakirjojen muodostajan kokonaisuuden arvioinnilla. Arvonmäärityksen toteuttamisen edellytys on arkistonmuodostajan funktioiden tutkiminen Grundsätzen pykälien 27 – 44 mukaan.</p> <p>§ 66 Arkistonmuodostajien eri funktioiden yhteydessä kertyy säilytysarvoltaan erilaisia asiakirjoja. Arkistonmuodostajat jaetaan niissä syntyvien asiakirjojen arvoa vastaavasti kolmeen kategoriaan. Arkistonmuodostajien luokittamisen päämääränä on keskittyä niihin arkistonmuodostajiin, jotka hoitavat keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä. Tehtävien merkitys lyö leimansa niiden yhteydessä kertyviin asiakirjoihin. Tämän avulla voidaan tunnistaa yhteiskunnan eri sektoreiden kehitysmuotojen ja ilmiöiden arvoja.</p> <p>§ 67 Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat yhteiskunnallisia päämäärätehtäviä omalla sektorillaan. Kysymyksessä on valtion organit, laitokset ja yritykset, joilla on merkittävä asema valtionhallinnossa, taloudessa ja yhteiskunnassa ja jotka ovat poliittisesti, taloudellisesti, yhteiskunnallisesti, tieteellisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. Merkitys heijastuu arkistonmuodostajien asiakirjoihin, minkä vuoksi asiakirjoilla historiallista arvoa ja siksi asiakirjat siirretään asianomaisiin päätearkistoihin. Ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien hallintoarkistot ovat toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa.</p> <p>Esimerkki 37: Piiripäivillä ja piirien neuvostoilla on piiripäivien määräävinä ja toimeenpanevina eliminä merkittävä asema Saksan demokraattisen tasavallan valtion rakenteessa. Ne edustavat piirin alueella ylintä valtiovaltaa myös silloin, kun niiden ohella toimii muita piirihallinnon alaisuuteen kuulumattomia orgaaneja. Piiripäivät ja piirien neuvostot johtavat kansantalouden suunnitelmien ja kansantaloutta koskevien päätösten rajoissa alaisiaan orgaaneja piirin poliittisessa, taloudellisessa ja kulttuurisessa rakentamisessa. Niiden alaisuudessa toimivat piirien ja kaupunkien paikalliset kansanedustuselimet ja neuvostot sekä monet kansantalouden, kulttuurin, terveys- ja sosiaalitoimen ja paikallisen huoltotalouden ja rahatalouden laitokset ja yritykset. Piiripäivien ja piirien neuvostojen yhteiskunnallinen merkitys näkyy niiden asiakirjoissa. Niiden asiakirjoilla on historiallista arvoa, ja niiden asiakirjat siirretään toimivaltaiseen päätearkistoon.</p>

§ 68 Toiseen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat vain osaksi sellaisia tehtäviä, jotka kyseisellä sektorilla ovat yhteiskuntaelämän kannalta merkittäviä. Enemmistö valtion orgaaneista, laitoksista ja yrityksistä kuuluu tähän luokkaan. Vain osalla näissä arkistonmuodostajissa kertyvillä asiakirjoilla on historiallista arvoa, mikä vastaa arkistonmuodostajien tehtäviä valtiokoneistossa, taloudessa ja yhteiskunnassa. Osa toisen kategorian arkistonmuodostajien toiminnasta kuvastuu laajalti niiden yläpuolella olevien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Pysyvästi säilytettävät asiakirjat siirretään toimivaltaisiin päätearkistoihin. Toisen kategorian arkistonmuodostajien hallintoarkistot ovat toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa.

Esimerkki 40 :

Noin 2000 hehtaarin laajuinen LPG (Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft) Meistlin Parchimin piirissä ja Schwerinin piirikunnassa on sosialistinen maatalouden suuryritys, joka hoitaa itsenäisesti kaikkea taloudellista toimintaansa toverillisen perusteiden mukaan. LPG ei ole suoraan Parchimin piirin maatalousneuvoston alainen. Koska piirin maatalousneuvoston tehtävänä on tukea LPG:tä ammatillisesti, sisältyvät LPG:n taloudellista kehitystä kuvaavat tärkeimmät dokumentit kuten yrityssuunnitelmat, vuoden toimintakertomukset, yritysmaatalouden hyödyntämisasiakirjat ja vuositilinpäätökset Parchimin piirin maatalousneuvoston asiakirjoihin. Numeroin ilmaistun kehityksen ohella on välttämätöntä dokumentoida myös sosialistisen työkollektiivin muotoutumista ja kehitystä, sen menestystä sekä ylipäänsä toverillista elämää. Tämä tapahtuu johdotokunnan, osakkaiden kokousten ja komissioiden ehdotuksissa, pöytäkirjoissa ja selonteoissa, jotka eivät kerry Parchimin piirin maatalousneuvostoon. Tämän vuoksi LPG Meistlin luetaan toisen kategorian arkistonmuodostajiin ja sen historiallista arvoa omaavat asiakirjat siirretään asianomaisiin päätearkistoihin.

§ 69 Kolmanteen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat yhteiskunnallisella sektorillaan vain sellaisia tehtäviä, joiden hoito luo materiaalisia ja henkisiä edellytyksiä ensimmäisen ja toisen kategorioiden arkistonmuodostajien päätehtävin hoitamiseksi. Kyseessä on suuri määrä valtion organisaatioita, laitoksia ja yrityksiä, jotka pääsääntöisesti kuuluvat sektorinsa hierarkian alimpiin orgaaneihin. Näissä arkistonmuodostajissa kertyvillä asiakirjoilla ei ole niiden tehtäviä vastaavasti lainkaan historiallista arvoa. Vähäiset yksittäiset asiakirjat voivat olla historiallisesti arvokkaita.

Näiden arkistonmuodostajien toiminta kuvastuu riittävällä tavalla ylempien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Kolmannen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjoista ei siirretä yhtäkään toimivaltaiseen päätearkistoon. Kolmannen kategorian arkistonmuodostajien hallintoarkistot eivät ole toimivaltaisten päätearkistojen ohjauksessa ja hoidossa.

Esimerkki 41:

Lastenseimet ovat organisatorisesti ja ammatillisesti piirin tai kaupungin terveys- ja sosiaalitoimen osaston alaisia. Osastojen asiakirjat antavat kattavan kuvan piirin terveystoimen tilasta ja kehityksestä. Niinpä lastenseimien paikkasuunnitelmat, neljännesvuosittaiset työvoimalaskelmat, suunnitelma-asiakirjat, terveys- ja sosiaalitoimen pitkän aikavälin suunnitelmat, investointiasiakirjat ja muut asiakirjat, joilla on arvoa historiallisen tutkimuksen kannalta, ovat saatavilla piirin tai kaupungin terveys- ja sosiaalitoimen osastolla. Näiden tosiasioiden perusteella lastenseimet luetaan kolmannen kategorian arkistonmuodostajiin ja niiden asiakirjoja ei siirretä toimivaltaiseen päätearkistoon.

2. Arkistonmuodostajan toimintayksiköiden asiakirjojen arvonmäärittäminen

§ 70 Ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien yksiköiden toiminnan yhteydessä kertyy myös asiakirjoja, joilla ei ole historiallista arvoa. Yksittäisen arkistonmuodostajan arkiston kohdalla täytyy seurata edellä kuvattuja ar-

vonmäärityksen kriteereitä. Arvonmäärityksen kohteita voivat olla arkistonmuodostajan organisaation eri osat kuten johto, johdon varamiehet, pääosastot, osasto, referaatti, erikoisala jne.

Esimerkki 43:

Potsdamin piirin neuvostossa, joka kuuluu ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajiin, on toimintayksiköitä, jotka olennaisesti osallistuvat päämäärätehtäviin. Tällaisia toimintayksiköistä ovat mm. neuvoston toimisto, edustajien kabinetti, suunnittelu- ja yhteenvedo-osasto. Näiden yksiköiden merkitys neuvoston toiminnassa näkyy niiden asiakirjoissa, minkä vuoksi asiakirjoilla on historiallista arvoa.

Piirin neuvostossa on myös yksiköitä, jotka hoitavat tukitehtäviä kuten yleistä hallintoa, kaaderiosastoa ja kirjanpitoa. Näiden lisäksi on operatiivisista tehtävistä huolehtivia yksiköitä kuten kaupan ja huollon osasto, asuinhuoneiden jaon yksikkö sekä paikallisen huoltotalouden osaston piirinpolttoaineyksikkö. Näiden yksiköiden toiminnasta syntyvillä asiakirjoilla on vain käytännöllistä arvoa.

3. Aktiryhmien arvonmääritys

§ 71 Arkistonmuodostajan toimintayksikön asiakirjoissa voi olla aktiryhmiä, joilla on erilainen arvo kuin muilla asiakirjasarjoilla.

Esimerkki 46:

Potsdamin piirin neuvoston paikallisen huoltotalouden osaston asiakirjoilla on historiallista arvoa silloin, kun on kyse suunnitelma- ja selontekoasiakirjoista tai paikallisten huoltolaitosten taloudellista kehitystä kuvaavista yritysakteista. Osaston operatiivisesta toiminnasta kertyvillä asiakirjoilla on muutoin käytännöllistä arvoa.

4. Aktien arvonmääritys

§ 72 Useimpien ensimmäisen ja toisen luokan arkistonmuodostajien asiakirjojen arvonmäärityksessä päädytään siihen, että osalla näiden arkistonmuodostajien asiakirjoista on historiallista arvoa ja osalla ei. Tällöin on syytä ulottaa arvonmääritys yksittäisiin akteihin ja konkreettisesti soveltaa 27 – 63 §: ien arvonmäärityksen kriteereitä.

Esimerkki 47:

Ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajiin kuuluvan Potsdamin piirikunnan maatalousneuvoston tuotannon johdon toimesta kertyvillä seuraavilla akteilla on historiallista arvoa:

Potsdamin piirikunnan piirien maatalousneuvostojen toiminta 1963/1964:

Piirien maatalousneuvostojen kertomukset, piirien maatalousneuvostojen istuntojen pöytäkirjat, eläin- ja kasvituotannon kehityksen katsaukset, tilastot ja muut yhteenvedot, piirikunnan maatalousneuvoston ja piirien maatalousneuvostojen kirjeenvaihto johtamisen parantamisesta.

Genshagenin maatalousinstituutti 1963/1964:tieteellisen johdon kysymykset, eläin- ja kasvituotannon tieteellis-teknisten huippujen saavuttaminen, Potsdamin piirikunnassa v. 1952 – 1964 esiintyneitä kasvitauteja ja -tuholaisia koskevat lausunnot, Potsdamin piirikunnan maaperän hedelmällisyyden kohottamista koskevat toimenpiteet, kasvisuoja-aineiden kehittämistä koskevien kokeiden analyysit.

Seuraavilla akteilla on vain käytännöllistä arvoa: Kaaderit / koulutus 1963/1964: yksittäisiä työntekijöitä koskevat arvioinnit, työntekijöiden pätevytyminen, talonpoikien talvikoulutuksen aikataulusuunnitelmat, bonukset, lomahakemukset, lomaedustussuunnitelmat.

	<p>Piirikunnan päivät 1963/1964:</p> <p>Piirikunnan päivien informaatioasiakirjat, jotka on lähetetty piirikunnan edustajina toimiville puheenjohtajille ja tuotannon johtajille, kuten tiedotteet, kiertokirjeinä lähetetyt määräykset, puolueen ja massaorganisaatioiden kutsut piirikunnan edustajille.</p> <p>5. Yksittäisen asiakirjojen arvonmääritys</p> <p>§ 73 Monien arkistonmuodostajien asiakirjahallinnon puutteiden vuoksi on välttämätöntä määrittää myös akteihin sisältyvien yksittäisen asiakirjojen arvo. Yksittäisen asiakirjojen seulonta tulee kysymykseen lähinnä ensimmäiseen kategoriaan kuuluvien arkistonmuodostajien kohdalla. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että yksittäisen asiakirjojen seulonnan vaatimat aika- ja työpanokset ovat samassa suhteessa saavutettaviin tuloksiin.</p> <p>Esimerkki 50: Potsdamin piirin neuvoston paikallisen huoltotalouden osastoon kertyy kaikilta sen alaisilta yrityksiltä itsenäisiä aktikokonaisuuksia (yritysakteja).</p> <p>Seuraavilla akteihin sisältyvillä asiakirjoilla on historiallista arvoa: yritysten ja kollektiivisen johdon neuvotteluiden pöytäkirjat, selonteot, vuosikertomukset, yrityskollektiivisopimukset, nuorison ja naisten asemaa edistävät suunnitelmat, suunnitelmien toteutumisen analyysit.</p> <p>Seuraavilla asiakirjoilla on käytännöllinen arvo: bonukset, lomaohjeet, kutsut istuntoihin ja neuvotteluihin, työntekijöiden asuntojen hankinta.</p> <p>Jos akteissa olevat yksittäiset asiakirjat eivät ole helposti erotettavissa, ei niiden seulomiseen käytettävä korkea työpanos kannata saavutettavaan hyötyyn nähden. Yllä kuvatuissa tapauksissa ei seulota.</p> <p>Säilyttäminen ja hävittäminen (GR:n toinen pääluku)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Malliluettelot ja arkistonmuodostajien luettelot (Musterlisten und Registraturbildnerlisten) <p>§ 75 Arkistonmuodostajien malliluettelot perustuvat arkistomuodostajien asiakirjojen arvonmääritykseen ja arkistonmuodostajien jakoon kategorioihin (vrt. §§ 65- 69).</p> <p>§ 76 Malliluettelossa on yleistäen ryhmitelty tietyn alan arkistonmuodostajia kolmeen eri kategoriaan. Malliluettelossa ei nimetä yksittäisiä arkistonmuodostajia vaan arkistonmuodostajatyyppejä.</p> <p>Esimerkki 53: Luonnos kansansivistyksen hallinnon alan malliluetteloksi: Kansansivistyksen ministeriö (kategoria 1) Yliopistot ja korkeakoulut (kategoria 1) Tieteelliset kirjastot (kategoria 1) Opettajainstituutit (kategoria 2) Piirikuntien kirjastot (kategoria 2) Piirien ja kuntien kirjastot (kategoria 3) Esiopetus (lastentarhat, erikoislastentarhat, lasten viikkokodit (kategoria 3) Nuorisoavun laitokset (lastenkodit, erikoislastenkodit, nuorisoasuntolat, nuorten työpajat) (kategoria 3)</p> <p>§ 77 Malliluettelot eivät ota huomioon alueellisia erikoispiirteitä ja esittävät vain yleisluontoisia ohjeita arkistonmuodostajien sijoittamiseksi ensimmäiseen, toiseen tai kolmanteen kategoriaan.</p>
--	---

	<p>§ 78 Valtiollinen arkistohallinto laatii malliluettelot ja antaa ne ohjeina arkistonmuodostajien luokitteluun. Arkistonmuodostajien luettelot laaditaan malliluetteloiden pohjalta.</p> <p>§ 79 Arkistonmuodostajien luettelot kattavat kaikki tiettyyn arkistolliseen toimivaltakokonaisuuteen kuuluvat arkistonmuodostajat. Kukin kategoria sisältää luettelon, jossa yksittäiset arkistonmuodostajat on ryhmitelty niiden asiakirjojen merkityksen mukaan.</p> <p>§ 80 Alueelliset erikoispiirteet voidaan ottaa huomioon arkistonmuodostajien luettelossa. Malliluettelossa esitetystä jaosta poikkeaminen on mahdollista.</p> <p>§ 81 Valtiollisen arkistohallinnon ja valtionarkistojen seulontakomissiot vahvistavat arkistonmuodostajien luettelot (vrt. §§ 100 ja 101).</p> <p>§ 82 Arkistonmuodostajien luetteloiden perustana ovat kaikissa päätearkistoissa pidettävät arkistonmuodostajakortistot. Kortisto sisältää kaikki päätearkiston toimivaltaan kuuluvat arkistonmuodostajat.</p> <p style="text-align: center;">2. Asiakirjahallinnon merkitys</p> <p>§ 83 Tieteellisiä painopisteitä seuraava ja hyvin organisoitu asiakirjahallinto helpottaa olennaisesti asiakirjojen seulontaa ja niiden vastaanottoa päätearkistoihin.</p> <p>§ 84 Aktisuunnitelmien (Aktenplänen) oikealla soveltamisella ja käytöllä on seulonnalle perustavalaatuinen merkitys. Vain siten on mahdollista tehdä luotettavia ratkaisuja asiakirjojen hävittämisestä. Oman aikamme rakennemuutokset aiheuttavat aktiivijajan asiakirjahallinnolle haitallisia vaikutuksia, joita voidaan joissain määrin vähentää, jos aktisuunnitelmat muodostetaan hallintojaotuksista riippumattomiksi.</p> <p>§ 85 Tarkoituksenmukaisessa asiakirjahallinnossa on tutkittava, minkä muotoiset aktit (kohdeaktit, kirjeenvaihtoaktit, aktien muodostaminen asiakirjakortistojen mukaan) ja millainen aktien säilytystapa kullekin arkistonmuodostajalle parhaiten sopii. Tarkoituksenmukainen aktien muodostaminen helpottaa seulontaa.</p> <p style="text-align: center;">3. Asiakirjojen säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet sekä asiakirjojen luettelot (Schriftgutkatalogen)</p> <p>§ 86 Asiakirjojen säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet sekä asiakirjaluettelot ovat valtiollisissa arkistoissa seulonnan luotettavan toteutumisen tärkeitä työ- ja apuvälineitä.</p> <p>§ 87 Tähän mennessä annettuja hävittämisohjeita ei enää laadita. Niiden tilalle tulevat asiakirjojen säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet sekä asiakirjaluettelot.</p> <p>§ 88 Asiakirjojen säilyttämisen ja hävittämisen ohjeet säätelevät yleisluonteisesti pysyvästi säilytettävien asiakirjojen luovuttamista, vastaanottoa ja säilyttämistä sekä asiakirjojen seulonnan ja hävittämisen menettelyä.</p> <p>§ 89 Asiakirjaluettelot käsittävät arkistonmuodostajan asiakirjojen kokonaisuuden. Ne tuovat esiin aktiryhmät, aktit ja yksittäiset asiakirjatyypit ja sisältävät ohjeita asiakirjojen säilytysajoista ja niiden historiallisesta tai yksinomaan käytännöllisestä arvosta.</p> <p>§ 90 Asiakirjaluettelot voivat koskea sitovasti koko hallinnonalaan tai talouselämän lohkoa. Ne voidaan laatia myös tietyille arkistonmuodostajille.</p>
--	---

	<p>§ 91 Asiakirjaluettelot perustuvat aktisuunnitelmiin. Olemassa oleviin hävittämishojjeisiin voidaan myös turvautua. Jos aktisuunnitelmaa ei ole, voidaan laatia erilliset asiakirjaluettelot historiallista arvoa ja käytännöllistä arvoa omaavista asiakirjoista. Näitä luetteloita voidaan myöhemmin täydentää ja yhdistää kattavaksi asiakirjaluetteloksi.</p> <p>§ 92 Kaikilla hallinnonaloilla ja hallinto-orgaaneissa esiintyville tehtäville (yleinen hallinto, talous ja finanssi, kaaderi jne), joiden yhteydessä kertyy etupäässä lyhytaikaisia massa-asiakirjoja, voidaan laatia erillisiä asiakirjaluetteloita.</p> <p>§ 93 Joillakin hallinnon ja talouden aloilla kertyy erityisiä , usein lomakemuotoisia tai painettuja massa-asiakirjoja, joista voidaan laatia myöhemmin erillinen asiakirjaluettelo yksinkertaistetun seulonnan perustaksi. Kun asianomaiselle sektorille myöhemmin laaditaan kattavaa asiakirjaluettelo, ovat nämä luettelot osa sitä.</p> <p>§ 94 Asiakirjaluetteloissa aktit tai asiakirjatyyppit jaetaan seuraaviin ryhmiin:</p> <p>Arkistokelpoiset (Archivwürdig) A Läpikäytävät (Durchsicht) D Asiakirjat, joiden kohdalla on D-kirjain, on ennen hävittämistä käytävä läpi. Hävittävät (Kassation) K Tässä yhteydessä ilmaistaan tieto säilytysajasta.</p> <p>§ 95 Hallinnonala ja valtiollisen arkistohallinto tai toimivaltainen päätearkisto laativat tiiviissä yhteistyössä asiakirjaluettelot sekä säilyttämisen ja hävittämisen.</p> <p>§ 96 Valtiollinen arkistohallinto hyväksyy ja rekisteröi seulontaohjeet ja asiakirjaluettelot, minkä jälkeen arkistonmuodostajat voivat panna ne toimeen.</p> <p>III Hävittäminen</p> <p>Korvausfilmaus</p> <p>§ 129 Ne käytännöllistä arvoa omaavat asiakirjat, joilla on pitkäkö säilytysaika, voidaan seuloa ja hävittää sen jälkeen, kun ne on mikrofilmatu.</p> <p>§ 130 Ennen korvausfilmausta on testattava Grundsätzessä esitettyjä seulontakriteereitä rakenneosiin, aktiryhmiin, asiakirja- ja kuvaluokkin.</p> <p>Mikrofilmausta voidaan käyttää, kun seuraavat edellytykset täyttyvät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Filmauksen kustannusten tulee olla kansantalouden kannalta verrattavissa säilytyskustannuksiin tai makasiinitilojen rakennuskustannuksiin. - Kysymykset mikrofilmien käytöstä oikeudellisena todistusvälineenä ovat selvät. - Mikrofilmien tulee olla riittävässä määrin tulkittavissa. - Asiakirjojen kuvausta suunniteltaessa täytyy ottaa huomioon, että kuvatut asiakirjoja voidaan rationaalisesti käyttää.
<p>Seulontaperiaatteet = asiakirjojen seulonnan yleinen toimintaohje</p>	<p>§ 35 Mitä korkeammalla arkistonmuodostaja omalla sektorillaan on, sitä merkittävimpiä sen tehtävät on ja sitä suurempi toimivalta sillä on. Hierarkkiset suhteet ilmenevät hierarkiassa ylempänä olevan arkistonmuodostajan ohjaustoimivaltana alempana ja alempana olevan arkistonmuodostajan selontekovelvollisuutena ylempälle. Ylätason arkistonmuodostajan alaisuudessa on yleensä useita keskenään samalla tasolla olevia arkistonmuodostajia.</p> <p>§ 43 Arkistonmuodostajan asema sektorinsa organisaatorakenteessa sekä tehtävät ja toimivalta määräävät arkistonmuodostajan yhteiskunnallisen merkityksen. Ne ovat myös ratkaisevat painopisteet, joista käsin arkistonmuodostajan toiminnan eri arvoja vastaavia asiakirjoja voidaan arvioida.</p>

	<p>Esimerkki 19: Maa- ja metsätalouden sektorin johtavia ja ohjaavia arkistonmuodostajia ovat: Saksan demokraattisen tasavallan maatalousneuvosto ja tuotannon johto, piirikuntien ja piirien maatalousneuvostot ja tuotannon johdot ja kansan omistamat yritykset.</p> <p>Sosialistiset tuotantoyritykset (VEG:t, LPG:t, GPG:t mm.) luovat materiaalisen perustan ja täyttävät maatalouden perustehtävää. Yksittäisen arkistonmuodostajan asiakirjojen merkitys on kuitenkin sektoriin nähden rajallisen toimivallan vuoksi tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen.</p> <p>Seuraavat arkistonmuodostajat tukevat tuotantoyrityksiä: korjaustekniset asemat, asennusyrietykset ja erityistyöpajat, maatalouden materiaalitekniikan huollon kauppakonttorit, kansan omistamat hankinta- ja ostoyritykset ja niiden hankinta-asetat, ruokinnan neuvonta-asetat, kylvöasetat sekä piirikunnan laskenta-asetat ja piirien kirjanpitoasetat.</p> <p>Näillä arkistonmuodostajilla on tuotannon läpiviennin kannalta tärkeitä tehtäviä. Kuitenkin niiden asiakirjojen arvo on tieteellisen tutkimuksen kannalta vähäinen. Niiden toiminnassa syntyvillä asiakirjoilla on etupäässä käytännöllistä arvoa.</p> <p>§ 44 Arkistonmuodostajan yksikön organisatorinen asema sekä sen tehtävien ja toimivallan laji ja ala määräävät sen merkityksen arkistonmuodostajan sisällä. Eri yksiköiden asiakirjoilla on erilainen arvo.</p> <p>§ 45 Arkistonmuodostajan asiakirjat jaetaan niiden sisällön lajin ja luonteen mukaan kahteen ryhmään:</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakirjat, jotka heijastavat arkistonmuodostajan tai yksikön tehtävien täyttämistä perustavalaatuisesti ja kattavasti - asiakirjat, jotka heijastavat arkistonmuodostajan tai yksikön yksittäisen tehtävän loppuun suorittamista. <p>§ 46 Tehtävien täyttämistä perustavalaatuisesti ja kattavasti kuvastaviin asiakirjoihin kuuluvat pääsääntöisesti : lait, asetukset, säännöt, perustavalaatuiset määräykset ja päätökset, jotka ovat syntyneet arkistonmuodostajan toimesta, suunnitelmat kuten kansantalouden suunnitelmat tai yritysten suunnitelmat, arkistonmuodostajan tai sen alaisten arkistonmuodostajien toimintaa kuvaavat yleiskatsaukset, tilastot ja muut yhteenvedot sekä perustavalaatuisia ja tärkeitä kysymyksiä koskeva kirjeenvaihto.</p> <p>§ 47 Yksittäisten tehtävien loppuun suorittamista kuvastaviin asiakirjoihin kuuluvat pääsääntöisesti: määräykset, lyhyen aikavälin kertomukset ja ilmoitukset, operatiivisen toiminnan asiakirjat, kirjanpidon asiakirjat, tuotannon operatiivisen johdon asiakirjat ja tilastollinen aineisto.</p> <p>§ 48 Asiakirjan sisällön laji ja luonne ovat tärkeitä arvonmäärityksen kriteereitä. Asiakirjat, jotka perustavalaatuisesti heijastavat arkistonmuodostajan tehtävien täyttämistä, ovat arvokkaampia kuin ne asiakirjat, jotka ovat kertyneet yksittäisten tehtävien hoitamisesta.</p> <p>§ 50 Asiakirjojen arvo on pääasiassa riippumaton siitä, missä muodossa ne ovat säilyneet. Arvonmäärityksessä tulee ottaa huomioon, että jäljennösten olemassaolo ei vähennä alkuperäisasiakirjojen arvoa tieteellisessä tutkimuksessa. Luonnoksilla on arvoa silloinkin, kun käsillä on niiden puhtaaksikirjoitettuja kappaleita tai muita kaksoiskappaleita.</p>
--	---

	<p>Esimerkki 21: Hallinnon asiantuntija voi tehtäviensä hoitamiseksi tyytyä lakien, asetusten, määräysten jne painettuihin muotoihin. Tutkija pääsääntöisesti hankkii käsiinsä asiakirjan alkuperäiskappaleen ja kyseisen asiakirjan eri kehitysvaiheita edustavat luonnokset.</p> <p>§ 51 Arvonmäärityksessä tulee selvittää asiakirjojen säilymisen täydellisyyttä ja kattavuutta arkistonmuodostajassa ja sitä hierarkiassa alempana ja ylempänä olevissa arkistonmuodostajissa. Jos asiakirjoissa on katastrofien, laiminlyöntien tai tietoisien hävittämisen vuoksi aukkoja, on ilmaisuvoimaltaan vähäisemmät asiakirjat määriteltävä korkeampaan arvoon.</p> <p>§ 54 Päällekkäisillä asiakirjoilla voi olla merkitystä sille arkistonmuodostajalle, jonka toiminnan yhteydessä asiakirjat ovat syntyneet sekä sille arkistonmuodostajalle, jonka haltuun asiakirjat ovat päätyneet. Arvonmäärityksessä tulee kiinnittää huomiota, mitä asiakirjojen päällekkäisyys merkitsee arkistonmuodostajien tehtävien heijastumisen kannalta ja muiden asiakirjojen yhteydessä. Lisäksi on selvitettävä, miten asiakirjat ovat säilyneet.</p> <p>§ 55 Asiakirjojen päällekkäisyydellä on erityisesti merkitystä silloin, kun se tulee esiin asian valmisteluun liittyvien asiakirjojen yhteydessä. Päällekkäisellä asiakirjalla voi olla itsenäistä arvoa ilman tällaista yhteyttä. Tällaisesta tapauksesta on kyse silloin, kun tietyn arkistonmuodostajan kertomukset, analyysit jne ovat täydellisesti kertyneet hierarkiassa ylempänä olevalle arkistonmuodostajalle.</p> <p>§ 58 Keskittymistä tapahtuu niin yksittäisessä arkistonmuodostajassa kuin sen yläpuolella olevassa organisaatiossa. Mitä korkeampi arkistonmuodostajan asema sektorinsa hierarkiassa on, mitä merkittävimpiä sen tehtävät ovat ja mitä suurempi toimivalta sillä, sitä enemmän sille keskittyy tietynsisältöisiä asiakirjoja sen alaisilta organisaatioilta.</p> <p>§ 61 Keskittymisessä sekä keskittymisen pohjana olevilla asiakirjoilla että keskittymisen eri asteilla olevissa asiakirjoissa voi olla arvoa. Arvonmäärityksessä tulee käyttää samoja perusteita kuin Mehrfachüberlieferung –ilmiön arvonmäärityksessä (vrt. §§ 54 – 55).</p> <p>Esimerkki 31: Kansantaloudenneuvosto antaa ja kollektiivisten yritysten osuuskunta vahvistaa kansan omistamille yrityksille tuotannon tavoiteluvut, joiden perusteella kansan omistamat yritykset laativat VVB:lle tuotantonsa suunnitelmaehdotuksen. VVB kokoaa yritysten suunnitelmaehdotusten perusteella VVB:n kokonaissuunnitelmaehdotuksen, johon yritysten suunnitelmaehdotukset keskittyvät niin, ettei eri yritysten ehdotuksia voi enää tunnistaa. Tästä seuraa, ettei VVB:n laatima kokonaissuunnitelmaehdotus voi korvata yritysten suunnitelmaehdotuksia.</p> <p>§ 62 Yhteiskunnan murrosaikoina kertyneihin asiakirjoihin on arvonmäärityksessä kiinnitettävä huomiota. Erityiset (spesiaalit) funktiot, joita arkistonmuodostajat ovat murrosaikoina hoitaneet, edellyttävät erilaista seurantaa. Jotta vallankumouksellisilta muutosvuosilta taattaisiin mahdollisimman kattava asiakirjojen säilyminen, on arvioitava myös vähemmän merkittäviä asiakirjoja.</p> <p>§ 63 Hallintoalueen tai talousalueen taloudellinen rakenne ja muut territoriaaliset erityispiirteet vaikuttavat arkistonmuodostajan asiakirjojen arvoon. Niihin arkistonmuodostajiin, joiden aineistossa näkyy alueen taloudellinen erikoisuusluonne, on kiinnitettävä erityistä huomiota.</p> <p>§ 67 Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat yhteiskunnallisia päämäärätehtäviä omalla sektorillaan. Kysymyksessä ovat valtion organit, laitokset ja yritykset, joilla on merkittävä asema valtionhallin-</p>
--	---

	<p>nossa, taloudessa ja yhteiskunnassa ja jotka ovat poliittisesti, taloudellisesti, yhteiskunnallisesti, tieteellisesti tai kulttuurisesti merkittäviä. Merkitys heijastuu arkistonmuodostajien asiakirjoihin, minkä vuoksi asiakirjoilla historiallista arvoa ja siksi asiakirjat siirretään toimivaltaisiin päätearkistoihin.</p> <p>§ 69 Kolmanteen kategoriaan kuuluvat ne arkistonmuodostajat, jotka hoitavat yhteiskunnallisella sektorillaan vain sellaisia tehtäviä, joiden hoito luo materiaalisia ja henkisiä edellytyksiä ensimmäisen ja toisen kategorian arkistonmuodostajien päätehtävien hoitamiseksi. Kyseessä on suuri määrä valtion organisaatioita, laitoksia ja yrityksiä, jotka pääsääntöisesti kuuluvat sektorinsa hierarkian alimpiin orgaaneihin. Näissä arkistonmuodostajissa kertyvillä asiakirjoilla ei ole niiden tehtäviä vastaavasti lainkaan historiallista arvoa. Vähäiset yksittäiset asiakirjat voivat olla historiallisesti arvokkaita.</p> <p>Näiden arkistonmuodostajien toiminta kuvastuu riittävällä tavalla ylempien arkistonmuodostajien asiakirjoissa. Kolmannen kategorian arkistonmuodostajien asiakirjoista ei siirretä yhtäkään toimivaltaiseen päätearkistoon.</p> <p>§ 70 Tukitehtävien ja operatiivisten tehtäviä hoitavien toimintayksiköiden toiminnan yhteydessä kertyvillä asiakirjoilla on käytännöllistä arvoa. Päämäärätehtäviä hoitavien yksiköiden asiakirjoilla on historiallista arvoa.</p> <p>§ 73 Monien arkistonmuodostajien asiakirjahallinnon puutteiden vuoksi on välttämätöntä määrittää myös akteihin sisältyvien yksittäisten asiakirjojen arvo. Yksittäisten asiakirjojen seulonta tulee kysymykseen lähinnä ensimmäisen kategorian arkistonmuodostajien kohdalla. On kiinnitettävä huomiota siihen, että yksittäisten asiakirjojen seulonnan vaatimat aika- ja työpanokset ovat samassa suhteessa saavutettaviin tuloksiin.</p> <p>Esimerkki 50: Jos akteissa olevat yksittäiset asiakirjat ei ole helposti erotettavissa, niiden seulomiseen käytettävä työpanos ei kannata saavutettavaan hyötyyn nähden.</p>
--	--

Liite 2.

Taulukko nro 3. Tiivistelmä Grundsätzen arvonmäärityksen ja seulonnan järjestelmästä.

Arvonmääritysteoria	Seulontapoliittiset tavoitteet	Seulontakriteerit	Seulontastrategia	Seulonnan periaatteet
<p>Dialektinen ja historiallinen materialismi</p> <p>Arkistonmuodostajan funktiot määräävät sen toiminnassa syntyvien asiakirjojen arvon.</p> <p>Asiakirjan käytännöllinen arvo:</p> <p>asiakirja todistusvälineenä poliittisiin, oikeudellisiin, taloudellisiin, hallintoteknisiin tarkoituksiin ja kansalaisten oikeusturvan tarpeisiin</p> <p>Asiakirjan historiallinen arvo:</p> <p>asiakirja historian tutkimuksen lähteenä ja yhteiskunnallisen kehityksen ymmärtämisen välineenä.</p>	<p>Toiminnalliset tavoitteet:</p> <p>Päätearkistoihin siirretään vain pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja, määräjän ja pysyvästi säilytettävät asiakirjat erotellaan toisistaan arkistonmuodostajassa.</p> <p>Luettelointi ja kuvailu helpottuu ja nopeutuu</p> <p>Päätearkistot keskittyvät tärkeiden arkistonmuodostajien ohjaukseen.</p> <p>Taloudellinen tavoite:</p> <p>Arkistotilan tarve vähenee, tilanhallinta helpottuu, tila- ja työkulut pienenevät.</p> <p>Laadulliset tavoitteet:</p> <p>Ilmaisuvoimaiset ja selkeät arkistot tutkimuksen käyttöön</p> <p>Positiivisen valinnan saavuttaminen</p>	<p>Funktio: asema, sektori, tehtävät ja toimivalta</p> <p>Asiakirjojen laji ja luonne: tietyt asiakirjatyyppit</p> <p>Säilyminen: alkupeäinen / kopio;</p> <p>Säilymisen kattavuus: asiakirjoissa olevat aukot</p> <p>Päällekkäiset asiakirjat ja tiedot</p> <p>Yhteiskunnalliset murrosajat</p> <p>Alueelliset erityispiirteet</p>	<p>Makroseulonta:</p> <p>Arkistonmuodostajien jako kolmeen kategoriaan</p> <p>Malliluettelot</p> <p>Arkistonmuodostajien luettelot</p> <p>Mikroseulonta:</p> <p>Asiakirjaluettelot</p> <p>Erilliset asiakirjaluettelot</p> <p>Korvausfilmaus</p>	<p>Mitä merkittävämpi arkistonmuodostajan tehtävä on, mitä korkeampi sen asema on ja mitä laajempi sen toimivalta, sitä merkittävämpiä sen asiakirjat ovat.</p> <p>Keskusviranomaisten asiakirjat ovat arvokkaampia kuin paikallisten viranomaisten.</p> <p>Tehtävän laatu ratkaisee, jos saman sektorin arkistonmuodostajien asema ja toimivalta on samalla tasolla.</p> <p>Päämäärätehtävissä syntyvät asiakirjat ovat arvokkaampia kuin tukitehtävissä syntyvät asia kirjat.</p> <p>Perustavasti ja kattavasti tehtäviä kuvaavat asiakirjat ovat arvokkaampia kuin yksittäisissä tehtävissä kertyvät asiakirjat.</p> <p>Alkuperäiset asiakirjat ovat kopioita arvokkaampia, arvonmäärityksessä otettava huomioon asiakirjojen konteksti.</p> <p>Vähemmän merkittävät asiakirjat korvaavat asiakirjojen aukkoja.</p> <p>Koostetiedot eivät korvaa perustason tietoja.</p> <p>Päällekkäistiedon säilyttämistä vältettävä, mutta asiakirjojen konteksti ja ilmaisuvoima otettava huomioon.</p> <p>Yhteiskunnalliset murrosajat ja alueelliset erityispiirteet tulee ottaa huomioon.</p> <p>Yksittäisten asiakirjojen seulonnessa työhön käytetty aika oltava samassa suhteessa tulosten hyötyyn.</p>